

Felsefe, doğru düşünmeye, elde ettiğimiz bilgileri değerlendirip sonuca ulaşmamıza katkı sağlar.

Felsefe Yunancadan Arapçaya oradan da bize geçmiştir.

Phila +sophia(sevgi+ bilgi/bilgelik)

Felsefe: Bilgi sevgisi, bilgelik sevgisi (Sokrates yaptı bu tanımı)

Bilgeliğe ulaşmaya çalışan kişi: Hakikat aşığı

Filozof: Evrenin mahiyetini, evrenin esasını arayarak gerçek bilgiye ulaşmak isteyen kişidir.

Sophia sadece kuru bilgi değildir, akıllı davranmak, aşırılıklardan kaçmak, kendine egemen olmak, zor durumlara göğüs germeyi bilmek gibi özellikleri kapsayan bir bilgidir, bir bilmektir.

Felsefenin Amaçları

Felsefenin amacı bilgi edinmektir.

Doğru davranışlarda bulunmamızı sağlamaktır.

Felsefenin amacı ahlaklı yaşamının yollarını öğrenmektir.

Sağlam bilgi, doğru bilgi, ahlaklı bilgi ve bunları ürettiğimiz zaman devreye sokacağız, insanlığa, topluma sunacağız, kendimiz bundan yararlanacağız ve bu sayede mutluluğa ulaşacağız.

Kimler Filozoftur/Değildir

Her insan filozoftur. Ancak birkaç kitabı okuyup hakikati bulduğunu zanneden kişiler filozof değildir.

Her şeyin bilinemeyeceğini düşünerek kuşkuya düşen kişi de filozof değildir. Elbette şüphe olacak ama şüpheyeye düşüp ümitsizliğe kapılan filozof değildir.

Filozof tüm bilgileri kuşkuyla ele alır ve tartışır.

Daha sonra doğrulama, sağlama işlemine girer.

Bilgi, ayıklanmış, tahlilden geçmiş bir bilgiye dönüşür ve böylece bilgi hakikate dönüşür.

Önce ham bilgiyi elde ediyoruz

Bulduğumuz ham bilgiyi bilimsel, metodik kuşkuya tabii kılıyoruz, tahlil ediyoruz.

Ve hakikate dönüştürüyoruz.

Dolayısıyla filozof olan kişi ne fanatiktir ne dogmatiktir ne şüphecedir ne de bilinemezcidir.

Filozof olmak insan olmak demektir. Öyleyse çevremizdeki olayların nedenini araştırmak, ön yargıdan arınmak, kör inançlardan ve tutkulardan arınmak, alışkanlıkları yenilemek, her şeyi alçakgönüllü bir tavırla eleştirip irdelemek. İşte gerçek insan olmanın özellikleri.

Acaba bizim davranışlarımızı yönlendiren temel ilkeler var mı ?

Her kültürün beslediği anlayış farklıdır. Onlar bize özgüdür.

Bu sorulara verilen cevapları sıralıyoruz, sınıflandırıyoruz.

Kimi her şey maddedir. Hatta ve hatta ilk var olan maddedir. Madde her şeyi üretmiştir(maddeci görüş), kimi bu sorulara ide ile cevap vermiş. Bir var eden vardır. Var olanı da var eden vardır.(idealistler). Önemli olan bu sorulara bilinçli olarak bilimsel şekilde yaklaşmaktır. Sistemsiz bilgi yanlış sonuçlara götürür.

Felsefe sorulan soruları sistemli, düzenli bir şekilde ele alır ve cevaplarını ona göre araştırır.

Felsefe terimini ilk kullanan Pitagor'dur.

Sokrates'e göre felsefe, bilgeliği sevmek, bilgi sahibi olma arzusu içinde bulunmak demektir.

Aristo'ya göre felsefe:

- a) Varlığın varlık olarak incelenmesi
- b) İlk nedenin araştırılması
- c) Son gayenin, yaratanın, idenin kavranması, ulaşılmasıdır.

Felsefe; kavramları keşfetmek, kavramlar üretmek sanatıdır.

Rönesans'a kadar bütün ilimler felsefeye dahildi. Daha sonra teker teker ayrılmaya başladılar. Descartes: Felsefe bir ağaçtır. Bunun kökü metafiziktir, gövdesi tabii ilimdir, dalları da pratik, mekanik yani uygulayıcı tıp ve ahlak ilimleridir. Meyveler nasıl dallardan toplanırsa felsefe de son bölümden meydana gelir yani dallarından toplanır.

Kainatta sürekli bir hareket vardır. Madde hareketin sembolüdür. Madde varoluşu onu oluşturan kimyasal elementlerin varlığını inceler. Kimyasal elementlerin varlığı ilk olarak karşımıza molekül olarak karşımıza çıkar. Kimyasal elementlerin varlığı moleküllerin varlığına bağlıdır. Moleküllerin varlığı atomun varlığına bağlıdır. Atomun varlık sebebi de enerjidir. Yani sebep sonuç ilişkisi.

Enerji nedir?

İşte nedensellik kuralları dediğimiz bu kuralların incelenmesi varlığın tespiti ancak felsefe ile mümkün görülmüştür.

Kainattaki sebep sonuç ilişkisi bizi ilk sebebe götürür. İlk sebep nedir ?

Fiziki olarak ondan öteye gidemeyiz.

Ondan ötesine metafizik diyoruz.

Felsefe: Salt kavramlar aracılığıyla edinilen bilgi.

Sonuç olarak felsefe, varlığı bir bütün olarak külli derinliğine ve tüm boyutlarına ulaşacak şekilde inceleyen külli bilgiler sistemine felsefe denir.

Felsefe 3 başlık altında incelenir:

- Ontoloji: Önce var oluş biçimi içerisinde maddeyi inceler.
- Gnoseoloji: Sonra varlığı tanımaya öğrenmeye çalışır.
- Aksiyoloji: Varlığı değerlendirir (Bu iyi, bu kötü, bu güzel, bu çirkin, bu adaletli)

Ontoloji 2'ye ayrılır:

- Metafizik
- Fizik

Varlık madde kökenli mi ide kökenli mi ?

Her şeyi madde mi yaratmıştır ?(K. Marx)

Her şey ilk var olan Allah'ın var etmesi midir, ide midir?(idealistler)

Gnoseoloji 3'e ayrılır:

- Akıl
- Deney
- Sezgi

Bilgi elde etmek mümkün mü ? Yoksa biz rüyalar sayesinde mi evreni tanıyoruz(platon)

Biz asıl gerçeğin yansımalarıyla mı meşgulüz ?

Aksiyoloji 2'ye ayrılır:

- Estetik: Salt değerler var mıdır ? yoksa göreceli midir, nisbi midir ?
- Etik: Ahlak ve hukuk olarak 2'ye ayrılır.

Zamana göre, kişiye göre, topluma göre değişir mi ?

Aksiyoloji adalet kavramıyla ilgilenir.

Tartışılan mutlak güzellik, iyilik, adalet anlayışı var mıdır, yoksa bu nisbi midir ?

İyilik, güzellik kavramları göreceli değil, mutlak kavramlar. Ama onların içeriğini oluşturan adalet kavramının içeriğini oluşturan değer yargıları mekan ve zamanın şartlarına göre değişebilir.

Değerler milli ve yerlidir.

Felsefi Akımlar

Bu sorular doğrultusunda birtakım felsefi akımlarla karşılaşırız. Yukarıdaki tüm sorular hukuk felsefesi ve siyaset felsefesi açısından iki açıdan ele alınmıştır:

- Maddecilik(materyalizm)
- İdecilik (idealizm)

Filozoflar maddeyi ya bir maddeye ya da bir ideye bağlı olarak açıklamışlardır.

Aynı şekilde bilgi felsefesinde akıl, sezgi, deney ayrımı aksiyolojide mutlak değerler, nisbi değerler ikilemi idealizm ve materyalizm içinde değişik şekillerde ifade edilmiştir. Dolayısıyla kainat ya maddedir ya da idenin ürünüdür. Ya ilk ortaya çıkan maddedir ide onun eseridir; ya da ilk var olan idedir madde idenin ürünüdür.

Bir de bu iki akımı birleştiren akımlar vardır.

- 1) Maddecilik(materyalizm): Bu anlayışa göre varlık, kainat, doğa başlangıcı olmayan bir ilktir. Ruh, ide, düşünce bunların hepsi maddeden türemiştir. Madde ilk veridir, bilinç ikinci veridir ve maddenin türevidir.
Materyalizm 2'ye ayrılır:
 - Mekanist maddecilik: İnsanı, taş, toprağı nasıl kainatın yasalarına uymak zorunda ise biz de bu kainatın yasalarına uymamız gerekir. Evrenin ana nedenini anlamamız çok güçtür. Biz ancak olanları müşahade ederiz. Tek farkımız biz de sonunda yok olup bir taş, toprak gibi, hayvan gibi sürekli sürüye katılacağız, organik madde haline dönüşeceğiz. Dolayısıyla bunlar çok katı bir determinizmin savunucularıdır. Kişiyi, kainatın akışına bırakırlar, kaderci bir anlayışa sahiptirler, insanın irade ve özgürlüğünü tanımazlar, kainatın akışına ve yasaların katılığına insanları terk etmişlerdir.
 - Diyalektik maddecilik(K.Marx, Hegel): Kainatı meydana getiren yine maddedir. Onlara göre tek gerçek maddedir, düşünce ve bilinç maddenin ürünüdür. Madde sürekli olarak değişir ve gelişir, gelişmenin ana kuralı diyalektiktir. Diyalektik yasalar, evrenin zorunlu temel ilkeleridir.

Diyalektik maddeciliğin mekanist maddecilikten farkı:

Evrenin temel yasalarının insan tarafından kavranabileceğinin kabul edilmesidir. Diyalektikçilere göre evrenin yasalarını akıl kavrar, onları yönlendirir ve akıl onları kendi lehine çevirir. Mekanistler ise, insan evrenin yasalarının akışına kapılıp gider, hiç müdahale edemezler.

Ölüm, zorunludur, bundan kaçınılmaz ama belli bir ölüm olayında şimdiki pandemiye yol açan nedenler tespit edilir, analizleri yapılır, bunlara karşı aşı bulunur, tedbir alınır böylece insanoğlu buna müdahale edebilir. (Diyalektik). İnsan olaylara, kainata karşı

yabancılaşmadan kurtulur, olaylara hakim olur maddenin hakimi olur. Mekanistler insanı bu güçte kabul etmiyorlar.

İdecilik

İdecilik, idealizme göre evrenin temeli ruhtur. Gerçeklerin aslı madde değildir, idedir, ruhtur. Onlara göre tin, müteal, ruh ve akıl evrenidir. Ruh ve akıl olmasaydı madde anlam kazanamazdı. Her şeyin nedeni olan tin Tanrı'dan başka bir şey değildir.

Platoncu idecilik: Platon'a göre bu evren aldatıcı bir gerçektir. Eşyanın görüneni dışında bir de asılları ve ideleri vardır.

Berkeleyci idecilik var bir de.

Diğer ide şemaları da Platon'a bağlıdır.

Tabiat üstü bir güç kainatı yaratmıştır.

Dinlerin hepsi idealisttir.

Dinlerin felsefi açıklamalarında farklılık görülse de temel aynıdır.

İslam'da cebriye(kaderci), mu'tezile(rasyonalist,akılcı) ve ehl-i sünnet(kaderci ve rasyonalist arasında bir yol) 3 farklı görüş vardır.

Felsefe ve Yöntem

Yöntem: Düşünceyi üretirken, sonuca giderken takip edilen yol.

Yani bir gaye ve sonuca ulaşmak için daha az bir zahmet harcamak arzu edilir, daha az netice almak arzu edilir. Bunun için güzel, dengeli bir yol takip etmeniz lazım.

Takip edilen yol ve yöntem düzenlenebilir ve tanımlanabilir olmalıdır.

Takip edilen yol, yöntem ilmi olmalıdır. İlmi yöntem olarak kabul edilmezse siz başarıya ulaşamazsınız. Dolayısıyla sübjektif yollar objektif yollara göre kabul edilmeyen yollardır.

Yöntem;

- İlmi
- Objektif
- Herkese göre geçerliliği olmalı
- Anlatılabilir ve herkesçe izlenebilir olmalı

Tümevarım, Tümdengelim, diyalektik, fenomenolojik yöntem olarak karşımıza çıkar.

Yöntem, bilgiye ulaşmak ister. İnsanın kendini güvende hissedebilmesi ve rahat yaşayabilmesi için kainatı tanıması şarttır, o da bilgiyle olacaktır.

İnsan bilgiye nasıl ulaşacaktır ?

İnsanın kainatı tanıması ve dolayısıyla bilgiye ulaşması lazım.

İnsan evreni ,insanı tanımakla özgürlük ve bağımsızlığını kazanacaktır ve kendi kendisinin efendisi olacaktır bu da bilgiyle olacaktır.

Bilgi 2'ye ayrılır:

- Adil Bilgi: Subjektif, nisbi, sistemleşmemiş, bireysel
- Bilimsel bilgi: Algılama, duyma, hatırlama, düşünce ve hayal bilginin kaynağı olabilir mi olamaz mı ?

Biz adil bilgiyi bilimsel bilgi olarak görüyoruz ama bize bilimsel bilgi lazım.

Bilimsel bilgi, geneldir, evrenseldir, temel dayanağı akıldır, deneydir. Bu gelişim doğrultusunda bilimsel bilgi elde edilir.

Genel olarak bilimsel bilginin sınıflandırılması yapılmış:

- Matematik(cebir, geometri, Aritmetik)
- Doğa Bilimleri(FKB, Astronomi, Zooloji)
- Sosyal Bilimler (Sosyo-moral bilimler)
İnsanı ve insanlar arası ilişkileri inceleyen bilimdir.
 - 1) Normatif sosyo-moral bilimler(Ahlak, hukuk)
 - 2) Olması gereken ögesinin bulunmadığı Sosyo-moral bilimler(Sosyoloji, etnoloji, tarih)

İnsanın, kainatın, olayların, geçmiş, anını, geleceğini, derinliğine ve genişliğine her türlü açıdan ele alıp inceleyen bilim felsefe bilimidir.

Felsefe, hakikati bütünüyle görebilme problemini bilgi teorisi içinde yer alır. Bilgi edinmede 3 yöntem vardır: Deney, akıl, sezgi.

Bilgiyi Elde Edinme Yöntemleri

3'e ayrılır: Akıl, deney, sezgi

İlk başta geleni akıldır. Deneyi de akıl değerlendirecek, sezgiyi de akıl değerlendirecek, bulmaya çalışacak.

1) Akıl

Akıl, akılcılara göre mesela **Descartes'e göre;**

Bilginin kaynağı, düşüncedir. Dış kaynaktan deneyden gelen bilgi yanıltıcıdır. Bu dış şartları deneyin ortaya koyduklarını tahlil edecek olan akıldır.

Descartes: Dış şartlar bizi bilgi yerine tahmine, sanıya ulaştırır. Oysa akla bağlı matematik 2 kere 2, 4 kesin değişmez bilgiler vermektedir. Akıl matematiğe bağlı olarak bütün ilim dallarında ana bilgi kaynağı ve yöntemidir.

Örnek: Aklımızda önceden düz bir çizgi kavramı vardır, dış dünyada deneylerimizde gerilmiş bir ip, bir sarmaşık gördüğümüzde aklımızda daha önce var olan düz çizgiye uygun düştüğünü görürüz ve ondan sonra deriz ki bu düzdür ama neye göre düzdür demek istiyor?

Aklımızdaki düzlük kavramına, düzlük çizgisine, düzlük şablonuna göre ayarlama yapıyoruz ve diyoruz ki bu düzdür.

Böylece akıldan, matematikten hareketle sonsuz hakikatler alemine gidebiliriz. Bu güzergah bizi zorunlu olarak Yaradan'a götürür onun varlığına, onun tabiriyle Tanrı'nın varlığına götürür. Kısaca her şeyin akla bağlı olduğu yerde rastlantı ve tesadüf olamaz.

Akılcılara göre akıllı kullanma kişiye özgürlüğe kavuşturur. Özgür olmak akıl vasıtasıyla kainatın yasalarını kavramak demektir.

Kant'a (22 Nisan 1724 – 12 Şubat 1804) göre;

Temelde 2 tür akıl vardır(aslında 3 ama temelde 2 estetik akıl da vardır normalde)

- Teorik Akıl
- Pratik Akıl

Teorik akıl: Dış alemdeki olayları gözlemler, anlamlandırır, onlardan kuramsal, bilimsel sonuçlar çıkartır.

Suyu kaynatır bir zaman sonra bakar fokur fokur kaynıyor, buharlaşıp gittikçe azalıyor, ondan sonra onun üstünde bir demir levha tabaka koyar, o buharlar oraya vurunca orada yavaş yavaş nokta nokta sular peydah olur, sonra tekrar onlar yere düşer. Buraya insan teorik aklıyla varıyor.

Zaman, mekan, nitelik ve nicelik kategorilerine olayları bunun sonucunda yerleştiririz. Bu sayede yağmurun yağışını, taşın düşmesini anlamaya çalışırız.

Pratik akılda dış olaylar yok. İçinize bakacaksınız. Bakışlarınızı özünüze çevireceksiniz. Burada davranışlarımızın olaylar karşısındaki tepkimizin birbirimizle olan münasebetimizdeki irtibatımızın diyalogumuzun nasıl olması gerektiğini o içe bakış ile birlikte tahlil ediyoruz belirliyoruz ve yap, yapma, güzeldir, çirkindir, ayıptır, değildir tarzında onları da kesin emirlere dönüştürüyoruz. Hangi akıl sayesinde sen bu işin sonunu düşünmedin mi işte o pratik akıl sayesinde.

Mesela yalan söyleme. Bu emri kim bu hale getirdi?

Farz edin ki sınavda siz kopyaya teşebbüs ettiniz. Gözcü gelip kağıdınızı aldı milletin içinde sınıftan dışarı çıkarıldınız biraz da efeliğiniz tuttu güvenlikçiyi çağırdınız. İki kişi seni tuttular attılar dışarı. Bu sizi rencide etti havayı bozdu, herkesi tedirgin etti. Pratik akıl diyor ki bana bak yalan söylemeyeceksin, yalan söylemek yasak, kopya çekmek yasak, hep pratik akıl. Nasıl, ne şekilde davranacağımızı emirler halinde kalıplara döküyor. Ondan sonra bize diyor ki yalan söyleme bilgi hırsızlığı da olsa hırsızlık yapma, doğru ol, büyüğüne saygı göster, küçüğünü sev, lokmanı bölüş bunları bize hep pratik akıl söylüyor.

Hani başlangıçta bir soru vardı ya biz nereden geldik nereye gidiyoruz, bizi bir gönderen var mı, eğer bizi bir yer gönderdiyse bizim gelişimimizde oranın iradesi varsa biz böyle salıvermenin hesabı, kitabı, sonu yok mu? Pratik akıl böyle diyor, hesabını ver diyor. Sen çocuğunu 200 TL verip bakkaldan şunları al gel deyip gönderiyorsun çocuk alıp geliyor sen kalan parayı soruyorsun. Sen 200 TL'nin hesabını bile sorarken seni Yaradan hesap sormaz mı? Sorulur.

Kant 17.asırda dünyaya geldi. Aydınlanma çağının filozoflarıdır. Yani pratik akıl kavramını üretene kadar peki insanlık ne yapacaktı?

Gönderen, neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlayıp kavrasınlar kendi pratik akıllarıyla bu işin formülünü, çözümünü bulsunlar deseydi bu sefer insanlık ne derdi?

Madem bizi gönderdin, dönüp sana geldikten sonra da hesap soracaksın, soracaktın. Bize bir aydınlatıcı, bize hukuka uygun olanla olmayanı belirleyecek bir haberci, bir uyarıcı, bir müjdecı gönderseydin. Sen bekledin biz bulalım, bizde o kadar akıl yoktu der insanoğlu. Onun için yaradan doğruyu, eğriyi insan kendisi bulsun doğruyu, eğriyi bulacak zekayı, kabiliyeti, pratik akıllı insana vermiştir. Ama yine de uyarıcılar göndererek insana doğruyu anlatmıştır. En son uyarıcı Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v.). Ama buna rağmen Kant'ın dediği gibi biz pratik aklımızla birlikte mutlaka hukuka uygun olanla uygun olmayanı ayırt edebiliriz.

Hukuk biliminde bu ahlaki buyruklarda kaynak nedir?

Kant'ın dediği pratik ahlak. Zira hukukun temelinde iyi olan ve ahlaka bağlı olan adalet vardır. Adalet kavramını biz uygulamak, hayatımıza tatbik etmek zorundayız. Bizim hedefimiz nedir?

Derenin hedefi nedir denize kavuşmaktır. Aynen hukukçunun hedefi de adaletin hakim olduğu, iyiliğin, güzelliğin, ahlakın, hepsinin üretimi ve sonucu olan adaletin hakim olduğu bir toplumu üretmektir. Adaleti uygulamaktır. Bu bizim açımızdan bir zorunluluk ifade eder.

Hakim hukukun genel ilkelerini tek tek önüne gelen dava konusu olaylara uygularken adaleti gerçekleştirebildim mi gerçekleştiremedim mi buna bakacaktır. Evde de adil olacaksınız. Sofraya oturduğunuz zaman birlikte aile ortamı içerisinde önünüze konulan yerken bile adil olacaksınız. Sokakta adil olacaksınız. Peki nedir o adalet?

Kendinize yapılmasını istemediğiniz bir şeyi başkasına yapmamanızdır. Eğer bu noktaya gelmişseniz siz adil insansınız. Bizim kanuna falan ihtiyacımız yok eskiden beri halkımızın belirlemiş olduğu o sözler, ilkeler, atasözleri, halk söylemleri uygulansa biz güllük gülistanlık yerde yaşamış oluruz.

İğneyi kendine çuvaldızı başkasına çuvaldızı sok. Sen kendine iğneyi sokuyorsun senin canın acıyor da ötekine çuvaldızı sokuyorsun onun canı acımaz mı? İşte adalet bu

1.bilgi edinme yolu akıl. En büyük sermayemizdir.

2) Deney

J. Locke, Hume deneyci filozoftur bunlar, deneyci ekolüne mensupturlar.

Bunlara göre bilginin kaynağı deneydir. Akıl sonra gelir.

İngiliz J. Locke akıllı düz bir tahtaya benzetiyor.(Tabula rasa). Dışarıdan gelen bilgiler aklın üzerinde çizgiler oluşturur. Mesela kainatta evrende gerili bir sarmaşık görürsünüz. Sarmaşığa bakınca hiç zikzak çizmemiş hep dümdüz inmiş. Ondan sonra düz çizgi kavramı bizim kafamızda oluşur. Akılcılar düz çizgi kavramı akılda zaten vardır diyor. Dışarıda gördüğü sarmaşığı ona adapte etti. Ondan sonra dediler ki bu sarmaşık düz. Deneyciler böyle bir şey yok diyor. Düz çizgi kavramı ne zaman akılda peydah oldu? Düz sarmaşığı gördükten sonra. Böylece deney sayesinde düz çizgi kavramında olduğu gibi, sarmaşık kavramında olduğu gibi deney öncesi aklımızda bir şey yoktu ancak deney ile birlikte biz bilgiyi edindik diyorlar.

Bilginin kaynağı da kısaca bunlara göre deneydir. Bunun adı ampirizm. Deneyciliğin sosyo-moral alandaki sonucu, sosyo-moral nitelikteki ilke ve kuralların kaynağı toplumsaldır, sosyolojiktir. Despotizme yol vermediği için bu bizi rahatlatır. Sosyo-moral değerleri belirleyecek olan sosyo-moral nedir? Bizi biz yapan değerler. Bunu belirleyecek olan toplumun sosyoloji belirleyişidir.

Hukuk sosyolojisindeki natüralist okullar dayanışmacı okul deneycidir. Marksizm deneyden yol alan bir okuldur ancak akla da yer verir. Akla yer vermeden olmaz ki akla yer vermezsen deli. Sen akıllı öncelersin sen deneyi öncelersin.

Deneme-yanılma metodu. İnsanın fitratında var.

3) Sezgi

Bilginin öznesi olan insandır. Bilginin Öznesi olan insan akıl ile bilginin nesnesi yani görünen alem, objesi arasında doğrudan doğruya aracı olmaksızın kurulan ilişkiye verilen addır.

Yani öznenin nesneyle birleşip hakikati bulmasıdır.

Abdala malum olur. Ben sezgilerimde yanılmam. Bu da bir bilgi edinme yoludur ancak mutlak değildir yine de bundan yararlanacağız.

Bilgi Edinme Yöntemlerine Bağlı Uygulamadaki Yöntemler

1) Tümdengelim(Dedüksiyon)

Önceden kabul edilen bir ilke var. Ondan hareket ediyoruz.

Aristo'nun meşhur örneği:

Önceden kabul edilen ilke buna büyük önerme diyoruz. Bu büyük önermenin belirlediği ortaya koyduğu bir sonuç var. Bütün insanlar ölümlüdür. Bu önceden kabul edilen bir sonuç mu? Evet o zaman bunu herkese uygularız.

Ahmet, insan mı insan demin ne dedik bütün insanlar ölümlüdür. Ahmet de bir insandır. O zaman Ahmet ölecek.

Peki Mehmet? Mehmet insan değil mi? O da insan dolayısıyla o da ölecek. Dünyadaki herkese uygulayın bitti. Burada genelden özel intikal söz konusudur.

Aristo'ya göre büyük önerme, küçük önerme ve sonuç.

Büyük önerme- Bütün insanlar ölümlüdür.

Küçük önerme- Ahmet bir insandır

Sonuç- Ahmet ölümlüdür.

Genelden özele intikal söz konusudur. Malum, apaçık, temel ve genel ilkeler özel durumlara uygulanır.

Normatif bilimlerde uygulanacak yöntem genellikle tümdengelimdir. Belli bir ahlak, hukuk kuralının temel ilkeleri yaşamdaki özel olaya uygulanarak, sonuçlar alınmaktadır. Örneğin hakim, uygulamada hukukun öngördüğü genel ilke, kural ve yasaları tek tek olaylara uygularken tümdengelim yöntemini kullanır.

2) Tümevarım

Olay ve olgulardan genel hükümlere bakmak. Mesela aşı çalışması yapıyorsunuz. Cam balkon var, kaloriferi var, elektrikli ısıtıcıları var gayet güzel. Deney unsurlarından deneye konu olmak isteyenlerden birisini siz dediniz ki sen ceketini, pardösünü, montunu çıkartıp dışarıya çıkacaksın. Dışarıdaki sıcaklık da 10 derece birini çıkarttınız öksürerek geri geldi, diğerini çıkarttınız öksürerek geri geldi. Genel hükme gidip diyorsunuz ki insan vücudu 17 derecenin altındaki bir ortamda canlılığını, diriliğini kaybeder, sağlığını kaybeder diye bir noktaya varıyorsunuz. İşte insan kainat ve toplumdaki olay, olgu ve belirtilerden hareketle genel hükümlere ulaşır bu metotla. Bunun çok bariz bir örneği var çocuk ütüye tanımaz ütüye el atar yanar, sobaya el atar yanar ondan sonra elinin yandığını fark eder ki yanmak nedir onu da bilmez. Onu 1-2 daha dener ve sonuçta ateşin yakıcı olduğu sonucuna varırlar.

Tümevarım, bilginin temelde deneyle elde edileceğini savunanların metodudur. Hakim normu olaya uygularken tümdengelim metodunu kullanır; hakim olayı norma getirirken, yaklaştırırken ise tümevarım yöntemini kullanır.

Realist okullar, hukuk normlarının oluşmasını hukukun ne olduğunu izah ederken tümevarım metodunu kullanırlar. Onlara göre hukuk, tepeden inme bir yönetmenin iradesi olmadığı gibi deney dışı aklın metafizik ürünü de değildir.

İnsanları bütün bu şekilde düşünmeye sevk eden despot, totaliter, otoriter hükümet anlayışlarının devlet organizmalarının sonucudur. Doğrudur, bu bizi hakikate götürür. Hukuk, tepeden inme bir yönetmenin iradesi değildir, olmamalıdır. Nasıl olmalıdır?

Halkın sosyal kabullenişinin, halkın değerlerinin onun aklına, davranışlarına, kabullenişlerine yansması sonucu meydana çıkan pratiğe göre oluşup gelişmelidir.

Realist okullara göre hukuk sosyal ilişkilerden, toplumsal etmenlerden, insanlar arası deneyimlerden çıkarılan genel kurallardır, bu okul somut olgudan, olaydan, deneyden tümevarmaktır. (Hoca: Bunlar karşınıza da gelebilir)

Marksist okullar da aynı metodu kullanmışlardır. Hukuku sınıflar arası mücadelenin diyalektik akışıyla açıklamışlardır. (Şunu aklınızda iyi kavrayın). Yani olay ve olgulardan genel kurallar çıkarılmakta, alt yapı sosyo-ekonomik ilişkileri nedensellik ilkesi doğrultusunda hukuk ve ahlak gibi üst yapı ve kurumları meydana getirmektedir.

Marksist okulların temeli hukuku sınıflar arası mücadelenin diyalektik akışıyla açıklamalarıdır. Bunlar bunu açıklarken ne derler? Derler ki, olay ve olgudan genel kurallar çıkarılır. Peki nedir bu genel kurallar?

3) Fenomenolojik Yöntem

Bilginin süjesi, bilinçle bilginin objesi arasında karşılıklı ilişki kurmaktır.

İki işlem vardır:

- 1) **Özneyle ilişkin fenomenolojik indirgeme:** Önce bilinci belirleyen bütün dış faktörler parantez içine alınmakta, yani bilinç çevreden, sosyal sınıftan soyutlanmakta, ait olunan ırktan, bilinci belirleyen her türlü dış faktörlerden bilincin temizlenmesi. Yani öncelikle bilinci boşaltıyoruz. Bilinçte ne olması muhtemelse her türlü faktörleri çevresel faktörleri, sosyal sınıftan kaynaklanan faktörleri, ait olduğumuz ırktan, inançtan, bilinçten hepsinden dışarı atıyoruz onları. Ne oldu bilinç? Boş. Saf hali yalnız bilinç kaldı.
- 2) **Nesneye ilişkin fenomenolojik yöntem:** Aynı yöntem uygulanıp geriye saf nesne kalıyor.

Saf özne, saf nesneye yönelecek ve sonuçta gerçek hakiki bilgi elde edilecek.

Bu indirgemelerle birlikte ana konu dışındaki yanıltıcı etkenler devre dışı bırakılmış olmaktadır. Bu da akıl ve deneyin bir araya gelmesi demektir. Sujeyi ve objeyi tamamen boşaltmak mümkün değil. Düşünürken dış etkenleri bir kenara itin. Bulunmuş olduğunuz ortamdaki, içinde bulunmuş olduğunuz şartlardan arınarak düşünün.

Yönteme İlişkin Temel Düşünceler

Ya akıl, ya deney, ya sezgi egemen olmuştur.

1) Francis Bacon

Bacon, akılcı mantığa ilk tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ona göre evreni tanımakta tümevarım metodunu tavsiye eder. Gözlem ile başlayan olayların incelenmesi bizi genel yargılara götürür. Bacon, deneye dayalı tümevarımcı bir yöntem izlemiştir.

2) Descartes (1596- 1650)

Bunun amacı hayatı boyunca emin adımlar atmak ve doğru olan hakkında sarsılmaz bilgileri elde etmek.

“İnsan evrenin efendisidir.” İnsan bu vasfıyla bütün engelleri aşacaktır, aşmalıdır. Bilimde değişmeyen sağlam bilgiler elde ederek kendini kurtaracaktır.

Eğer teknoloji olmasaydı bu pandemi sürecinde bu şekilde iletişim kurabilir miydik?

Sağlam bilgi nasıl elde edilir?

Her şeye başta kuşku ile bakacaksın. Bu kuşku hiçbir şeye inanmayan inkarcı bir kuşku değil bilimsel, metodik bir kuşku. Bilimsel, metodik kuşku ile beraber bilgi edinmeye ilk başlayan adam Descartes'tir.

Kuşku duyulmayan her şey doğrudur, kuşkulanmadığın ilk şey düşüncendir, varlığının kanıtı budur, düşünüyorsun o halde varsın.

“Kainatta en adilane dağıtılan şey akıldır.” Herkes kendi aklını beğeniyor. Aklından memnun olmayan kimse yoktur. Akıl en adilane dağıtılan şeydir. Akıl bizi hayvanlardan ayıran tek unsurdur. Ama iyi akıllı, iyi düşünceli olmak yetmez, sağduyulu olmak lazım. Zira en büyük ruhlar, en büyük iyilikler kadar kötülükler de yapılabilir. **Biz kesin ve kuşkusuz bilgiden çok gelenek ve görenek ve olgulara inanmaktayız.** Oysaki bireylerin çokluğu hakikatin ölçüsü değildir. Demokrasi anlayışına karşı çıkartılan en büyük kalkandır bu. Diğer bir deyişle **hakikatin ölçüsü çoğunluğun görüşü değil, aklın buluşudur.** Bunu bir kenara yazın.

Descartes akılcıdır, deneyin yanıltıcılığı karşısında akli tercih etmektedir. Aklın yönetiminde deneye izin verir.

3) Auguste Comte

Auguste Comte tarihi metodu kullanıyor. "Dünü bilmeden, bugünü bilmek mümkünde değildir."

İnsanlık 3 evreden geçmiştir:

- Teolojik Dönem
- Metafizik Dönem
- Pozitif Dönem

Comte'ye göre ilmin gelişmesi de şu evrelerden geçmiştir:

- Soyuttan somuta geçiş
 - Bilimlerin felsefeden koparak bağımsız bir kimlik kazanmaları
 - Her bilimin kendinden öncekine dayanması ve ondan yararlanması
- Comte'a göre sosyolojinin yöntemi tarihi yöntemdir. Yani günümüz toplumsal olaylarını anlayabilmemiz için dünümüzü bilmemiz zorunludur. Zira günümüzün karmaşık sosyal olayları, tarihi geçmişinin sonucu olarak ortaya çıkacak. Dolayısıyla Comte'nın metodu deneye dayanır. Fakat bütün kurumları tarihi süreç içerisinde ele alır, ona göre değerlendirir ve kendine özgü bir tutum belirler.

4) Frederic Repley

Araştırma ve soruşturmaya dayalı yöntem biçimini tercih etmiştir.

Bugünkü Amerikan sosyologlarının büyük bir kısmının "fikir babası"dır.(Soru)

Bu şahıs Amerikan sosyolojisinde araştırma ve soruşturmalara dayalı yöntem bilimini savunmuştur.

Buna göre bu yöntemi toplum bilminde bu yöntemi uygularken halkın genel eğilimleri, örf ve adetleri tespit edilecek ve o doğrultuda uygulamalara gidilecektir.

Mesela hukuk, toplumsal eğilimlerin, örf ve adetlerin yansıması olacaktır. ABD'de jüriler vardır bunlar hukuk mezunu değildir, halk bilgini insanlardır.

Halkın çoğunluğu özgürlüğü lüks kabul ediyorsa, özgürlüklerden vazgeçilmelidir; halkın eğilimi çağ dışı ise hukuk da çağ dışı olacak. Halkın eğilimi ne ise o'dur. Kel başa şimşir tarak demişler.

Repley, araştırma ve soruşturmaya dayalı metoduyla, temsil gücü tek olaydan hareketle normatif kurallara tümevarım metoduyla ulaşmaktadır.

5) Karl Marx

2 temel yöntemi var:

- Diyalektik Yöntem
- Tarihi maddecilik

Diyalektik Yöntem: Kökü Antik Yunan düşüncesine dayanan diyalektik yöntem zıtların mücadelesi demektir. Buna göre evrendeki her şey değişim içindedir. Tez, antitez ve sentez şeklindeki değişimde, önce tez vardır bu tez zıttı olan antitez ile birleşir ve senteze dönüşür. Karl Marx'ın büyük etkisinde kaldığı Alman Filozof Hegel'e göre evrende önce ide mevcuttu. İde kendi karşıtı olan doğayı yarattı. İde-doğa "gayst" sentezini oluşturdu. İlk ana ilke ve neden Hegel'e göre soyut idedir. Fakat Karl Marx'da soyut idenin yerini madde almıştır.

İlk ana hakikat diyalektik idealizme göre ide ilk var olan diyalektik materyalizme göre maddedir.

Felsefede tüm sorunlar bundan kaynaklanmaktadır. Ana sorun ilk hakikatin, ilk tez'in ne olduğu tartışmasıdır.

Başlangıçta var olup, sonradan kendi antitezini oluşturan varlık nedenidir. İde diyenler idealist açıklamalarını satmışlardır; madde diyenler de materyalist açıklamalarını satmışlardır.

Maddenin düşünceyi yarattığını ileri süren adamdır.

Tarihi maddecilik: Diyalektik yöntemin ilkeleri insan toplulukları için de geçerlidir. **Toplumsal düşüncelerin arkasında sosyal sınıflar vardır. Tarih, sosyal sınıflar arasındaki ekonomik mücadelelerin tarihidir.** Toplulukların yapısı ancak bu tarihi akış içerisinde incelenebilir. Bu tarihi akış içerisinde incelenebilirse doğru sonuca ulaşılabilir. Bu doğrultuda insanlığı insanlık tarihini 5 sınıfa ayırıyoruz.

Tarihte ilk var olan toplum kohen toplum, tarihi süreç içerisinde toplumların yapısına baktığımız zaman önce ilkel insanlar komünite toplum vardı. İnsanlar bir arada özgürce yaşıyorlardı. Hukuk, kural, kaide yok. Herkes avladığını yiyordu, ektiğini biçtiğini yiyordu. Zamanla toprak mülkiyeti varlık sahnesine çıktı. Mülk sahipleri üretimde karlılık oranını yükseltmek için daha çok toprağa sahip olmak istediler, daha çok toprağa sahip olabilmek yetmedi daha çok insanı çalıştırmak istediler ve böylece kölelik dünyaya geldi. Artık bu topluma da köle toplum diyoruz. Böylece köleci toplum düzeni ortaya çıktı. Üçüncüsü feodal toplum. Daha sonra sosyal baskılar nedeniyle köleci toplum feodal topluma dönüştü.

Feodal sistem: Mal sahipleri kendi güvenliklerini temin etmek için her şeyini feodal derebeyine teslim ediyor. Tamam diyor her şeyim senin, toprağım da senin, ben bunu işleyeceğim bana yetecek kadarını alacağım geri kalanını sana vereceğim.

Daha sonra Burjuva sınıfı meydana gelmiştir. Rönesans ve Ticaret Devrimiyle birlikte yeni bir sınıf oluşmuş, Burjuvalar kendi düzenlerini kurmuşlar. Kentsoylular diğer adı.

Makinenin devreye girmesiyle birlikte, fabrikalaşmaya gidilmekle birlikte önceden el işiyle 150 kişinin yaptığı bir işi, makineyle 10 kişiyle birlikte yaptı. $150-10=140$ kişi işsiz. Makineleşme artınca işsizlik arttı. Burjuvanın hedefi de zaten çok kazanmak hiç umurlarında değil işsizlik. Böyle yeni bir sınıf çıktı ve bu işi de Karl Marx formülize etti. Karl Marx'a göre bundan böyle yönetimi işçi sınıfı ele almalıydı. Bu sosyal gelişme içerisinde toplumlar kendi üretim ilişkilerini yansıtan bir hukuk ve ahlak düzeni kurmuşlardır.

Köleci üretim ilişkilerinin geçerli olduğu Roma devletinde toplumun ahlak ve hukuk düzeni o anlayışı dile getirmekteydi, ona uygun o düzeni korur nitelikteydi. Yine burjuva sınıfı kendilerinin benimsemiş oldukları üretim ilişkilerine uygun bir hukuk ve ahlak üretmişlerdir.

Kısaca alt yapı ilişkileri yani sosyo-ekonomik ilişkiler, hukuk ve ahlak gibi üst yapı kurumlarını oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik altyapı ilişkileri mekanik bir biçimde hukuku oluşturmaz. Ancak adalet iyi gibi değer yargılarını, mekanik yansımayı yönlendirici faktörlerdir.

Marx, deney olarak tümevarım ve deneyi savunur; Spinoza ve Descartes ise bunlar daha çok akli savunuyorlardı. Karl Marx bunların etkisinde kalmıştır ama idealist değildir.

6) Emile Durkheim

Kolektif, şuur, olgu doğrultusunda olayları açıklar. **Hukukta dayanışmacı okul adını verdiğimiz Comte-Durkheim-Duguit bunlar dayanışmacı okulun temel direkleridir.**

Durkheim, sosyal olgu ve müşahedeye dayanarak olayları izah etmeye çalışır. Durkheim'e göre şahsi bilincin dışında bir de toplumlarda kolektif sosyal bilinç vardır. Kısaca bir ben vardır ben benimle ilgilidir benim o; bir de sen, ben,o bir de biz varız. Toplum fertleri kendi şahsi bilinçleri dışında toplumsal kolektif bilince göre hareket ederler. Ben kafama göre hareket edemem; toplum bilincine göre hareket etmem gerekir. İşte o ortak bilinç fertleri belli şekilde davranmaya zorlar. O davranışlara uymayan toplum fertleri güçlü bir müeyyide ile

cezalandırır. Bu doğrultuda fert istese de istemese de belli şekilde davranmak mecburiyetindedir. İşte toplumun veya topluluğun belli biçimdeki davranış tipine, şekline kolektif şuur, kolektif olgu diyoruz. Hukuk bu sosyal olgunun ürünüdür.

Toplumun müeyyideye dayalı fert üzerindeki baskısı, hukuk kurallarının başlangıcıdır. Bu doğrultuda elde edilecek veriler bir hukukçu için yasama işleminde kullanacağı malzemeyi teşkil etmektedir. Öyleyse sosyal şuur yöntemine şu ilkeler hakim olmalıdır:

- Toplumdaki kolektif bilinci oluşturan sosyal olguyu gayet iyi müşahade etmek gerekmektedir.
- Her türlü ön yargıdan arınmak şarttır.
- Sosyal olguları bireysel tezahürlerden soyutlamak mecburiyetindeyiz.
- Mevcut sosyal olgunun nedenini bir önceki sosyal olguya bağlamak, ferdi şuura bağlamamak gerekir.

Felsefe ve Din

Felsefenin bilgi felsefesi olduğunu bize kim söylemişti ?

Sokrat söylemişti.

E doğruymuş yani hikmeti arayan ince gayret, ince sezgi. Bilgiye yönelen kişi aynı zamanda hakikat ve hikmet peşinde koşan kişidir.

Hikmetinden sual olunmaz.

Bir ham bilgi var. Ham bilgiyi birtakım metotlara tabii tutuyoruz, tahlil ediyoruz, ilmi şüphe süzgecinden geçiriyoruz ve bilimsel bilgi oluyor. Eğer o bilimsel bilgiye şerbet katarsanız işte biz bilginin şerbetlenmiş haline de biz hikmet diyoruz. Biz bu şerbetlenmiş bilgi ile külli olarak varlığı ve varoluşu kavramak isteyen insan olaraktan din olgusunu da bu arada derinliğine ve genel olarak adlandırmak istiyoruz.

Adam Ateist isterseniz deneyin yani ben bir şeye inanmam. Tamam. Sen inanmıyorsun diye kavga edecek dövüşecek değiliz ki, inanmazsan inanma. Ama önemli olan ben sana inanmadığın için müdahale yapmayacağım ama sen de ben inandığım için bana tavır almayacaksın, niye inanıyorsun demeyeceksin. Farabi bunu çok güzel ifade etmiş. Benim dinim bana. Ne demişler senin sepetin senin kolunda, benim sepetim benim kolumda, hayda kardeş herkes gitsin kendi yoluna.

İşte bu süreçte evreni kavramaya çalışırken sonuç elde etmeye ya maddi açıdan bakacak kişi, var oluşu bu olgu var oluşma niyetinde inceleyecek ve onu maddeye dayandıracak materyalistlerin yaptığı gibi ya da ya da ideci bir anlayışla her şeyin temel kökenini ideye bağlayacak ve düşünceye manevi mesnet arayacak.

Maddecilerin işi kolay, adam yok diyor geçiyor. Ama onlar da yok derken ben denedim, siz de deneyin. Yıldırım çakmaya başlayınca, gök gürlemeye başlayınca, dolu yağmaya başlayınca Bismillah Bismillah. La oğlum hani yoktu ya. O yok diyenin de yok demesine itibar etmeyin. Ama herkes bir şey diyor, ağız olan konuşuyor.

İdealistler ise, manevi açıdan evreni ele alanların en çok bağlandıkları yöntem din ve felsefedir. Dinsel kabullenişe göre, evrenin, dinimizin sınırlarını aşan yüce bir güç yaratmıştır. Bu söylem doğrudur. Var eden O'dur, her şeyin temel ve kökeni, buna etkisi manevi bir güce, bir kudrete nazar ettiğimizde, bağlandığımızda, baktığımızda görürüz ki her şeyin temeli, aslı, kökeni, ideye, manevi bir güce, kudrete, kısaca adına ister Allah deyin, ister Tanrı deyin, ister Rab deyin önemli değil O'na dayanır.

Maddeci açıklamalar dini yaklaşımları varsayıcılık, metafizikçilik, bilimsel olmamak ve hatta ve hatta ilkelikle, basitlikle bugünkü kendini beğenmiş, aklını beğenmişlerin söyledikleri gibi gericilikle itham ederler. Halbuki her iki anlayış da görüşlerini sağlamlaştırmak için felsefe ile uğraşmak zorundadırlar. Bu kendi kabullenişlerini güçlendirmek kadar bu karşı tarafı da eleştirebilmek için karşı tarafı eleştirdiğinde sözünün dinlenebilmesi için bunu yapmak zorundadır.

Körü körüne inanmak veya zıttı inanmaktan kaçmak her ikisi de fanatiklik ve yobazlık uçurumunun kenarına getirir. İrdelenmemiş, tartışılmamış, kısaca yakın hale getirilmemiş inanç veya inançsızlık her ikisi de aynıdır. Kör ve sağır militanlar, yobazlar yetiştirir. Sosyal hayatın gerekleri inanan ve inanmayan herkesi yaşadığı şeyler hakkında bilgi edinmeye zorlamaktadır.

Öyleyse akıl sahibi insanın benimsediği tüm değerleri uygulaması gerekir. Buna da felsefe yardımcı olacak, bu sorgulamayı da felsefe gerçekleştirecektir. Bu sorgulama dinle sihrin ayırt edilmesi açısından da zorunludur.

Arzu ve karları için sihir ve adaklarla Yaradan'ı yönlendirme uyanıklığından başka bir şey değildir.

Yönlendirilmeyecek tek varlık vardır: Yaradan

Yalvarırsın, gözyaşı dökersin, istersin, hazine onundur, keramet onundur, hikmet onundur. Senin içini, dışını, ne demek istediğini, niye istediğini, taleplerini, sen 5 gün sonraki hedefini bilmezsin O senin ne yapacağını bilir, 50/70 sene sonra ne yapacağını bilir. Dolayısıyla hiçbir zaman arzu ve çıkarlarımız için O'nu yönlendirecek şekilde ne sihre başvururuz ne de adaklara, kurbanlara başvururuz. Ancak yüreğimizin samimi duygularını O'na arz ederiz.

Gerçek din, Tanrının yüce iradesi karşısında alçak gönüllükle kabullenme, itaat ve ibadeti gerektirir. **İbadet taleplerin kabulü için değil (bunu kafanıza koyuyorsunuz), yüreklerin saf ve berrak bir ruh sahibi olmak için yapılır.**

Batı dillerinde din "religio" sözcüğünden gelir ve bu da bağlanmak demektir. İnsanların din yoluyla Tanrıya ve birbirlerine bağlanmayı ifade eder. Bizim açımızdan Müslüman olarak Hakk'a bağlıyız. Oflu demiş ya biz direk O'na bağlıyız. Bir de insanların birbirlerine bağlanması bunu nasıl anlayacağız?

Biz Müslüman kardeşimiz olarak dilimiz ayrı da olsa, rengimiz de farklı olsa ama karşı taraftakinin Müslüman olduğunu duyduğumuz zaman içimiz ona karşı meyleder. Ona karşı sevgimizi, saygımızı içimizde hissederiz.

Ben bir gün otobüste giderken kara bir oğlanla karşılaştım yabancı birisi, adın ne dedim Yusuf dedi. How are you Yusuf dedim. Kendime yakın gördüm. İşte bizi birbirimize bağlıyor hep birlikte Yaradan'a bağlıyor. Bu da insanların din yoluyla Tanrıya ve birbirlerine bağlanmayı ifade eder.

Augustin diyor ki "religio" yani din saygı ve korku ile bağlılığı ifade eder.

Kilisenin görüşü: bir deve iğnenin deliğinden geçer mi? Geçmez. O zaman insan zaten doğuştan suçludur. Niye? Annesi Havva, babası Adem. Ya kardeşim onlar Allah'ın talimatına ters düşmüş olabilirler, onlar suçlu olabilirler. Niye biz suçlu olalım? Herkes kendi suçunu kendisi çekecektir.

Deve, iğne deliğinden geçer mi? Geçmez. O zaman bir ümitsizlik var, korkuturlar onları. Biz Yaradan kurban olayım ya. Anne çocuğunu nasıl düşünüyorsa Tanrı da bizi o kadar 10 misli 1000 misli daha çok düşünür. Bana karşı sevgi besleyip, sevgiyle karşılıyorsun benim de sana öyle göstermemi bekliyorsun. Beni 3-4 kez aradın, dönmedim bir daha döner misin, dönmezsin.

Arapçada da din kelimesi adet ve takip edilen yol anlamına gelir.

İslam'da ise din, Allah'ın koyduğu ve inananlarını dünyada ve ahirette huzur ve mutluluğa kavuşturan davranış esaslarının bütününe denir.

Görüldüğü gibi din Yaradanla insanlar arasındaki bağı kuran ve takip edilen yol olarak insanın diğer insanlar arasındaki ilişkilerini kapsamaktadır. Yaradanla insanlar arasındaki ilişkileri düzenliyor eyvallah, bizimle birbirimiz arasındaki ilişkileri de düzenliyor. Ben sana karşı sırtımı dönmeyeceğim, yalan söylemeyeceğim, arkanızdan plan kurmayacağım, siz de aynı şekilde yapacaksınız. Yani sizin bana karşı, benim sana karşı, topluca toplum içerisinde huzurlu bir cemiyet oluşturabilmemiz için nasıl hareket etmemiz gerektiğini de ahlak kuralları mahiyetinde, davranış kuralları mahiyetinde bize veriliyor.

Din, kuramsal açıdan ele alındığında genel karakterler(hoca karakterler demiş sayfa 43'te hakikatler diyor) sistemi olarak karşımıza çıkar. İnsanın samimiyetle bağlı olduğu bu sistem, insanın iç dünyasını değişik bir boyuta götürür. Ulaşılan bu boyutun oluşumunda yaşanan çevre ve o çevrenin yorum ve değerlendirmelerinin önemli etkileri mevcuttur.

Demek ki sosyal hayatla din arasında etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim din olgusunun tarih boyunca aldığı değişik görünümelerde kendini hissettirir. Aynı dinin tarihi süreç içerisinde geçirdiği aşamalarda belirgin bir şekilde kendini hissettirir. Hiçbir din, hiçbir düşünce ve felsefe çağın, değişik sosyal şartlarının etkisinden uzak kalamaz. Zira peygamberler zamanında çıkan problemleri bizzat peygamberler çözüyordu. Fakat daha sonraki dönemlerde çıkacak problemlerin çözümünde insan aklına büyük görev ve sorumluluk düşüyor. Problemi neye göre çözeceksiniz?

Peygamberin hayattayken söylediklerine veyahutta Yaradanın kutsal belge olarak göndermiş olduğu kitaba göre çözeceksiniz. Senin anlayış tarzınla benim anlayış tarzım bir olmadığı için, yani insan akli devreye girdiği için biz farklı şeyler söyleyebiliriz. Dolayısıyla asıl farklılıklar ondan sonra ortaya çıkıyor. Aynı dindarlar arasında, aynı dinler arasında farklı mezhepler, farklı görüşler, farklı oluşumlar, gruplar oradan çıkıyor. Kitap ve peygamberlerin davranış ve sözleridir. Bu temel esaslar olmakla beraber yeni keşif ve buluşların yani maddi ve manevi problemlerin ortaya çıkmasına da sebep olmuşlardır. Yeni çıkan problemlere, olgulara, bulgulara dayalı olarak sosyal yapıda da birtakım değişiklikler ortaya çıkıyor. İşte bu doğrultuda çıkacak problemler nasıl çözülecektir?

Peygamber de yok kime başvuracak bu insanlar?

Biz insanların yorumuna başvurma mecburiyeti var. Yorumu yapacak olan da insan aklıdır. Aklın saf, berrak, ön yargısız bilgiyle yüklü olması gerekir ki hakikate ulaşabilsin. Bu da ancak felsefeyle ulaşılabilir.

Dinlerin temel gayesi değerlerin gerçekleştirilmesidir. Doğruyu, dürüstlüğü, ahlakı, iyiliği, güzeli hayata sokmak isteyen dinlerde bu gayeyi hiçbir zaman göz ardı etmemek lazımdır.

Din ile felsefe arasında büyük bir ilgi alaka var. Filozofların bir bölümü, aynı doğrultuda hareket ederler. Onların da bir amacı vardır. Katı şekilciliği bir kenara iterler ve aklın sesini dinlemek, aklın sesine kulak vermek zorundadırlar. Aklın sesinin dinlenildiği dönemlerde toplumlar tarih sahnesinde hep ileri gitmişlerdir.

Bedir Savaşıydı. Başkomutan orduyu konuşlandırdı. Birisi geldi, dedi ki:

Ey Allah'ın Resulü(s.a.v.) dedi. Size bir vahiy geldi de mi buraya orduyu konuşlandırdınız?

Yok, dedi.

Öyleyse bakın Efendim şurada kuyu var. Su var. Savaşta su çok önemlidir. Orduyu oraya konuşlandırırsanız daha güzel olur.

Peygamberimiz(s.a.v.) hiç itiraz etmedi. Doğru gidip orduyu oraya konuşlandırdı.

Yani, akıl, tecrübe çok önemli şeylerdir. Siz ne zaman aklın söylediklerini takip ederseniz güzel sonuçlara kavuşursunuz. Ama tarihe baktığımızda akılcılığı sürdüren Endülüs Emevi devletinde

12-13.asırda tüp bebek formülünü bulmuşlar, uygulamışlar ve yine o dönemin yetiştirmiş olduğu büyük filozoflar, d ş n rl r. Mesela İbn-i R şt, mesela İbn-i Haldun. Bunlar Yunan felsefesini g ncelleştirmişler ve Batı'nın d ş nebilmesine zemin hazırlamışlar.

Mesela İbn-i R şt 1126'da doğmuş, 1198'de ölmüştür. Bu Aristo'nun akılcılığını getirerek bireyin g c ve üstünlüğünü savunmuş. Kaderci anlayış karşısında irade özgürlüğünü ve ona sahip bireyi hep  nde tutmuştur. Her türlü akıl dışı, metafizik... telefon geldi yarım kaldı.

Dedik ya İbn-i R şt, yani Endülüs Emevi toplumundaki düşünme kabiliyeti, akıl, aklı öncelemesi sonucu Maimondies diye bir Yahudi bir filozof var. Bu Maimondies, Saint Thomas'ı etkiliyor. Maimondies, Saint Thomas Batı'daki Rönesans ve Reformun ateşleyicileridir.

İbn-i R şt olmasaydı ve onun talebesi Maimondies olmasaydı onların temsil ettiği akılcılık olmasaydı bugünkü Batı medeniyeti de olmuş olmazdı dersek mübalağa etmiş olmayız.

Bir taraftan Abbasi devleti devam ediyor. Onların da bu husustaki şeyleri o dönemde iyi. Mesela halife Memun var. Cuma namazından sonra Müslüman, Yahudi, Hristiyan d ş n rl rini, filozoflarını toplayıp onları kendi aralarında münakaşalarını organize ediyor.

Benzer durum Hristiyanlık için de söz konusudur. Kilise babalarının , papazların emirlere mutlak itaat ve boyun eğmesi dönemi olan Ortaçağ. Ortaçağ, Ortaçağ Karanlık  ağ. Bizim için değil kardeşim. Biz düşündük, biz düşünüyorduk. Ortaçağı Fatih'e kadar getiriyoruz.

Ortaçağı sona erdiren İslam d ş n rl ridir; İbn-i R şt't r, İbn-i Sina'dır, Farabi'dir, Kindi'dir.

Ortaçağ ile birlikte çok mutaassıp. Ya düşünün bırak Orta ağını.

Descartes 1596 yılında doğdu. Doğdu, büyüdü. Diyelim ki 30-40 yaşlarında düşünüp yazmış olsun 1640'lı yıllarda "Düşünüyorum o halde varım" dedi. şimdi bize diyor ki sen düşünemezsin. Kilise düşünüyor, katedral düşünüyor, papaz düşünüyor, düşünemezsin. Sen düşünüyorsun da ben niye düşünemiyorum?

Biz insanoğluna verilen en güzel şey akıldır. Herkes kendi aklını beğenir. Dolayısıyla dağıtımına itiraz edilmeyen şey akıl ve sağduyudur. Sonra diyor ki "Düşünüyorum o halde varım." Kilise, düşünemezsin diyordu. İstanbul 1453'te fethedildi. Bu adam ne zaman 200 sene sonra oluyor bunlar. Sen kalkmışsın Ortaçağ Karanlık  ağ. Bu Yahudi ağzıdır, Bu Batı ağzıdır, bu Siyonist ağzıdır.

Bu Maimondies 1135 yılında doğmuş, 1204'te de ölmüştür. O zamanda da taassup, bu adam Yahudi. Bu adam Kahire'de El-Ezher  niversitesinde hocalık yapmış. Öldüğünde herkes bunun için gözyaşı dökmüş. Bugünkü Yahudi devletinin temel doktriner elemanıdır.

E onlar zeki de biz mi geri zekalıyız. Değiliz. Ama biz biraz hazıra konmayı seviyoruz. Armut piş ağzıma d ş y z.

Demek ki üretmeye yöneleceğiz, akıllı kendimize özgü ruh yapımızla, karakterimizle birlikte değerlerimizi canlandırmak suretiyle, iyiyi, güzeli, ahlaklıyı, önce kendi davranışlarımızda  rnekleyip kendimiz kutsalımızın bize emretmiş olduğu ilkeleri kendi davranışlarımıza yansıtacağız. Ondan sonra durmayıp, gayret edeceğiz. Herkes kendi  n ndekinin en güzelini, en iyisini yapmaya gayret edecek. Ondan sonra Yaradan da yardım edecek bize.

Felsefe, Hukuk ve Devlet Felsefesi

Devlet felsefesi hangi hukuk anlayışının yönetime hakim olacağı konusunu inceler.

Hukuk Felsefesinin Tanımları

Hukuk nedir, hukuk bağlılığını nereden alır, kanun koyucuya hangi ilkeler yol göstermelidir?

İşte hukuk felsefesi de bu soruların cevaplarını arar.

Mesela bir Alman diyor ki hukuk felsefesinin konusu şudur:

Hukukun amacı nedir? Bunu belirleyen bunu araştıran hukuk felsefesidir.

Yine İtalyan Del Vecchio denen bir adam var o da diyor ki:

Hukuku mantık bütünlüğü içerisinde tanımlayan ilme hukuk felsefesi denir. Ve yine diyor ki:

Tarihi gelişimin ana kurallarını araştıran bir bilimdir hukuk felsefesi.

Saf akıldan çıkan adalet düşüncesi ile hukuku değerlendiren bir bilimdir diyor.

Hukuk felsefesi, hukukun amacı olan adalet ilkesini inceler.

Bu incelemede toplumsal iyinin adı adalettir.

Bireysel iyinin adı ahlaktır.

Eğer toplumsal iyiyi kovalıyorsak toplumsal iyi=adalet

Eğer bireysel iyiyi kovalıyorsak bireysel iyi=ahlak

Dolayısıyla hukuk felsefesi bireysel iyiyi de, adaleti de, ahlakı da gözden ırak tutmamalıdır.

Hukuk felsefesi, hukukun kaynağını, hukuk kurallarının oluşum, gelişim ve evriminde etkili olan toplumsal faktörleri hukukla toplum arasındaki ilişkileri inceler.

Hukuku üreten toplumun kendisidir, sosyal olgu dediğimiz her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır ya işte aynen o yoğurt yiyiş tarzı misali her toplum kendine özgü kabullenişleri, kendine özgü değerleri, kendine özgü yorum tarzları, kendine özgü tepki tarzları ile bunların bütünüyle kendi hukukunu üretir.

Dolayısıyla hukukla toplum arasında mutlak bir ilişki vardır. Hukuk felsefesi bunu araştırmak, ortaya koymak bakımından kendini görevli bilir.

İtalyan hukukçu Norberto Bobbio denen bir adam var. Bu da hukuk felsefesini şöyle tanımlıyor:

Çağdaş toplumda arzulanan ideal devleti oluşturmak için özgürlük, adalet, ortak hayır, ortak düzen gibi bilinen ve ifade edilen temel vasıflara uygun bir ilişkiler şeması kurmaktır hukuk felsefesi.

Aynı şekilde hukuk felsefesi bütün hukuk düzenlerinin ortak kavramlarını açıklamalı ve bu kavramları örf, adet ve ahlak kurallarıyla aralarındaki farklılıkları ortaya koyması gerekir.

Aynı şekilde hukuk toplumsal bir olgu olarak incelenmeli ve toplumun akışı içinde gelişimi ortaya konulmalıdır. Dolayısıyla sosyal gelişme ile hukuk arasındaki ilişki incelenmeli ve buradan genel hükümler çıkarılmalıdır.

Hukuk felsefesinin tanımı çok yenidir. Onu ilk tanımlayan filozof Hegel'dir.

Hukuk felsefesine dair tanımların hepsi ya idealist ekole ya da materyalist ekole mensuptur. Genel felsefedeki idealizm-materyalizm çekişmesi burada da vardır.

Maddeci hukuk felsefecileri, hukuku sosyal ve ekonomik ilişkilerin tezahürü ya da güçlünün iradesi olarak ifade ederler.

Materyalistler başta K.Marx olmak üzere hukuku nasıl tanımlarlar?

Sosyal ve ekonomik ilişkilerin tezahürü ya böyle tanımlarlar ya da güçlünün iradesi olarak tanımlarlar.

Hepsinin dediği %100 doğru olmadığı gibi, %100 yanlış da değil. Bal yapan arı gibi biraz ona biraz ona konup faydalanacağız.

K.Marx, güçlünün iradesidir diyor. Etrafa bakınca adam haklı gibi görünüyor. Böyle olmamalı.

Hukuk mağduru himaye eden olgudur. Güçlü zaten her zaman güçlü, o kendi düdüğünü her zaman öttürür. Önemli olan mağdurun himayesidir, hukuk budur.

Hukuk Felsefesi nedir?

Bir İskandinav hukukçu Alf Ross da diyor ki:

Önce hukukun mahiyetini, sonra amacını, sonra da sosyal realiteyi inceleriz. Hukuk felsefesi de genel felsefede olduğu gibi varlık teorisini, bilgi teorisini, aksiyolojiyi inceler.

Mesela ontoloji hukuk nedir? Madde kökenli midir, ide kökenli midir? Madde bir irade birimi midir, yoksa maddi kaynaklı sosyal ilişkilerin tabii bir sonucu mudur, yoksa idealist anlayış doğrultusunda adalet kavramının kültür şekline dönüşmesi ve güçlenmesi midir?

Hukuk, adalet kavramının kültür şekline dönüşüp güncelleşmesidir.

Aksiyoloji, hukuk bir değer midir, ahlakın uzantısı olan adalet midir, nedir, adalet nedir mutlak mıdır, nisbi midir?

Gnoseoloji yani bilgi, hukuka ilişkin bilgi nasıl elde edilir, metodu nedir, sezgi midir, deney midir, akıl mıdır?

Bunları inceler.

Hukuk Felsefesini varlık bilimi açısından bir bakalım hukuk nedir?

Varlık bilimi açısından hukuk nedir diye sorarsak 3 başlık altında inceleriz:

- Hukuk, iradeye dayalı bir normdur. Bu irade devlet iradesidir. O halde politika ve hukuk olgusu ihmal edilemez. (Otoriter, totaliter devlet politikası, formülü)
- Hukuk sosyo-ekonomik ilişkilerin, yani alyapının üstyapı şekline dönüşmesidir. Öyleyse hukukta ekonomik ve sosyolojik incelemelerin yapılması zorunludur.(Materyalist devlet anlayışı formülü)
- Hukuk adalet idesidir. O halde değerler ve değer seçimleri ile ilgili araştırma yapmamız gerekecektir(Değerlerin, en büyük değer olan adalet anlayışının kültür şekline dönüşüp güncellenmesidir. En ideal olan budur.

Zaten K.Marx'ın dediği değer, akla, mantığa, realitiye, sosyal realitiye, beşeri uygulamaya uygun olsaydı 1990'lı yılların başında kolpaçyo? denen adam bir üfürükle onları devirmezdi.

Bilgi teorisi ise, hukuka ilişkin bilgiyi nasıl elde edebiliriz?

- Hukuk, kanun koyucunun irade bildirimiyle elde edilir mi, ediliyorsa akıl ve deneyle biz bunu nasıl öğreneceğiz? Hukuk eğer kanun koyucunun irade bildirimiyle elde ediliyorsa akıl bu öğrenilebilir deneyle bunun künhüne vakıf olabilir. Dolayısıyla siyaset ve felsefe şarttır.
- Hukuk sosyo-ekonomik ilişkilerin sonuçları üzerine sebep-sonuç kavramı dahilinde deney ve analiz yapar, akıl vasıtasıyla elde ettiği neticeleri kurumsallaştırır ve ulaştığı verileri kanun koyucuya devreder.
- Hukuk adalet idesi ise, akılla ve(hoca ve dedi kitapta veya şeklinde) sezgiyle bunu kavramaya çalışırız. Bu durumda da felsefe zorunludur.

Değerler teorisi açısından olaya bakınca;

Adaletin mahiyeti üzerinde araştırma yapılarak öğrenilir, adalet kavramı mutlak mıdır, nisbi midir?

Ne demek bu ?

Yani kesin bir adalet kavramı var herkesin için öyle mi, yoksa sana göre bana göre mi?

Eğer adalet kavramı mutlak olarak kabul edilirse içeriğini dolduran faktörler bu sefer araştırılmalıdır. Adalet ahlak ilişkileri tespit edilir. Bütün bunlardan sonra hukuk felsefesi, hukukun mahiyetini inceler, son amacını araştırır. Hukukun kaynağı değişim ve gelişim sorunlarıyla birlikte ontolojik, gnoseolojik ve aksiyolojik araştırmalar yapar.

Hukuk Felsefesinin Önemi

A. Teorik Önemi

Hukuk felsefesi, hukuki düşüncenin planını çizerek kanun koyucuya verir.

Bu neye benzer?

Bir bina yapacağız. O binayı hukuk binası olarak düşünün. Hukuk felsefesini, o binanın plan ve projesi olarak düşünün. Hukuk felsefesiyle meşgul olan kişi projeyi yapar. Hukukun kalıbıyla uğraşan, hukuku üretecek olan kişiye verir, al bu projeye göre bu binayı yap der. İnşaat ustası geliyor, o plan ve projeye göre binayı yapıyor.

İşte hukuk felsefecisi bu binanın planını çizerken, hukuk binasının planını çizerken çağdaş değer yargıları, kültür, insanlık değerleri, özgürlük, eşitlik anlayışları anayasadan yasaya, oradan da tüzük, yönetmeliklere bunu indirgeyecek.

Planı çizerken, o toplumun politik, ekonomik durumu ve örf ve adetleri belirleyici faktörlerini ve itici güçlerini mutlaka göz önünde bulunduracak ancak böylece hukuk normunun müşahhaslaşmasına ışık tutacak.

Hukuk felsefesi böylece hukuk bir bütün olarak ele alacak ve onu inceleyip yönlendirecek.

Şunu hiç unutmayın; hukukun itici güçleri nedir? Sosyal kalite ve toplumsal dünya görüşleriyle bütünleşir, toplum değerleriyle kaynaşarak hukuku oluşturur.

B. Pratik Önemi

Bir ülkede yürürlükte olan hukuk normlarının içerik olarak araştırmasını yapanlar, hukukun örf ve adetle, ahlaklı örf ve adetle, ahlakla kesiştiği noktaları bilen hukukçu hukukun günlük politikayla karıştığı noktaları bilen politikacı gerçek hukukçu ve politikacıdır. Şayet hukukçu, hukuk kavramının mahiyetini bilmiyorsa, o basit hukuk kavramının mahiyetini, itici gücünü bilmiyorsa, nereden kaynaklandığını, nasıl gelindiğini bilmiyorsa kısaca toplumu tanımıyorsa toplumun değerlerinden habersizse, toplumun kılcal damarlarını keşfedememişse o hukukçu değildir, o basit bir hukuk teknisyenidir.

Bu bilgiye de hukuk fayesinde, peki bu bilgiye nasıl ulaşacak, nasıl hukukçu olacak?

Hukuk felsefesini bilmeyen, hukuk felsefesiyle haşır neşir olmayan hukukçu olamaz.

Kim iyi bir hukukçudur?

Hürlükte olan hukuk normlarının içerik olarak araştırmasını yapan, o hukuk normlarının örf ve adetlerle, yapısıyla, manevi değerleriyle kesiştiği noktaları bilen hukukçu, hukukçudur.

Aynı şekilde hukukun günlük politikayla kesiştiği noktaları iyi bilen politikacı da iyi politikacıdır.

O halde gerçek hukukçu ve gerçek politikacı(politika bilimcisi), hukukun ne olduğunu, mahiyetini bilecek, toplumda yürürlükte olan örf ve adetin, din ve ahlakla hukukun ayrıştığı, buluştuğu, kesiştiği noktaları bilecek, bunları birbirinden ayıracak.

Hukuk sosyal olayların sonucudur. Hukukun nedeni sosyal olaydır. Hukuk uygulanırken olması gerekene uyulup uyulmadığına bakılır, uyulmayana da müeyyide uygulanır.

Hürlükteki hukukun gerçek hukuk olup olmadığını araştırmak bir hukukçu için vazgeçilmez bir görevdir.

Uygulamadaki hukuk gerçek hukuk mudur, değil midir?

Toplumun değerleriyle bütünleşiyorsa, toplumun kimyasını reddetmiyorsa, toplumun kimyasıyla bütünleşiyorsa o hukuk gerçek hukuktur. Aksi takdirde ithal hukuktur, tercüme mevzuattır. O halde hukuk felsefesi, adalet kavramının mahiyetini, muhteva ve kapsamını adaletle uygun davranışın ne olduğunu metodik bir biçimde araştırmakla sorumludur, yükümlüdür, zorunludur.

Hukuk Felsefesi ile Hukuk Dogmatikliği Arasındaki Farklar

Dogma ne demektir, nas ne demektir?

Kayıtsız, şartsız uygulaması zorunlu olan kurallara biz dogma diyoruz.

Pozitif hukukun muhtevası, dogmatik hukuk bilimi, medeni hukuk ve diğer disiplinlerin muhtevasını kavramaya çalışır.

Kanun koyucu ne diyor?

Kanunun gayesi nedir?

Hukuka şartsız uyacağız ama onu anlamaya çalışıp kavrarken mutlaka eleştiri yapacağız.

Deyimlerin açık olup olmadığına, çelişki var mı yok mu, boşluk bulunuyor mu bulunmuyor mu, buna bakacağız. Boşluk varsa dolduracağız, çelişkileri gidereceğiz.

Kısaca hukuk felsefesi, hukuku sosyo-ekonomik ilişkilerin tezahürü olarak benimseyen hukukçu, normu yorumlarken o günkü sosyal yapı çevresinde problemleri ele alacaktır. Adalet değerine ağırlık veren hukukçu ise yani idealist hukukçu ise probleme adalet açısından bakıp yorum yapacaktır. Hukukta boşluk doldururken de pozitif hukukçu normlar sistematikliği içinde bir çözüm arayacak, sosyolojik kurallara mensup hukukçu sosyal yapıya uygun şekilde boşlukları dolduracak. Adalet değerlerini önem verir onu önceleyen adil hukukçu da adaletle uygun boşlukları doldurmaya çalışacaktır. Bütün bu merhalelerde hukuk felsefesi önemli bir fonksiyon inşa edecektir.

Hukuk Felsefesi ve Hukuk Tarihi İlişkisi

Hukuk tarihi, tarihi süreç içerisinde belli yer ve zamandaki hukukun ne olduğunu inceler. Yani hukuk tarihi 18.asırda İstanbul'daki ceza hukuku uygulamaları nasıldı, evlilik uygulamaları nasıldı bu şekilde.

Bu incelemede 3 şekilde yapılır:

- O gün topluma egemen olan dünya görüşü neydi önce bu tespit edilir.
- Belli zaman ve şartlar içindeki pozitif hukuk normlarının içerik ve yapısı incelenir.
- Yürürlükteki hukukun uygulanmasını inceler.

Tarihi olayların gelişmesinde geçerli olan genel kuralların olup olmadığını varsa bunların neler olduğunu araştırma tarih felsefesinin işidir.

Hukuk Felsefesinin Hukuk Sosyolojisi ile Alakası

Toplumsal değer yargıları, fertlerin adalet anlayışı, düşünenlerin hukuk felsefeleri sosyal olguyu etkileyecektir.

Pozitif hukuk yani yürürlükteki hukuk, hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisinin verilerine muhtaçtır. Yorum yapılırken, uygulamaya sunulurken sosyal yapı bilinmezse hukuk boş kalıplar haline dönüşür ve toplumun tepkisiyle karşılaşır.

Buna dikkat edin; hukuk felsefesinin konusu olan adalet değeri, hukukun soyut elemanıdır. Hukukun somut elemanı ise sosyo-ekonomik ilişkilerdir ki biz buna sosyal olgu diyoruz. Bu sosyal olgu hukuku nedensellik bağı içinde etkileyecektir. Oysa adalet değerinde nedensellik bağı değil, gailik hedefi vardır.

Hukuk Felsefesinin Ahlak ile İlişkisi

Ahlak ile hukuk birbirine çok yakındır. Her ikisi de belli bir biçimde davranılmasını emreder. Adam öldürme, hırsızlık yapma yasağında olduğu gibi aralarındaki fark amaçlarında görülür:

Hukukun amacı, adalet, toplumsal değer, toplumsal iyi, toplumsal güzellik; ahlakın amacı ise, iyidir yani ferdi değerdir.

Bakin dikkat edin; adalet kişiye hakkı vermeyi öngörür; ahlak ise kişiye hakkından fazlasını vermeyi öngörür.

İdealist düşünce sahipleri ahlakı ferdi olarak değerlendirirler. Onlar toplumsal ahlakın varlığını kabul etmezler. Onlara göre ahlak bireysel bir olgudur. Çevre faktörleri ahlakı değildir. Onun için ayıp kavramı bizde vardır, onlarda yoktur. Bizde ahlak yalnız ferdi olarak kalmamıştır toplumsaldır da aynı zamanda.

Bir de kültürden kaynaklanan ahlak anlayışı vardır ki bu da insanlığın günümüze kadar getirdiği olurken oluşturduğu kültür zincirinin ahlakıdır ki ona da hümanist ahlak diyoruz.

3 çeşit tepki türü, davranış türü vardır:

- Örf ve adet: Müeyyidesi ayıp
- Teamüli hukuk: Bunun tepkisi ceza
- Toplumsal ahlak: İnsanlığın hissettiği genel duygu

Hukuk ve Devlet Felsefesi Akımları

Devlet ve hukuk toplum olgusunun kendi içinde oluşturduğu bir gerçektir. Felsefe bilindiği gibi öz ve esas araştırmaları yapmaktadır. Sosyoloji ise toplumun yapısını incelemektedir. O halde hukuk ve devlet felsefesi araştırmaları sosyolojik ve felsefi verilere muhtaçtır.

Kısaca, bir devlet felsefesinin, bir devlet projesinin olgusunun önünü gösterecek olan farları felsefi araştırmalar ile sosyolojik araştırmalardır, felsefi verilerdir, sosyolojik verilerdir.

Felsefede maddecilik ve idencilikten söz etmiştik. Hukuk felsefesinde de aynı ayrımın olduğunu söylemiştik. Bu iki felsefi akım, bu iki felsefi kabulleniş dünyayı paylaşmış. Birisi materyalist kabulleniş diğeri de idealist diyelim ona ama ona da liberal kabulleniş diyelim. Bunlar neyde müşahhaslaşmışlardır. Mülkiyet hakkına müşahhaslaşmışlardır, madde görüşünde müşahhaslaşmışlardır. Bunlar dünyayı paylaşmışlardır.

3 büyükler vardır bizde Fenerbahçe, Gs, BJK. Şimdi bunlar TS eklendi. Bursaspor şampiyon olacaktı. Ne yapıp edip 5.şampiyon etmeyelim dediler. Bursa gitti Başakşehir geldi. Kimse elde

etmiş olduğu zirveyi paylaşmak istemez. Gerek Marxsizm, gerek liberalizm yani gerek Batı'nın doğal hukuk anlayışı etrafında kümeleşen görüşleri, kabullenişleri kendilerine rakip 3.bir rakip asla istemezler. Bu sebeptendir ki Doğu medeniyetine, Osmanlı Medeniyetine, Türk Milletinin tarihi şahsiyeti doğrultusunda bir Selçuklu ruhuyla, bir Osmanlı ruhuyla tekrar kendine gelip, ayaklarının üzerine basmasını asla istemezler, onun için ne gerekirse yaparlar. Nasıl ki felsefede maddecilik idecilik söz konusudur bu aynı şekilde de hukuk felsefesinde de vardır. Bu doğrultuda hukuk olgusuna realist maddeci açıdan bakanlar hukukun öz ve esasını müşahhas, deneye dayalı insanlar arası ilişkilere bağlamaktadırlar. Duruma idealist açıdan bakanlar ise hukuku soyu, ideal, aşkın, müteal, pozitivite üstü bir evrenin ürünü olarak ele almışlardır.

Birinci grupta olanlar hukukun özünü ya insanın somut biyolojik varlığında, ya da sosyo-ekonomik ilişkilerde, ya da normun bizatihi kendi varlığında aramışlardır. İkinci gruptakiler ise hukuku adalet idesine dayandırmaktadırlar. Adalet idesi ya akılla bulunmakta; ya sezgi aracılığıyla bir değer olarak ortaya çıkarılmakta ya da ilahi adalet olarak kendini hissettirmektedir. İdealist görüşlerin hepsi doğal hukuk kapsamındadır. Bunların hepsi doğal hukukçudur. Bunlar olan-olması gereken ikilemine dayanmaktadırlar. Kimler? İdealistler. Olandan daha çok olması gerekene önem verirler.

Hukukun elemanları nelerdir?

Şunu hiç unutmayacaksınız: Bilindiği gibi hukuk olgusunun 3 tane elemanı vardır:

- Norm(Kaziye)
- Sosyal olgu
- Etik değer

Belli sosyo-ekonomik ilişkiler adalet dediğimiz etik değere uygulanarak bir norm içerisinde çözüme bağlanmaktadır. Hukuk okulları bu 3 normdan birisine ağırlık verirler. Ya norma ağırlık verirler, ya sosyal olguya ağırlık verirler, ya etik değere ağırlık verirler.

Norm açısından;

Hukuku norm açısından inceleyen iki tane okul vardır: Hukuk Pozitivizmi, normativizm.

Hukuki pozitivizm, var olan hukukun pozitivitesine önem vermekte ve her türlü metafizik, aşkın, soyut tartışmaları faydasız diye reddetmektedir. Yani hukuki pozitivizm dediğimizde, benim dediğim, benim çıkarttığım kanun, benim verdiğim emir hukuk odur. Ben ne diyorsam o anlayışı. Eğer hukuk olgusunu biz ne dediysem odur, dediğim dediktir, öttürdüğüm düdüktür algısıyla bu adamlar gibi izah etmeye kalkarsak o zaman hukuk devlet iradesiyle bütünleşen bir ferman olur. Sonuç olarak o devlet totaliter, otoriter bir devlettir, siyasi sistemlere hukuk gerekçe hazırlar. Bu okula göre, bu anlayışa göre hukukun özü yasa koyucunun iradesidir. Peki hukuki normativizm. Bu akımda sosyal olgu ve etik değerler hukuk ötesi elemanlar olarak nitelendirilmektedir. Yani hukuki normativizmde sosyal olguya, etik değerlere kıymet verilmektedir.

Sosyal Olgu açısından;

Hukuku sosyal olgu açısından inceleyen okullar şunlar: Dayanışmacı okul, Tarihçi okul, Marksist okul.

Sosyal realiteden hareket eden yararcı Anglo-Saxon okullar da mevcuttur.

Dayanışmacı okulun temsilcileri: Comte, Durkheim, Duguit.

Bunlar hukukun özünü toplumsal dayanışmada ararlar. Toplamların devamlılığı ancak toplum fertlerinin sosyal dayanışmasıyla mümkündür. Hukuk düzeninin temelinde sosyal dayanışmanın gerçekleşmesi yatar. Dolayısıyla bu akım realisttir ve toplum olgusunun pozitif olgusundan kaynaklanmaktadır.

Marksist okul ise bu kurum ise bütün kurumların ahlakın, hukukun temelini, özünü ekonomik ilişkilere indirger. Hukuku üreten de ekonomidir, ahlakı üreten de ekonomidir, zaten din kavramı yoktur bunlarda, her şey ekonomik ilişkilere indirgenmiştir. Norm kendiliğinden mekanik bir şekilde oluşur. Ahlak ve hukuk alt yapı-üst yapı ilişkileri içerisinde düşünülmelidir. Adalet, mutlak değil sınıf ve gruplara göre şekillenen bir kavramdır; ekonomi jeneratörü topluma bütün dinamiği verir ve hukukun özü tamamen ekonomik ilişkiler sebebiyle ve etkisiyle her türlü spekülâtif düşünceden soyutlanarak ortaya çıkar. Kısaca **Marksizm hukuku düşünceden soyutlayarak onun sarsılmaz, değişmez, öz olan sosyo-ekonomik ilişkiler ve sınıf olgusunun mahsulü olduğunu söyler.**

Tarihçi okul ise, hukukun özü hak ruhudur(Volksgeist). Her toplumun kendine özgü bir ruhu vardır. Halk ruhu zaman süreci içerisinde her türlü müdahaleden ve etkiden uzak bir şekilde halkın hukukunu yaratır. Konuştuğumuz dil gibi, hukuk da kendiliğinden bu ruha bağlı olarak oluşur. Nasıl ki dil zaman içerisinde gelişerek devam eder, bugünkü dilin oluşumunda bundan önceki yılların etkisi, katkısı varsa bugünkü hukukun oluşumunda da tarihi süreç içerisinde her neslin, her toplumun aynı dilden, aynı kültürden katkısı vardır.

Etik Değer Açısından:

Doğal hukuk okulu bu soruna etik değer açısından bakıyor. Yani bu sorun dediğimiz hukuku ne üretiyor? Onların yani etik değer açısından olaya bakanların, öz, esas, kaynak arayışları adalet idesinden kaynaklanmaktadır. İdealist doğal hukuk bütün hukuk düzenini hak ve özgürlük kabullenişlerini, adalet değerine bağlamaktadırlar. Onlara göre hukukun özü adalettir. Adalet insanlara veya insanlığa doğuştan, vazgeçilmez, devredilmez birtakım haklar sağlar.

Bunların pratiğe yansıması yani sahaya çıktığımız zaman bu kabullenişlerin daha çok hangisine rastlarız?

Bu kabullenişlerin daha çok etik değerler açısından hukuku tanımlamaya çalışan ve hukukun kaynağını adalet değerine indirgeyen adalet değerinin gerçekleşmesinde hukuku arayanların daha çok hatta ve hatta %80'i hocam fazla olmadı mı? Ama %75'ten aşağı da inmem kusura bakmayın.

Bu adalet duygusu buna doğal hukuk diyoruz, doğal düşünce nerede arıyor?

Hukukun kaynağını kendi iradesinin dışında daha aşkın, daha müteal, daha yüce bir yerde bir anlayışta, bir kavramda adalet kavramı onda arıyor. Böylece Rabbim yine insanlığı gözetiyor. İlla bizim gibi Müslüman olması şart değil, diğer insanları da gözetiyor. Bizim arzumuz, bütün insanlığın doğruyu, hakkı, hakikati anlamasıdır ama herkes kendi yaptığıyla mesul olacaktır, herkes kendi yaptığıının hesabını verecektir. Hiç kimse layüsel, sorumsuz değil. Herkes yaptığıının, ettiğinin, tercihinin hesabını verecektir.

Materyalist görüşlerin sahipleri birbirlerini gözetiyorlar. İdealist görüşlerin sahipleri birbirlerini gözetiyorlar. Ama kökeltmemizi, bizim gelişerek, büyüyerek, palazlanarak yol almamızı istemiyorlar.

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanlık, pozitif, yürürlükteki hukukun üstünde ve ötesinde. Değişmez, mutlak, umumi, geçerliliğe haiz bir adaletin peşinde koşmuştur. Adaletin bu mu dünya deriz ya ha işte o. Bunun karşısında etkin otorite ve egemen güçler, hukuk ve adaleti, kendi dünya görüşlerinden ibaret olduğunu ileri sürerek baskı yapmışlardır ve bu baskılarına hala devam ederler.

Buraya üç tane işaret koymuşum

Doğal hukuk, hukukun temel ilkelerini şu şekilde sıralamıştır:

- Eşitlik(müsavat)
- Özgürlük(hürriyet)
- Kardeşlik(uhuvvet)
- Ve bunların üstünde adalet.

İşte toplumda bunları gerçekleştirebiliyorsan, bu havayı sezebiliyorsan adaleti gerçekleştirmişsiniz demektir. Bunlar gerçekleştirildiği takdirde insanlığın doğuştan kazanmış olduğu ve başkalarına devredemeyeceği değerleri elde edilmiş sayılır. Bu değerler adalet kavramı içinde yer almakta olan eşitlik, özgürlük, kardeşlik esasları üzerine oturmaktadır doğal hukukun ilkeleri. Adaletin muhtevasını eşitlik düşüncesi oluşturmıştır. Gerçek özgürlük, özgür ortamda anlam ifade eder. Eğer ortada özgürlük yoksa gerçek bir özgürlük yoksa eşitlikten bahsetmenin manası yoktur çünkü siz kendi iradenizle hareket etmeyeceksiniz ki ben ne dersem ona göre hareket edeceksiniz veyahut despot yönetim ne derse ona göre hareket edecek.

Doğal Hukukun Temel Kavramları

1) Adalet

Herkes adaletten bahseder ama olmasa olmaz nispetinde doğal hukuk adaleti temel kavramlarının ilke olarak ilan etmiştir. İnsanoğlu kurulu düzenle her zaman barışık ve hoşnut olamamıştır. Niye olamaz? Hepimiz insanız.

Kaprisimiz var, egomuz var bizim. Dolayısıyla biz keser kullanırız. Hep bana, hep bana der yontarız. Her yonttuğumuz parça bizim tarafımıza düşer. Karşı tarafa asla düşmez. Hızar kullanmayız biz. Bir sana bir bana. Bunu kullanmayız biz hep keser kullanırız. İşte insanoğlu hep daha güzeli, daha iyiyi ve daha doğruyu aramış, araştırmış böyle bir hukuk düzeni tesis etmeye yönelmiştir.

Buraya not almışım: İnsanoğlunun eğer hukuku biz insanoğlunun iradesine bağlarsak hukukun insan iradesine bağlılığı, hukuku keyfiliğe götürür. Dolayısıyla beşeriyete, insanlığa bir hakem gerekir. O da yaratıcıdır. Hukuku insan iradesine bıraktığınız zaman, hukuk keyfiliğe doğru kayar. İşte bu nedenle insanlığın bir hakeme ihtiyacı var.

Kendilerine yapılan haksız muamele ve baskı, onları düşünmeye sevk etmiş insanoğlunu ve bunun sonucu zihinlerde oluşan daha iyi düzen, daha iyi hukuk ve adaleti tanımlamaya çalışmışlardır doğal hukukçular. Böyle bir hukukun da insan iradesi dışında ve üstünde ebedi, kalıcı, değişmez ve objektif olması gerekirdi. Zira hukukun insan iradesine bağlılığı hukuku keyfiliğe götürebilmektedir. Bu sebeple olan hukuk, olması gereken hukuk diye meseleyi ifade etmek bu anlayışın tabii sonucu olarak gündeme gelmiştir ve hukuk sorunu bu ikilem içerisinde ele alınmıştır. Olana değil olması gerekene bak. Öte yandan insanda her şeyin esas ve özünü araştıran felsefi bir şuur ve idrak vardır. Felsefi şuur ve idrak her alanda olduğu gibi hukukun öz ve esasında da mevcuttur, hukukun öz ve esasına da inmelidir, inmesi gerekir. Beşeriyet, akıl, ideal adalet anlayışıyla akıl onun derinine inmek ister. İşte bu ilkçağlardan günümüze kadar doğal hukuk okulunun savunduğu objektif mutlak adalet idesi bu anlayış ve

bunu kınayan pozitif akımların mücadelesi, hukuk felsefesinin konusu olmaya devam edegelmıştır.

Öyle ise adalet idesi nedir, neye dayanır, tarih boyunca hangi görünümle ortaya çıkmıştır.

A. Adaletin Tanımı

Adalet kimine göre aldığı kadarını vermek eşitliğe dayanır. Bir başkasına göre adaletsizliğin ta kendisidir. Olan mevcut hukuk düzeni karşısında, olması gereken bir hukuku savunarak bu ideal hukukun adalet olgusunu ortaya koymaktır. Doğal hukukçular, kökeni bizim dışımızda olan, aşkın(transandan, müteal), soyut bir adalet idesi üzerinde durmuşlardır. İlahi adalet dediğimiz işte bu. O bizim dediğimiz ona da aşkın adalet diyorlar.

Adaletin kökenini bu evrene dayandıran doğal hukukçular da vardır. Somut adaleti savunan bu hukukçulara göre adaletin kaynağı yerleşiktir. Biz bu hayatı yaşarken de bazı şeyleri kendi algılama ve pratiğimiz sonucunda ortaya koyuyoruz. Dolayısıyla o yerleşiyor. Toprağa sınıyor, örfе sınıyor, adete sınıyor, davranışlara sınıyor. Böylece doğal hukukçuların yukarıda, gökte aramış oldukları adaleti biz, davranışlarımızla, pratiğimizle beraber yere indirmiş oluyoruz. Buna da meknî adalet yerleşik adalet.

a) Aşkın Adalet Tanımı

Bu tanım ve kabullenişte adalet ikili evren çelişkisi içinde doğar. Kant ve Platon adaleti bu çelişkiden hareketle tanımlamışlardır. Bir yanda yaşadığımız, somut, maddi yerleşik duyumlar evreni; diğer yanda soyut, aşkın, ideler evreni yani ideler evreni **entellijibl** evren var.

İdeler evreni ölümden sonra ulaşılan mutluluğun, erdemin, adaletin geçerli olduğu mutlak doğruların ve mutlak hakikatin evreni. İdeler evreni insana model olmalı ve onu yönlendirmelidir. Bu şu anlama gelir. İnsanın üstünde aşkın, soyut, entellijibl, akılla kavranabilir model hakikatler vardır. İşte adalet bu hakikatlerden birisidir. İnsanoğlu bu evrende, aşkın evrendeki hakikatleri gerçeğe dönüştürmekle yükümlüdür. İnsanoğlu bu evrende, aşkın evrendeki hakikatleri gerçeğe dönüştürmekle yükümlüdür. Adalet en üstün değerlerden birisidir, önem ve gerekliliği itibarıyla hemen Tanrının varlığından sonra gelir ve mutlak iyiyi ifade eder.

Aşkın evren, fenomenal evren, yerleşik, yaşadığımız evren diye taksime tabi tutulur. Aşkın evren, nominal aşkın evren bir de fenomenal evren diye ikiye ayrılıyor.

Fenomenal evrende çeşitli kurallar vardır. İnsan bunları anlayacak düzeydedir ve anlar da.

Nominal evren, yani aşkın evreni akıl kavrayamaz, kapsamına giremez, bu evrenin mutlak olma mertebesine ermiş adalet ve ahlak gibi kavramları kesin emirdir. Kategorik emperatif kurallar bunlar bize ulaşır. Biz de ilahi kökenli olan bu buyruklara uymak zorundayız.

Özetleyecek olursak aşkın adalet anlayışında, adalet düzenleyici(regülatif) bir ide olarak, olması gereken bir biçimdir. İnsanlar bu idenin peşinde koşmakta, bu dünyada onun mutlaklığına ulaşamamaktadırlar. Şekli bir ide olması itibarıyla içeriği açıklanmamıştır. **Bunun sonucu adalet, mutlak bir iyi olarak kabul edilmiş fakat içeriğini oluşturmak insanlığa bırakılmıştır.**

b) Yerleşik(mekni) Adalet Tanımı

Bu anlayış realiteden hareket edilerek somut evren veya somut toplumun hukuka, mekanik hukuka modellik ettiği bir olgu bir adalet anlayışını yansıtmaktadır.

Bu anlayışın ilk temsilcisi İyonya okulu mensuplarından Heraklit'tir.

Heraklit, hukuk düzenini sosyal düzen(nomos) ve doğal düzen(fizis) olmak üzere 2'ye ayırıyor.

Sosyal düzen(nomos), doğal düzen(fizis)e uymak mecburiyetindedir. Bir sosyal düzen var. Bir de doğal düzen var. Sosyal düzen, insanın, beşeriyetin düzeni, ürettiği kabullenişler toplamı; doğal düzen Tanrı'nın, mütealin, aşkın, kabullenişin düzenidir.

Heraklit veya yerleşik adalet anlayışına mensup olanlar diyor ki:

Nomos'un (sosyal düzen) meşruluk ölçüsü fizis(doğal düzen)e uygunluktur, fizistir. Yani fizis, evrensel akıl olarak adaleti de içerir. Eğer sosyal düzen fizise uygunsa

Sosyal düzeni yukarı çıkartanlar, sosyal düzeni güncelleyip etkin kılanlar demiyorlar ama sanki şöyle fiili bir durum var. Fizis, meşruluğunu sosyal düzene borçludur, ters döndü.

Peki bu sosyal düzciler onu demiyorlar. Peki çareyi nerede bulmuşlar?

Fizisi inkar etmekte bulmuşlar. Sen fizisi yani doğal düzeni inkar et. Senin inkar etmen bir şeyi değiştiriyor mu?

Değiştirmiyor.

Kainatta bir üstün irade tarafından sevk ve idare edilen bir düzen var mı, yok mu, fizis var mı yok mu soruyorum size? İnkâr etmen sonucu değiştirmiyor ki.

Heraklit ve mekni adalet anlayışını savunanlar somut realiteden hareket eden adalet tanımlarının en önemlisi Aristo'nun yapmış olduğu adalet tanımıdır.

Aristo'nun yapmış olduğu adalet tanımları

- 1) Dağıtıcı Adalet
- 2) Denkleştirici Adalet
- 3) Hakkaniyet

Aristo yaşasaydı bir de buna sosyal adaleti eklerdi. Sosyal adalet ne zaman ortaya çıktı 20.asrın başında çıktı.

Aristo'yla birlikte adalet mutlak ide olmaktan çok toplum realitesi içindeki ilişkilerden doğan bir kavram haline dönüşmüştür.

Mesela sorulur. Aristo ile birlikte adalet nasıl bir görünüm almıştır?

Aristo ile birlikte adalet mutlak ide olmaktan çok toplum realitesi içindeki ilişkilerden doğan bir kavram haline dönüşmüştür.

Yine bu yerleşik(mekni) adalet ekolüne sahip olan Ulpianus denilen bir Yunanlı var. Ona göre diyor ki adalet:

- onurlu yaşamak,
- başkasına zarar vermemek,
- kendine ait olanı vermektir.

Hugo Gratius, adalet:

- Hakka saygı
- Kusurlu kimsenin zararı ödemesi
- Başkasına ait olanın verilmesi
- Her insana hak ettiği cezanın verilmesi
- Ahde vefa ilkesi

Yine rasyonalist hukukçu olan Thomasius diyor ki: Sana yapılmasını istemediğin şeyi, sen de başkasına yapma.

Yine Thomasius namus esasına dayalı ahlaki şöyle tanımlıyor:

Başkalarının kendilerine yapmalarını istediğin şeyi sen de kendine yap. Yani sen herkesin dürüst olmasını istiyorsun, sen her tüccarın tartarken doğru tartmasını istiyorsun sen de aynı şekilde başkalarına sun diyor.

Adaletin Türleri

A. Denkleştirici Adalet

Edim, karşı edim. Yani al gülüm ver gülüm. Bu aritmetik denklığı gerektirir. Manava kaç para verdiysen senin vermiş olduğun paranın alabileceği kilodaki elmayı sana verecektir. Sen manava 10 TL verdiysen sana 2 kilo elma verecektir. Sen manava 10 TL verip de manavdan 3 kilo elma isteyemezsin. Dolayısıyla kimse verdiğinden daha çoğunu isteyemez, alamaz. Eğer alırsa yani siz 10 TL verip de 3 kilo aldıysanız o 1 kilo karşılıksız kalmıştır. Bu bir haksızlıktır, bu bir gasptir. Dolayısıyla denkleştirici adalet deyince aritmetik denklik. Ne kadar verdin o kadar alacaksın. Burada denge bozulduysa dengenin düzeltilmesi esastır.

B. Dağıtıcı Adalet

Mesela size gelen hocalarınız var. Doçent var, doktor öğretim üyesi var, profesör var. Bir profesör diyor ki bu meslekte şu kadar emeğim var, sahamın adamıyım, yeteneğimin zirvesindeyim. Benim okulda eğitime, öğretime katkım daha dün doktor öğretim üyesi olan biriyle eşit değildir diyor. E adam haklı. Dağıtıcı adalet de kişiler arasında yeteneklerine ve topluma sunmuş oldukları katkıya göre pay vermek veya hut emeklerinin karşısını vermek bu da dağıtıcı adalet. İşte yetenek ve topluma katkı oranında eşit muameleye tabi tutulmanın adı dağıtıcı adalettir. Suç ile ceza arasındaki denkleştirme de kasıt ve kusur oranı önemli bir faktördür. Yine tekerrür hali önemlidir. Yani tekrar aynı suçu işleyen adam. Bir arkadaş kopya çekti. La oğlum yakışır mı eder mi falan filan dedik. Buna en hafifinden bir daha yapma dedik verdik. Fakat baktık bu diğer imtihanda yine kopya çekmiş. La oğlum hani söz vermiştin sen, hani bir daha yapmayacağım diyordun. Şimdi kusura bakmayın 2.ceza ne olacak? Daha ağır olacak. Kopya çeken kişi ben ilk çektiğimde şöyle hafif ceza vermiştiniz bu adaletsizlik değil mi? Yok oğlum adaletsizlik değil, asıl adalet bu işte. Böylece denkleştirmeden ziyade bazı faktörlerin ilavesiyle dağıtma daha adil bir hukuk düzenini oluşturacaktır.

C) Hakkaniyet

Nesafet diyoruz biz buna. Dış görünümü + bireysel özellik iç görünümü. Yani adamın hem fiziğini hesaba katıyoruz hem kimyasını hesaba katıyoruz. Mesela iki arkadaş burs istiyor. Bunların babalarının maaş bordrosunu istedik. Bir baktık her ikisinin de geliri aylık 4.000 TL civarında. Ben tatmin olmadım. Dedim oğlum kaç kardeşsiniz? Bir de bu hususta nüfus kaydınızı getirin. Getirdiler 4 kardeş ama bir tanesi kardeşlerinin sağlık durumunu raporlarıyla birlikte eklemiş dilekçesine. Bir baktım ki kardeşlerinin birisi haftada iki kere diyalize giriyor, birisi kötürüm. İşin içerisine kimya girdi, iç görünüm girdi işin içerisine. Bunları ikisine aynı oranda burs verirsem bu hakkaniyete uygun olmaz. İşte hakkaniyet bunun iç özelliğini, fiili özelliklerini spesifik olayları göz önünde bulundurarak her birine o özelliği itibarıyla verilmesi gerekeni vermek. İşte bu müşahhas fiili özellikler ve spesifik olaylar göz önünde bulundurulurken adaletin elde edilmesi isteğine hakkaniyet diyoruz. Mesela ceza hukukunda hakim ceza verirken öncelikle denkleştirici adaletle özen gösterecek, ondan sonra dağıtıcıya, ondan sonra da nesafete.

D) Sosyal Adalet

İşçi sınıfı doğdu, dünyaya geldi. İşçi sınıfının ebesi her ne kadar K.Marx diyorlarsa da K.Marx'tan daha ziyade işçi sınıfının ebesi makinenin keşfidir, makinenin dayandırıldığı buharın keşfidir. Makineler keşfedildi, fabrikalaşmaya doğru gidildi. O dönemde Burjuvazi gözü aç, dünyayı yese doymayacak. Bu sefer makinelerin oluşturduğu fabrikalarla beraber üretim, üretim, üretim, üretim çok üretecek, satacak, çok kazanacak. Gözü toprak doysun insanın o işte. Makine devreye girmeden önce 150 kişi var üretiyor. Makine geldi artık adam dedi ki sizin yaptığınızı işi ben 10 kişiye yaptırıyorum kusura bakmayın. 140 kişi açıkta. Bu sefer o fabrikatörler gelin benden para istemeyin size 3 öğün yemek vereceğim karın tokluğuna günde 16 saat çalışacaksınız. Tamam dediler. İş yok diye insan yemekten geri kesilmiyor. Tamam

dediler. Böylece 140 kişi boğaz tokluğuna çalışmaya başladı. Böylece sosyal haklar dünyaya geldi.

Özgürlük

Biz özgür olabilir miyiz, yani birtakım psikolojik etkiler var, dış etkiler var, iç etkiler var, soyaçekim var. Buna rağmen biz özgür olabilir miyiz?

İşte felsefe okulları özgürlüğü bu açıdan tahlil etmişler, idealist özgürlük açıklamaları karşımıza gelmiş, idealizm, idealist manevi düşünceden yola çıkıp, yol alan maddeyi yaratan güçlerin içinde olduğunu varsayan Tanrıyı esas alan bir düşünce sistemi.

Bunlar da özgürlüğü aşkın özgürlük anlayışı, teokratik özgürlük anlayışı şeklinde izah etmeye çalışmışlar. Bir de İslam'da özgürlük var mıdır?

Bu doğrultuda 3 görüş vardır:

- Cebriye(Kaderci) görüş: Bunlar kadercidirler. Bunlar derler ki her şey Allah'ın iradesi tarafından belirlenmiştir, insan aynen rüzgar önündeki bir gazel gibidir, rüzgar onu nere götürürse oraya gider.
- Mutezile: Bunlar da mutlak akılcı. Yaradan Rabbim de diyor ki Meni-htedâ fe-innemâ yehtedî linefsihi: Kim doğru yolu bulursa kendisi için bulmuştur, vemen dalle: Kim yanlış yere sapmışsa o da kendi aleyhine sapmıştır. Velâ teziru vâziratun vizra uhrâ: Hiçbir günahkar başkasının günahını üstlenmez, kendi günahını üstlenir. Yine bir başka sure Men 'amile sâlihân felinefsihi: Her kim güzel iş yaparsa kendisine vemen esâe fe'aleyhâ: kim kötü iş yaparsa o da kendine vemâ rabbuke bizallâmin lil'abîd: Allah asla ve asla kullarına zulmedici değildir.

Soru örneği: Özgürlük açısından İslam'da ekol sahibi olan Cebriye'nin özgürlük anlayışını bir cümleyle anlatın.

Mutezile

Cebriye bir uç görüş, o ne diyordu?

Kimsenin özgürlüğü yok. İnsan aynen nasıl ki rüzgar önündeki bir gazel rüzgar onu ne tarafa yönlendirirse o tarafa gidecektir. İnsan da kendi kaderi doğrultusunda kader onu ne tarafa sürüklerse oraya gidecektir.

Kaderin ifadesiyle diyor ki kader Mutezileye ya kardeşim sen her şeyi kadere atıyorsun. Hayır öyle değil. Peki nasıldır?

Kul, kendi fiillerinin üreticisidir. Kul yani biz,siz,onlar, düşünürüz, taşınırız, karar veririz, karar verdikten sonra yaparız. İnsan şahsi ve toplum hayatında tam bir bağımsızlığa sahiptir. Bilhassa devlet içerisinde hareketinde insan özgürdür. Öyleyse fiillerinin sonucuna katlanacaktır. Fiillerinin karşısına bir müeyyide çıkacaksa ona katlanacaktır. Niye?

Fiilini kendisi üretti, kendi karar verdi, kendi yaptığı da ondan.

Mutezileye göre, insan bütünüyle özgürdür. Fiillerinin iyiliğine ve kötülüğüne göre Allah onun karşılığını, cezasını verirken bu ceza, ceza hukuku anlamında İslam hukuku felsefesinde tam ona eşit kullanılmıyor. Ceza denilince karşılık olarak kullanılıyor. Yani senin yapmış olduğun fiil iyi de olabilir alacağın karşılık, kötü de olabilir. Eğer iyiyse ona sevap, kötüyse ikâb deniyor. Yani kul yaratılıştan itibaren seçme ve yapma hürriyetinin sahibidir diyor mutezile.

İnsan eylemleri, özgür iradenin ürünüdür. Zira eylemden önce insanda o eylemi işleyecek yeterli güç ve yetenek vardır.

Allah dilerse şerrin önüne geçebilir diyor Mutezile fakat insanın eylemi Allah'ın eyleminden bağımsız oluşur. Bu sebeple de insan sorumludur.

Kısaca Mutezile köklü bir İslam rasyonalizmini temsil etmektedir.

Ehli Sünnet

Her ikisi arasında orta bir yolu benimsemiştir. Ehli sünnete göre kulun isteyerek veya istemeyerek yani iradi veya gayriiradi yaptığı fiiller Allah'ın yaratması iledir. Yani fiilin yaratıcısı Allah'tır. Mutezilenin dediği gibi kul, fiilini yaratmaz. Peki bunu nasıl izah ediyor ehli sünnet?

İki tane irade vardır:

- İrade-i külliye: Bunun sahibi Allah'tır. Genel irade, büyük irade
- İrade-i cüzziye: Allah'ın kullarına verdiği irade.

Yani bu cüz'i irade yani özgürlük sayesinde biz kul olarak belli bir özgürlüğe ve bağımsız hareket yeteneğine, istidadına sahibiz. Peki nasıl oluyor bu?

İrade-i cüzziyede, fiili yaratan yine Allah'tır. Peki neye göre yaratıyor irade-i cüzziyede Allah fiili?

Allah kulun arzu ve iradesini önceden takdir etmiştir.

Farz ediniz ki bir ikilemde kaldınız. Şunu yapayım mı yapmayayım mı? Kendi açınızdan değerlendiriyorsunuz, yapmaya karar veriyorsunuz. Siz yapayım dediğiniz anda Allah, sizin arzunuz ve tercihiniz doğrultusunda.

Farz ediniz ki şöyle düşünün. Hakimlik sınavını kazandınız, kura çekiyorsunuz. Önünüzde toplar var. Topların içerisinde de o topu çeken Türkiye'nin neresinde, hangi mahkemede, hangi hakimliği icra edecek o yazılı. Kayseri Sulh Hukuk hakimi, Trabzon ağır ceza reisi misal. Size diyorlar ki bu toplardan birisini seçin. Siz de şu deyip seçiyorsunuz. Ondan sonra açık içinde bakıyoruz ki Erzincan Sulh Hukuk mahkemesi hakimi. Bunu siz seçtiniz. Aynen bunun gibi. Artıyla eksi arasındaki, yapayım mı yapmayayım mı ikilemi arasındaki fiilinizi siz diyorsunuz ki yapayım. Yapayım dediğiniz anda sizin fiilinizi Allah yaratıyor, kulun fiilini onun arzu ve iradesi doğrultusunda yaratıyor. Allah, size o gücü, o kuvveti veriyor, fiilinizi yaratıyor, siz fiilinizi işliyorsunuz. Yalnız şu var sizin bu şekilde karar vereceğiniz, kalmış olduğunuz ikilem sonucunda tabancanızı çıkartıp Ahmet'i vuracağınızı veyahut falan yerde trafik kurallarına uymayarak, hız sınırına dikkat etmeyerek veyahut karlı bir havada zincir takmayarak hareket edeceğinizi ve ileride bir başkasına çarpacağınızı Rabbim biliyor ve bizim kader dediğimiz var ya işte yazısı böyleymiş. Rabbim biliyor, o bilgisi levh-i mahfuzda kayıtlı. Biz levh-i mahfuzda kayıtlı olduğu için o işi yapmıyoruz, biz Allah bildiği için o işi yapmıyoruz. Bizim gelecek çizgimiz onun bilgisi dahilinde zapturapt altına alınmış. Fakat biz bakın dananın kuyruğu burada kopuyor. Biz Allah bildiği için, o bilgisine dayalı olarak, zapturapt altına alındığı için o işlediğimiz suçu, kötülüğü, iyiliği işlemiyoruz. O bildiği için değil, kendi tercihimiz doğrultusunda kendi kararımızı veriyoruz ondan sonra işliyoruz. Dolayısıyla biz yapmış olduğumuz işlerden dolayı sorumluyuz, onun hesabını vereceğiz. Allah kulun arzu ve iradesini önceden takdir etmiştir ancak sorumluluk doğuran fiil kulun harekete geçmesi ve özgür iradesi ile istemesi sonucu Allah tarafından yaratılıyor. Yalnız Allah, kul fiili işlemeyen önce onun ne yapacağını bilmektedir. Allah'ın bilmesi, kulun o fiili yapma mecburiyetinde olduğu anlamına gelmez. Kul, fiili kendi iradesiyle yapmaktadır.

Biz diyoruz ya Allah korusun seni, Rabbim himaye etsin seni dua ediyoruz. Allah gözetmiş diyoruz. Peki Allah'ın gözetmesi tamam doğru? O Hakk gözetir.

Akılcı Özgürlük Anlayışı

Mesela Aristo. Kainattaki determinizmin varlığını gözler önüne sermiş bir kişidir. Evreni tanımak, yasalarını anlamak insanı özgürleştirir. Tüm bu olgular, sağlam, sarsılmaz bilgilerin elde edilmesine bağlıdır. Kainatta bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Biz bu sebep sonuç ilişkisindeki kainat olaylarını inceler, neyin neyden kaynaklandığını biliriz ve böylece gittikçe kainatın, insanoğlu için üretmiş olduğu olumsuzlukların önüne geçeriz ve onlara karşı özgürlük bir imkan elde ederiz. Kainatta her olay ve her nesne nedensellik ilişkisine bağlıdır. İnsan

Tanrıya bağı olan aklı ile determinizmi algılar ve ona göre davranışlarda bulunursa özgürleşir. Akla uygun davranış, tutkulu, kaprisli, duygulu davranışları yok eder.

Descartes diyor ki: Evren hakkında bilgi edinmeyi özgürlük olarak değerlendirmek gerekir. Bu da akıl aracılığı ile olacaktır. İşte metodik kuşku ile bunu başarabiliriz. Her şeyden kuşkuluyoruz. Tek kuşkulamadığımız şey düşüncemizdir. Düşünce Descartes'e göre var oluşun kuralıdır. Düşünüyorum o halde varım sözünü bunun sonucu söylemiştir. Akılda yanlış bilgiler varsa bu yabancılaşmak demektir. Bu yanlış bilgilerin giderilmesi gerekir. Yabancılaşmadan kurtulma, gerçek bilgilere kavuşma işte özgürlüğün esası budur. Özgürleşen insan, gerçek değerlere ve ahlaka uygun davranacaktır.

İşte yine Tine bağı özgürlük anlayışı var.

Maddeci Özgürlük Anlayışları

A. Antik Yunan(iyonya mektebi) Maddeci Özgürlük Anlayışı

Bunlar materyalizmi ilk sistemleştiren kişilerdir, mekteptir. Maddeyi öne çıkartırlar. Dolayısıyla insan maddeye bağıdır. İnsan maddenin eseridir.

B. Mekanist Maddeci Özgürlük Anlayışı

Mekanist Maddeciler kadercidir. Cansız evrenin yasalarıyla, organik, psikolojik evrenin yasaları aynı mekanik temele bağıdır. Her şey sebep sonuç içerisinde değerlendirilmelidir. Bunlarda da insan katı bir kadercilik anlayışıyla değerlendirilir. Kısaca insanlığın özgürlüğü yoktur. İnsanın özgürlüğü yoktur, aynen bizdeki cebriye gibi insan kader onu nereye sürüklerse oraya gider, aynen rüzgar önündeki yaprak gibi.

C. Diyalektik Maddeci Özgürlük Anlayışı

Bunun kurucusu Marx'tır. Marx'ın özgürlük anlayışının temelinde akılcılık yatar. Yalnız doğanın zorunlulukları olduğu kadar toplumun da, birlikte yaşamının da zorlukları, zorunlulukları vardır.

K.Marx, kainatın fizik hayatın zorlukları var, bir de sosyal alemin zorlukları var diyor. Toplum, tarihi süreç içerisinde kendi kanunlarıyla sosyo-ekonomik ilişkilerle varlığını yürütür. İnsan hem doğanın içinde sakladığı yasaları hem de topluma ait yasaları, zorunlulukları anlayıp kavramakla onları kendi lehine çevirmek suretiyle özgürlüğünü elde edebilir. Bu aynı zamanda insanın yabancılaşmaktan kurtulması demektir. Kainatın, zorlukları, zorunlulukları nedir?

Yağmur çok yağdı, sel oldu, evleri aldı, götürdü. Demek istiyor ki sen bu vadileri karşılıklı bentlerle birlikte şayet koruma altına alabilirse etrafını beton duvarlarla çevirebilirse selin etkisinden kurtulursun. Yani tabiata hakim olabilirsin. Bu şekilde tabiatın etkisinden, senin üzerindeki baskısından kurtulursun. Kurtuldukça özgürleşirsin, kurtuldukça yabancılıktan kurtulursun. Aksi takdirde sen yabancı olursun, tabiat olayları seni yutar. Aynı şekilde sosyal olaylara da eğer sen sosyal realiteyi kavrayamazsan onu kendi görüşüne göre işçi sınıfı hakim olmalıdır. İşçi sınıfı hakim olmazsa devlete ait bütün malvarlığı da şahısların, grupların, yöneticilerin çıkarları doğrultusunda toplum hareket etmeye kalkarsa toplum yabancılaşır ama bunları bertaraf eder sosyal olaylara müdahale ederse toplum yabancılıktan kurtulur ve özgürleşir.

Bu Marx'ın determinizm anlayışı idealistlerden farklıdır. İdealistlerde determinizm aklın gereğidir, Marxizmde ise determinizm objektiftir ve doğada kendiliğinden mevcuttur. Marx'a göre zorunluluk iç zorunluluk ve dış zorunluluk olarak 2'ye ayrılır. Düşünceler ve tarih bu zorunluluklardan doğar. İnsan bilincini tarih ve sosyo-ekonomik ilişkiler belirler. Aynı zamanda düşünceler ve irade tarihi belirler. Düşünce ile olgu arasında diyalektik bir bağ mevcuttur. Özgürlük, insanın tabiatı, insanının bizatihi doğanın, toplumun ve kendisinin efendisi olması demektir. Nihai olarak siz yabancılıktan kurtuluyorsunuz, her şeye, topluma hakim oluyorsunuz, özgür oluyorsunuz.

K. Marx'a göre özgürlük: İnsanın bizatihi doğanın, toplumun ve kendisinin efendisi olması demektir. Yani eğer, doğaya, topluma ve kendi eylemlerine egemen ise işte o zaman insan özgürdür; eğer değilse bu insan özgür değildir yabancılaşmıştır, yabancılaşmaktan kurtulamaz. Peki yabancılaşma, psikolojik, entelektüel, metafizik, dini, sosyolojik ve politik toplumda ortaya çıkar. Kendi kendisinin efendisi olmayan insan yabancılaşmıştır, toplumun kölesidir. Bilakis insanın özgürleşmesi ve yabancılıktan kurtulması gerekecektir. Bu da şöyle olacaktır:

- İnsan, evreni yorumlayacak, ondan sonra onu değiştirecek, her an bütün varlığıyla hareket eden düşünen bir insan görünümünü sergileyecektir. Bunun aksine emeği, gücü, pratik ve politik etkinliği elinden alınan insan yabancı insandır. K.Marx'a göre özgürlük, doğa ve toplum yasalarını bilmek, onlarla birlikte var olan insanları bir plan dahilinde belli gayeler için etkili kılmaktır. Kısacası özgürlük, doğaya, sosyal hayata ve kendimize olan egemenliğimizdir. Özgürlük sayesinde toplumun zorlayıcı yasaları yıkılır, tarih aşılır ve insan lehine bir düzen gerçekleşir.

Bağdaştırıcı Yaklaşımların Özgürlük Anlayışı

Varoluşçu özgürlük bir de değerler teorisi var.

Varoluşçu özgürlük anlayıcı materyalistlere yakın ama değerleri de göz önünde bulunduruyor; değerler teorisi de idealizme daha yakın ama maddi realiteyi de göz önünde bulunduruyorlar.

1. Varoluşçu Özgürlük Anlayışı

Bunun öncüsü Sartre'dir. Ona göre: Önce insan vardır, insan dünyaya gelir, insan var olur, ondan sonra tanımlanır kendini tanımlar, belirlenir ve insan özünü ortaya koyar. İnsanı belirleyecek hiçbir varlık yoktur, o kendi kendini belirler. Kısaca slogan halinde "ölürken oluşur". Dünyaya gelen insan sert bir varoluş içindedir. Çevresi ve bütün olaylar onda kaygı meydana getirir. İçinde bir bulantı hisseder. Bu onun katı varoluşudur. Bu durumda o bilinciyle kurtulacaktır. Bilinç, aynı zamanda eylem demektir. Bilinciyle seçim yapacak olan insan, o seçtiği ilkeyi uygulamaya sokacaktır. Bilinci belirleyen çeşitli etmenler vardır. Varoluştaki bilinci belirleyen etmenler nelerdir?

Tarih, çevre, siyasi ortam, etnik mensubiyet, millet ve psikolojik olgu.

Sen tarih, çevre, siyasi ortam, etnik mensubiyet, millet ve psikolojik olguyu etmen olarak kabul ediyorsun tamam ancak buna ilave diyorlar ki bilinç dış etmenlerin farkındadır, onlardan arzuladığını seçer ve ona göre davranır. Bilinci etkileyen etmenler ne olursa olsun seçimi yine bilinç yapmaktadır, yapacaktır. Bu sebeple insan özgürdür. Niye? Seçimi kendisi yapıyor. Kısaca insan özgür olmaya da mahkumdur. Özgür insan davranışlarının dayanağı, Sartre'ye göre sorumluluktur. İnsan, çağından, kendisinden ve toplumundan sorumludur. Evrene anlam veren, onu kötileyen veya yücelten hep insandır. Halbuki insan evrensel değerlere göre sorumlu olabilir.

2) Değerler Teorisinin Özgürlük Anlayışı

Değerler teorisinde, evrende salt değerlerin varlığını savunur. Yani biz gelmeden önce de bu değerler vardı, biz gittikten sonra da bu değerler olacak. Tüm insan davranışları iyiyi, güzeli, ahlaklıyı, hakikati temel kriter olarak alır. Ancak değer yargılarında değişiklikler olabilir. Senin bakış açınla benim bakış açım farklı olabilir.

Değerler teorisi açısından özgürlük, bu değeri güncelleştirme, gerçekleştirme aracını kastetmiş oluyoruz. Kısaca özgürlük demek bunlara göre değeri güncelleştirmek demektir. Değerler teorisi bütün davranışların esasını değer sorumluluğuna bağlarlar. Ancak değerlerle

değer yargıları arasında kurulması gereken bağ çok hassas bir husustur. Nitekim değer yargıları her zaman insan için değeri temsil etmeyebilir. Çoğu zaman kurulu otoriteler kendi değer yargılarını değer olarak deklare etmektedirler.

Değerler teorisinin özgürlük kriteri de sorumluluktur. Ancak sorumluluk değerler teorisinde iyi, güzel, doğru ve adil kriterlerinden gelir. Varoluşçulukta sorumluluk kriteri somut ve sosyalken, değerler teorisinin kriteri de sorumluluktur. İnsan çağından, kendinden ve mensup olduğu toplumundan sorumludur. Burada buluştular. Ayrıldıkları nokta ne?

Varoluşçulukta sorumluluk kriteri somut ve sosyalken; değerler teorisinde ise daha soyut görünüm içerir. Dolayısıyla sorumluluk değer ideleri olarak karşımıza çıkar. Özgürlük insanı değerlere taşıyan araçtır. En yüce değer sevgi ve Tanrı'dır.

Sınav: Özgürlük Anlayışları

Özgürlük Sorununa Psikolojik Yaklaşımlar

Burada şunu kast ediyoruz: Oğlum niye bunu yaptın ya? Mesela. Psikolojim bozuldu. Ya başlarım senin psikolojine. Ne demek psikolojim bozuldu? Ya hocam niye öyle diyorsun? Psikolojim bozuldu, basiretim bağlandı, sanki gözümün önüne bir perde geldi. Doğru. Bu hayatı hepimiz yaşıyoruz. Olur mu? Olur. Başımıza geliyor mu? Geliyor.

Bu psikolojik yaklaşımlar açısından bakıldığında acaba özgürlük kavramı devre dışı kalacak mı kalmayacak mı, irade psikolojik yapının üzerine çıkar mı diye sormuşlar, araştırmışlar ve özgürlüğü bunda aramışlar. İrade, (bakın dikkat edin) eğer psikolojik yapının üstüne çıkmıyorsa, çıkamıyorsa biz bu adama ne diyoruz? Abi bu adamın dengesi bozuk diyoruz, bu adam şizofrenik diyoruz, bu adam psikopat diyoruz, bu adamın tedaviye ihtiyacı var diyoruz. Peki biz özgürlüğü ne zaman arayacağız?

Özgürlüğü, onun bilincinin, psikolojinin üzerine çıkma mertebesine geldiği anda.

Bir başka psikolojik tahlil, bilincin esasen var olan benim diyerek doğrudan doğruya çıkması anında özgürlüğü aramışlar.

1.grup kimdir bunlar?

Mesela William James'a göre: çeşitli etken, çevre, tabiat vs. insanın psikolojik yapısını oluşturur. İnsan bu etmenlerin yanında çeşitli tepkilerde bulunur. En önemli tepki iradeye dayanan ve ahlaki gerçekleştiren tepkidir.

2.grup ise mesela Bergson: Derindeki ben, hani Yunus Emre diyor ya bir ben vardır benden içerü ha işte Bergson onu diyor. Derindeki ben, bunun ortaya çıkması özgürlüktür.

Bergson'a göre insanda iki tane ben vardır:

- Yüzeysel ben
- Derindeki ben

Dıştaki ben, yüzeysel ben özgürlük olmaz. La oğlum kapa lan şu kapıyı kimseye söylemeyeceğim. O zaman açılıyorsun. Bu da işte derindeki ben, derindeki sen devreye giriyor. Önce yüzeysel sen, biraz bastırınca lan kapa oğlum kimse duymuyor,

burada var mı alıcı, verici falan, kamera mamera yok. Allah'ın kamerası dışında kamera yok. Tamam söyle şunu ya, aramızda kalacak, derindeki sen devreye giriyor.

Bergson diyor ki: Derindeki ben kendiliğinden ortaya çıkar ve asıl insanın psikolojik yapısını yansıtır. Derindeki ben'e sezgiyle ineriz. Günlük davranışlarımızda alışkanlıklar, arzular, çevresel etmenler bizi otomat gibi belirlemeye çalışırken biz bunları iter, ani bir hareketle derindeki beni, gerçek şahsiyetimizi ortaya koyarız.

Özgürlük Sorununa İrsi ve Biyolojik Yaklaşımlar

Hani bir laf vardır: Kurdun oğlu kurttur. Armut dibine düşer. Bizim kültürümüz, bizim atasözlerimiz bundan dolayı bunlara vakıf olmak için dedelerinizle nenelerinizle görüşün konuşun, onları üzmezin.

İnsanın irsi, biyolojik varlığı somut bir olgudur. Mesela şeker gibi belli kimyasal durumların, insanı belli davranış biçimlerine ittiği bellidir. Yine aileden irsi olarak gelen bazı özelliklerin, insan karakterini etkilediği söylenir. Şüphesiz bu gibi durumlar benim, buna rağmen, belli davranış modellerini sergilemek mecburiyetinde miyim, değil miyim? Yani hani bir laf vardır: Soyuna çekmiş. Diyebilir miyiz, diyemez miyiz? Böyle bir adamdan hukuka uygun davranışı, etik davranışı, değerlere uygun davranışı bekleyecek miyiz, beklemeyecek miyiz? O adam özgür müdür, değil midir? Doğuştan suçlu tipleri var mıdır, yok mudur?

Deniliyor ki doğuştan suçlu tipleri olamaz. İrade özgürlüğünü tanımamak, insanları doğuştan belli tiplere sokmak, politik sakıncaları doğurur. Nitekim Faşist ve Nazi liderler tarihte, geçmişte bunu yapmışlardır.

Burada bizim çözümümüz Yaradan Rabbimiz insana kaldıramayacağı yükü yüklemesiz(tekliyi mala yutak). Deliysen o başka aslanım seni himaye ederiz, gözetiriz.

Senin sahip olduğun bilinç, senin sahip olduğun irade bunların hepsinin üstesinden gelmeyi temin edecek en büyük lütuftur sana Yaradan tarafından verilen.

Özgürlük Sorununa Politik Yaklaşımlar

Yönetimi elinde bulunduran egemen güçler insana özgürlüğünü tanırlar mı, tanımazlar mı?

Bu açıdan baktığımızda 2 farklı görüş vardır:

- Özgürlük Tanımayan Görüşler
- Özgürlüğü İnsanlara Layık Gören

Özgürlük Tanımayan Görüşler

2'ye ayırıyoruz:

- Faşist, Milliyetçi, Toplumcu anlayış: Gelişen işçi sınıfı karşısında sermaye sınıfının birtakım soyut kavramlara başvurarak anlayışsız, şuursuz, cahil kesimleri harekete geçirmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunlarda özgür düşünceye yer yoktur. Aşırı ve ırkçı milliyetçiliği benimsemişlerdir. Yani kendi milliyetlerinin ve ona dayalı halk ruhunun(öncüsü Almanlardır: Volksgeist) etkinliğini, hakimiyetini devam ettirme.
- Komünizm: Birisi milliyetin hakimiyeti, diğeri sınıfın hakimiyeti. Bakın tarihçi okulun da öncüsü Almanlardır. Geçmişini düşünecek bir toplum, kendini düşünecek eyvallah. Ama sen niye benden üstünsün ki? Bizim

kabullenişimizde üstünlük, kurallara uymakladır. Kurallara uyan, hukuka uyan, ilkelere uyan, genel değerlere uyan, kısaca Yaradanın varlığını kabul edip, Yaradanın insanlığın, beşeriyetin, huzur ve ikbali için ortaya koymuş olduğu ilkelere uyan insan. O ilkeleri göz önünden bulunduran insan, o ilkeleri bulundurmeyen insandan üstündür.

Özgürlükçü Eğilimler

Bunlar da doğal hukukun savunduğu, daha sonra günümüze kadar gelen demokratik kabullenişler. Peki bu dünyaya ne zaman müşahhas olarak geldi? J.Locke ile geldi, J.J.Rousseau ile geldi. Bunlar diyorlar ki: İnsanın kendi kendini belirleyen fizik, psikolojik ve çevresel etmenlerin katkısına, farkına varması, onlar karşısında tutum alması, durum alması, onları beğenip beğenmemesi, onları değiştirmeye kalkması, kendi özgürlük anlayışının ilk aşamasıdır.

1- Önce çevrenin farkına vardı

2- İç ve dış etmenler karşısında değerlendirmeye vardı, ya reddetti ya kabul etti

3- Nesnenin tanımını yaptı

4- Seçim ya kabul etti ya reddetti

Kısaca insan özgürdür. Ama şu da bir gerçek hepimiz insanız, her birimizin içinden geçer keşke benim dediğim olsa! Dolayısıyla inanmayan insanın, Rabbime teslim olmayan insanın, yorumu, izahı zordur, onunla beraber ne gerçek demokrasi onunla beraber ne gerçek özgürlük yaşanamaz, zordur.

Hukuk ve Devlet Düzenlerinin Meşruluk Koşulu Olarak Özgürlük

Meşruluk, dar anlamda pozitif hukuk normunun uygulanması demektir.

Normatif pozitivizme göre meşruluk, kanunların anayasaya uygun olması ile başlar.

Bir de sosyal okulların meşruluk anlayışı var: Sosyal realitede aranmaktadır. Bu da ne demektir? Yürürlükteki hukuk kuralları sosyal düzene, sosyal düzenin yasalarına uyuyorsa meşruluk var demektir. Dolayısıyla hukuk normlarının meşruluğu, sosyal olgudan, toplumsal dayanışmadan ve realiteden geçmektedir. Doğal hukuk mektebi için meşruluk, adalet idesiyle özdeşleşmiştir. Dolayısıyla adaleti yansıtan hukuk meşru yönetim, meşru adaleti; yansıtmayan ise gayrimeşrudur.

Bir değerlendirme yaptık. Hukuk amaç değil araçtır. İnsanın mutluluğunun aracıdır. Sömürünün, köleliğin var olduğu düzenlerde insanın hukukun gayesi olduğu mutluluğu gerçekleştirmek mümkün değildir. Hedef insanın mutluluğudur. Hukuk, araştır, mutlu yaşamının en önemli uzvu özgürlüktür. Özgürlük, insanın özünden gelen bir kavram ve olgu olup var oluşunun ana koşuludur. Öyleyse hukukun meşruluk ölçüsü özgürlüktür. Özgürlüğü sağlamayan hukuk, hukuk değildir, meşru değildir. Dolayısıyla insanın mutluluğunu gaye edinen demokrasi, özgürlüklerin kullanım alanıdır. Zira halk, yöneticileri denetlemek yetkisiyle donatılmalıdır. Gerçek demokrasi, toplumsal baskıları en alt düzeye indirgeyen sosyal demokrasidir. Sosyal demokrasi azınlık haklarına saygı gösterir, sosyal ve ekonomik hakları güncelleştirir ve bireysel

hak ve özgürlükleri tamamlar. Sosyal demokrasi temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınmasını, kanunların anayasaya uygunluğunu temin eder. İdarenin hukuka saygılı olmasını takip eder. Özgürleşmek demek, işte bu olgunun devam etmesi demektir. Doğal hukukun içeriğinde toplumla bu kavramların kaynaşması esastır.

Doğal Hukukun İşlev ve Rasyonel Önemi

Doğal hukukun içeriği adalettir, özgürlüktür. Adalet de denkleştirici adalet, dağıtıcı adalet, hakkaniyet ve sosyal adalet olmak üzere izah etmişim.

Haklar kullanırken 3 değişik anlayış söz konusudur:

- Bireyin hakları üstün tutulur, toplum ikinci plana itilir.(Aşırı bireycilik)
- Toplumun hakları üstün tutulur. Otoriter ve totaliter ister sağ olsun ister sol olsun fark etmez fert baskı altında tutulur.
- Bunun ikisi de uygun değildir. Ne fert toplumdan üstün olmalıdır ne toplum fertten üstün tutulmalıdır. Bunların ikisinin arasında bir denge oluşturulmalıdır, bir uzlaşma oluşturulmalıdır.

Bu uzlaşma nasıl gerçekleşecek?

Hayat hakkı, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü bunlar hakim olacak.

Yurttaşlar, özgürlük, eşitlik esasına göre bu haklarını kullanacaklar. Doğal olarak eşit olan insanlar farklı muameleler yapmak, doğaya aykırı bir tutumu deyimler. Dolayısıyla hiç kimseye farklı muamele yapılmayacak. İnsanın toplu yaşama olgusu ortaklaşa iyi kavramını doğurmuştur. Bu kavramın uygulanması, insanın birlikte yaşayabilmesi için zorunludur. İnsan toplum içinde işbirliği sayesinde hayatını sürdürebilecektir ancak. Bireysel eğilimlere, ortaklaşa iyinin uzlaştırmanın uygulanması mutlaka gerekli görülmelidir, mutlaka uygulanmalıdır. Ortaklaşa iyinin bireysel iyiliğe dönüşeceği hukukun güvence altına alınması toplumdaki birlikteliği, kaynaşmayı arttıracaktır. Böylece herkes kendini toplum yararına vermek suretiyle toplumun ortaklaşa mayasından, ortaklaşa iyiden kendine isabet eden payı alabilecektir. Zira toplum içinde yaşamının temel kuralı karşılıklı yardımlaşmadır, karşılıklı dayanışmadır. Görülüyor ki toplum yararıyla, bireysel yarar arasındaki mutlak bir çelişki yoktur. Toplumsal yarar içerisinde aynı zamanda bireysel yarar daha iyi olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece doğal hukukun işlevi, doğal hukuk, pozitif hukukun ilham kaynağıdır. Doğal hukuk pozitif hukuku kontrol eder.

Doğal hukukun rasyonel önemi, herkes için doğal hukuk gereklidir. Yani çalışanın asgari ölçülerde hayatını temin edecek bir asgari ücret alması dağıtıcı adalettir. Çalışanın ürettiği malın karşılığını alması denkleştirici adalettir. Aile durumu, hakkaniyettir. Bütün bunlar bize doğal hukukun kazandırmış olduğu şeylerdir.

Tarihte Doğal Hukuk

Tarihte doğal hukuk dediğimiz zaman bunun birtakım özellikleri var. Antik Yunandan günümüze kadar hukuk şu ortak özellikleri hep taşıyagelmiştir:

- Doğal hukuk, olan hukuk(yaşayan hukuk, pozitif hukuk) ve bir de olması gereken hukuk şeklinde bir ikilem, bir ayırım vardır. Doğal hukuk, olan hukuk yanında olması gereken ideal hukuk hep hedeflenir, ona doğru ulaşılmaya çalışılır.
- Doğal hukuk, ekonomik ve sosyal faktörlere göre hep güçlenme göstermiştir ve dünyada materyalist hukukun hakim olduğu dönem, düşünce tarihi, hukuk tarihi

açısından bakıldığında bütünün %5'ine bile tekabül etmez. Mesela Rusya'da hakim olmuştur, maddeci hukuk anlayışı 1917'de hakim olmuştur, 1991'de Gorbaçovla birlikte tarihe karışmıştır. Siz dünyayı Hz. İsa'dan başlatın, daha geriye gitmeyin, 2000 yılı ne kadar kapsar %5'ini bile kapsamaz. Ama hep doğal hukuk, düşünce tarihinde hakim olmuştur ve söylenildiği gibi hep ekonomik ve sosyal faktörlere göre hep güçlenerek gelişmiştir.

- Doğal hukuk, baskıcı rejimlere karşı hep özgürlük bayrağı olarak ortaya çıkmıştır.
- Doğal hukuk, 18.ve 19. asırlarda tutucu bir tavır sergilemiştir. Nitekim 19.yüzyılın sonlarına doğru maddeci görüş, Marxist anlayış ivme kazanmış, ileri gitmiştir.
- Doğal hukuk, 19.asrın yarısından itibaren ve 20.asrın başlarında doğal hukukun tekrar canlandığını, yeniden doğduğunu görürüz. Günümüzde meydan doğal hukuka kalmış gibidir. Gorbaçov'un gerçekleştirmiş olduğu Rusya'daki fiili durum sonucu doğal hukuk tek kalmış gibidir.

Doğal hukuk, eski Yunan, Site pratiğiyle ortaya çıkmış bugüne kadar da en önemli ve sürekli hukuk düşüncesi olarak devam edegelmiştir.

1) Heraklit

Doğal hukuku Batı'da ilk dillendiren şahıs M.Ö. 6.asırda yaşamış olan Heraklit denilen bir filozoftur.

Heraklit, sosyal çevre diye, sosyal düzen diye bir kavram geliştirmiş buna nomos demiş. Bir de doğal düzen vardır, doğal sistem vardır, ona da fisis demiş. Bu düşüncelerden biz nasıl istifade edeceğiz?

Bizim felsefik kabullenişimizde, bir insan aklıyla mutlak doğruya yaklaşabilir, mutlak doğruyu bulur, detaylara inemez ama genel olarak, global olarak doğruyu bulabilir. Kainatı bilemeyebilir ama bir Yaradan olduğunu bilir, var edenin olduğunu anlayabilir anlamalıdır, akıl bunu gerektirir. Bizim kültür temelimizde bu anlayış vardır.

Heraklit diyor ki, sosyal düzenin doğal düzene uygun olması lazımdır. Yani bizim kendi aramızda yaşatmış olduğumuz sosyal düzenin, nomosun meşruluğu fizise uygunluğuna bağlıdır. Yani bir başka ifadeyle olması gereken hukukun kabul etmiş olduğu temel ilke, olması gereken bir kural var, bir hukuk var, bir de mevcut hukuk var. Mevcut, olan hukukun meşruluğu olması gereken hukuka uygunluk iledir veyahut en azından olması gerekene yakınlık iledir.

Bir de o dönemde Sofistler var. O dönemde tasavvufi düşüncenin dünyadaki ilk görünüşleri, ilk tezahürleri.

Bu sofistler nomos-fizis ayrımına giriyorlar onlar da görmekteyiz bu ayrımı.

Protegoras: İnsan her şeyin ölçüsüdür.

Bu sofistler objektif bir ölçüt getirmemişler insanın sübjektif, keyfi iradesinden başka bir şeyi ölçü olarak kabul etmemişlerdir. Yani sofistlerin getirdiği şey insanın sübjektif, keyfi iradesidir, ondan başka bir şey değildir.

Zaten sofist dünya görüşü hukuku güçlünün aracı olarak görmektedir. Güç kimdeyse devlet ondadır, haklı ve adil olan da odur. Çünkü adam güçlüdür. Tamam sen güçlüsün ama insanlık öldü mü diyeceksin? Diyoruz nitekim. Tavuk su içerken Allah'a bakar, yukarı bakar diyoruz. Bunlarda bu yok. Bunlar dediğim dedik öttürdüğüm düdüğü diyebilir. Halbuki doğal hukukta adalet anlayışı mutlak, nisbi değildir. Nisbi güce dayalı hukuk anlayışı hukuk değildir, o zulümdür. Buna rağmen Sofistler daha o dönemlerde insan problemine tarihte ilk eğilen kişilerdir. Her ne kadar nisbilik damgalı da olsa hukuk ve felsefe anlayışları içerisinde ahlak ve fazilet savunuculuğunu yapmışlardır ve bunlara bu açıdan önem veriyoruz.

2) Sokrat

Felsefenin ilk üçlüsünden biridir(Sokrat-Eflatun-Aristo).

Sokrat, ahlak, erdem, namus ve adalet kavramlarını savunmakla doğal hukukun öncülerinden bir olarak felsefe tarihindeki yerini almıştır.

Sokrat'ın doğal hukukta savunduğu 4 kavram:

- Ahlak
- Erdem
- Namus
- Adalet

Modern düşüncüyü etkileyen iki tane büyük düşünür. Bunlardan birisi Eflatun diğeri Aristo'dur. Bunun ikisi de Sokrat'ın etkisinde yetişmiş iki ünlü kişidir. Her ikisi de Sokrat'ın talebesidir.

Sokrat, Delf Tapınağında konaklayıp daha çok vaktini orada geçirmiş ve orada bir yazı var "Kendini Tanı." Delf Tapınağındaki "Kendini Tanı" öğüdünü, tavsiyesini kabullenmiş bir düşünürdür Sokrat ve şöyle der: Herkes her şeyi bildiğini ileri sürerler, oysa onlar hiçbir şey bilmemektedirler. Ben ise bilmediğimi bilmekle diğerlerinden daha fazla bilgiye sahibim diyor. Hani bir tekerleme vardır: Sen seni bil sen seni, seni bilmezsen patlatırlar enseni.

Bu kabulleniş içindeki filozof hiç kimsenin bir şey bilmediğini anlatmak, esas bilginin ne olduğunu aramak ve Atinalıları uyarmak için koşar, koşuşturur, tartışmalara girer fakat onun bu tutumu sonunu getirir. Nihayet çevresi, gençleri kötü yola düşürmek ve Tanrılara inanmamak suçundan dolayı kendisini mahkemeye verirler. Tanrı demiyor, Tanrılar. Sokrat tek tanrılı bir inanca sahipti, bu kadar akıllı düşünen bir adam. Düşünün ki bir çöplükte iki horoz olursa ne olur? Tavuklar arasında kargaşa olur. O çöplük o horozun, bu çöplük şu horozun. Bunu anlayacak bir adam düşünen bir adam, dolayısıyla çok tanrılığı inkar edecek,reddedecek. Ama gel gör ki Atinalılar diyor ki bu bizim Tanrılarımıza inanmıyor ve bu doğrultuda da gençleri ikna ediyor, ağzı laf yapan adam, çevresini etkiliyor. Hadi kendisi kabul etmiyor bizim tanrılarımızı, gençlerimizi de yoldan çıkartıyor diyerek bunu mahkemeye veriyorlar. Meşhur Beşyüzler Meclisinde savunmasını yapıyor fakat birkaç oy farkla karar aleyhinde çıkıyor. Çıkan karar ölüm fermanıdır. Tabi dostları bunu kurtarmak ister ama kabul etmez reddeder. Der ki: En adaletsiz düzen, düzensizlikten daha iyidir, en kötü hukuk, hukuksuzluktan daha iyidir, en kötü ilke, ilkesizlikten daha iyidir. Bunu söyleyen Sokrat arkadaşlarının ısrarlarına rağmen en adaletsiz düzen, düzensizlikten daha iyidir diyerek baldıran otunu içerek hayatına son verir.

Sokrat'ın genel felsefesine üretken bir gayretin içerisindeki adamın düşünce ve davranışları hakimdir. Zaten annesiyle aynı mesleği seçtiğini söyler. Annesi ebedir. "Annem ve ben ikimiz ebeziz, annem çocukların doğumuna yardımcı oluyor ben ise bilgiyi üretiyorum."

Yine o hayattaki en büyük erdem ve gayenin bilgelik, bilgelik vasfına ulaşmak olduğu söylüyor. Onun bu nedenle Bilgelik Felsefesi diyeceğimiz akımın kurucusu olduğunu söylediğimiz takdirde mübalağa etmiş olmayız. Sokrat, gençliğinde Kozmolojik Devrin filozoflarını etüt etmiş ve onların etkisinde kalmıştır. Ontolojik açıdan Sokrat, varlıkların maddi olduğunu fakat ruh aracılığıyla birbirlerine eklendiklerini, bir araya geldiklerini, uyum sağladıklarını ileri sürer. Bu ruh insanda da bulunur. Ruh insanı nasıl yönetiyorsa evrensel ruh da evreni yönetir, alemi yönetir, eşyayı yönetir. İnsan ruhuyla evrensel ruh arasında sezgi aracılığıyla ilişki kurmak mümkündür.

Bilgi teorisi açısından baktığımızda Sokrat'ın asıl önemini bilgi teorisi sahasında görürüz.

Soru: Sokrat'a göre bilim nedir bir cümleyle açıklayınız.

Sokrat'a göre bilim, evrensel ruhun tanınmasıdır.

Bilim, evrensel ruhun tanınmasıdır, insan ruhu evrensel ruhla ilişki halinde olduğundan "kendini tanımak", ruhun derinliklerine inmek, evrensel ruhla özdeşleşmek, bilim yapmak demektir.

Ölümsüz ruh, daha önce vücuttan bağımsız olarak yaşarken gerçeği tanımıştı, şimdi onu hatırlamaya çalışmaktadır.

Biz dünyaya gelmeden önce bizim inancımıza göre, ezelde bizim ruhumuz yaratılmıştı. Peki ruhlar aleminde Yaradan ruhlarımıza sordu: Elestü bi Rabbiküm(Ben sizin Rabbiniz miyim?) onlar da cevap verdiler: Belâ(evet).

Biz dünyaya gelmeden önce vücudumuzdan bağımsız olarak ruhumuz yaşıyordu, dolayısıyla Sokrat diyor ki: O ruh maddeye nüfuz etmişti, maddeyle daha çok irtibatlıydı ama biz doğduk ruhumuz bizim bedenimizde, bizim bünyemizde. Şimdi eskiyi araştırıyor ruhumuz, araştırırken, maddeyle irtibat kurarken maddede var olan, maddenin derinliklerinde var olan evrensel ruh ile daha önce arasında irtibat vardır bizim ruhumuzun, dolayısıyla ruhumuz onu hatırlamak suretiyle bilgi ediniyor diyor, şimdiyse onu hatırlamaya çalışmaktadır.

Aramak, bulmak ve bilim yapmak, hatırlamaktan başka bir şey değildir. Mutlak doğrular vardır. İnsan bu külli, mutlak doğruları öğrenebilir, bilgi sahibi olur, bilim yapar. Bilgi, nisbi, göreceli, rölatif şekilde görülse bile insan ruhunun evrensel ruha yaklaşmasıyla sağlam, herkes için geçerli olan bilgilere ulaşmak mümkündür. Herkes için geçerli bilgilere ulaşmak nasıl olacak?

İnsan ruhunun, evrensel ruhla yaklaşması, irtibat kurmasıyla olacak. Böylece Sokrat, sanı(doxa)nın karşısına episteme(bilgi)yi koymaktadır. Bilgide sanmak yoktur, bilgi kesindir. Bu noktada bu merhalelerden geçen bilgi kesindir.

Bilginin özüne gitmenin yolları nelerdir?

Cüzden küle geçmek ilmi çalışmanın ilk yoludur. Parçadan, bütüne geçmek, cüzden, küle geçmek.

Bir şeyin özünü yani kavramını değişmez, ana özelliklerini bilen kimse yargı için, sonuca ulaşmak için, sağlam bir temel bulmuş, böylece sallantılı, tahmini bilgilerden, sanılardan kurtulup güvenilir bilgiye ulaşmış olur. Sokrat bu düşüncesiyle tümevarım metodunun kurucusu durumundadır.

Değerler teorisi açısından Sokrat'a baktığımız zaman Sokrat der ki: İnsanın amacı mutluluktur. E doğru. Hepimiz gülmek için, hepimiz huzurlu olmak için, kısaca mutlu olmak için çalışırız, bizim hedefimiz mutluluktur. Antik Yunan felsefesinin ana teması insana faydalı olan, onu mutlu eden unsurların araştırılmasıdır.

Sokrat için mutluluk, insana yararlı olan şeylerin akılla ele alınmasıdır. Zaten bilim konusunu da bu doğrultuda izah eder. İnsanın ruhunun derinliklerine inmesi, ancak aklını kullanmasıyla mümkündür. İşte insan aklını kullanarak ruhunun derinliklerine inmek suretiyle bu sonuca mutluluğa ulaşacaktır. Mutluluğa ulaşmanın yolu bilimden geçer. Peki bu nasıl olacak?

Önce yüreklilik ve itidal ile karşılaşır akıl. Akıl daha da ileriye giderek adalet ve ahlakla karşılaşacak ve kucaklaşacaktır. İşte ilim yapmak budur. Erdem ve mutluluk, ilmi gayretle gerçekleşir. Öyleyse mutluluk=ahlak ve fazilet=ilim. Bunlar birbirlerinin synonymi, aynı kavramlardır.

Peki ilmi çalışmadaki aşamalar nedir?

- 1- İtidal
- 2- Yüreklilik
- 3- İtidal ve yüreklilikle birlikte ulaşacağımız sonuç, ahlak ve adalet

İtidal ne demektir?

Ruhun bedene hakimiyetine itidal denir.

İtidalin engelleri aşarak dış dünyaya karşı koyması buna da yüreklilik diyoruz.

İşte böylece bilgiye ulaşıyoruz. O bilginin de son aşaması, son aşamaya gelip evrensel düzeni anlaması ise o da ulaştığı yer adalet ve ahlaktır. Kısaca adalet bilginin zirve noktasıdır.

Soru: Sokrat'ın adalet anlayışı nedir?

İnsan aklının insan ruhunun ilahi akıl ve ruhla özdeşleşmesi, bütünleşmesidir.

Sokrat'a göre adalet ve ahlak en üst sırada olup, değerlerin en üst sırasında olup onun kabullenişine göre Tanrıyla, Yaradanla aynı düzeydedir. Zaten Tanrı içeriği adalet ve ahlak olan evrensel bir ruhtur.

Adaleti bulan ve tanıyan insan mutlu ve erdemli kişi, yürekli, itidalli, dostluk duygusunu bilen, ahlaklı, olması gereken ideal insandır.

İnsanların yaptığı kanunlar değişir fakat ilahi evrensel adalet değişmez; gerçek adaleti tanıyan mutlu insanlar, kanunların bu değişmeyen adalete uygun yapılması için çaba gösterir ve göstermelidirler de.

O kanunu yaparken insan, o mutlak adaleti, değişmeyen adaleti göz önünde bulundurup ona göre kanunu yapmalıdır.

Sokrat, ilahi adaleti öngörüp değerlerin tepesine adaleti koymakla, Doğal Hukuk görüşünü dile getirmiştir.

Sokrat'ın ilk hedefi, hukuk ve siyasette ahlak ve adaleti kurmaktır. Sosyal hayatta birey ve toplumu mutlu edecek şeyi yani erdemli ve ahlaklı davranışlarda bulunmaktır.

Sokrat'a göre erdem iyiyi, kötüden ayırma yöntemi olduğuna göre bilgi yoluyla öğrenilebilir. **İnsanın kendini tanıması, asıl değerleri tanıdıktan sonra kendisiyle uyum halinde olmasıdır. Bu da hiçbir şeyde aşırıya kaçmamakla, itidal, yüreklilik, ahlak ve adaletle gerçekleşir.**

3) Platon(Eflatun)

Platon, hocası Sokrat'ın etkisi altında felsefesini geliştirmiştir. Bu arada antropolojik ve kozmolojik devrin filozoflarını inceleme fırsatını da bulmuş aynı zamanda mantık, geometri, astronomi ve müzikle de uğraşmıştır.

A. Genel Felsefesi

Platon'un genel felsefesi, ikili bir dünya ile karşımıza çıkmış olmasıdır: Akıl, ideler dünyası ve duyular dünyası. Yani bir müşahede edilen alem bir de bunun gerisinde görünmeyen ide diye adlandırdığı ideler dünyası. Bu ikili ayrım felsefenin üç başlığı altında (varlık felsefesi, bilgi felsefesi, değerler felsefesi) da hissettirir.

a. Varlık Kuramı

Nesnelerin görünüşleri, dışında bir de asılları, ideleri vardır. Nesneler, zamanla kaybolur, gider fakat ideal ve ideler her zaman için mevcuttur. Örnek veriyor: Mesela siz herhangi bir üçgeni yok edebilirsiniz ama üçgen idesini, üçgen kavramını, üçgen realitesini yok etmeniz mümkün değildir. Yine güzel değişir, solar, yok olur, kaybolur, gider ama güzellik anlayışı, güzellik idesi her zaman vardır. Zira **maddenin özü idesidir, asıl realite de budur. (Soru: Platon'a göre maddenin özü, realitesi nedir?)**

Nesneler değişir, öz, ide değişmez; nesnelerin çok olmasına rağmen öz tektir. Yeryüzünde milyonlarca üçgen vardır, yeryüzünde milyonlarca güzel çiçek vardır ama güzellik idesi tektir, güzellik idesi tektir.

Nesne nedir?

Diyor ki nesne, idenin biçim verici kudretiyle oluşan şeydir. Tanrı böylece şekil vererek duyular alemini yaratır. Bundan maksat iyi idesinin tam olarak tanıtılmasıdır.

İde ve iyi zaman ve mekana sığdırılmaz, en yüksek iyi, en mutlak değer ise Tanrıdır.

b. Bilgi Kuramı

Platon akılcıdır, rasyonalisttir. Ona göre bilgi edinme ruh aracılığıyla, akılcı bir yöntemle gerçekleşir. **İnsan ruhu İdeler Dünyasına aittir. Ruh, Duyular Dünyasında beden tarafından esir edilmiştir.** Bu kabulleniş bir nevi Sokrat'ta da vardı.

Ruh, dünyaya gelmeden önce özgürdü, ideler dünyasında bütün gerçekleri tanımış, eşyanın olması gerekenini öğrenmiş, mutlak değerleri görmüştür. Başarılı sonuçlar elde etmiştir.

Ruh, evrene hakim olan bir kanun gereği ya da işlenen bir suç sonucu dünya alemine inmiş. İnsan bu beden kalıbından ancak ölüm yoluyla kurtulur.

Bilim yapmak, felsefe yapmak Akıl Dünyasının ide ve değerlerini tanımakla mümkündür, insan ruhu daha önce Akıl Dünyasında yaşadığından, şimdi yapacağı iş bu Dünyaya gelmeden önce bulunduğu Akıl Dünyasını hatırlamak olacaktır. Bu hatırlama kavramı Sokrat'ta da var.

Ruh geldi bizim bedenimize, bizim bedenimiz tarafından hapsedildi ama daha önceden hürdü, biz dünyaya gelmeden önce hürdü, ideler alemindeydi, yani çok şeyler biliyordu, çok şeyler görmüştü. Geldi şimdi mahpus oldu ve biz de öğrenmek istiyoruz. Sokrat diyordu ki, evrensel ruhla irtibat kurarak, insan bilmediğini öğrenecek bu da aynı şeyi söylüyor. İnsan vücudunda mahpus olan ruh hatırlamak suretiyle öğrenecektir.

Bilim yaparak, insan, iyi, doğru ve adil olana ulaşır, mutlak iyiyi kavrar. Artık Duyular Dünyasına bir daha dönmeksizin, bedenin esaretinden kurtulur, ruh özgürlüğünü elde ederek, Akıl Dünyasına döner. Bu da bilim elde etmekle oluyor.

İnsan ruhunun, insan aklının gayesi, asıl yurduna, İdeler Dünyasına yeniden kavuşmaktır, bu da insanda bir eros(sevgi) kavramının doğmasına yol açar. Yani bu bizdeki sevgi, ilahi aşk, kutsal aşk sanki ona biraz yakın. İdeler Dünyası güzeldir, insan değeri orada estetik değerlerle yüklenir ve sever, ne zamanki ruh bedene hapsedilir işte o zaman İdeler Dünyasına olan sevgisiyle yanıp tutuşur. Eros(sevgi), doğru yönetilirse felsefe bir coşkunun doğumuna yol açar, bu aynı zamanda ölümsüzlük çabasıdır. Bizdeki vahdet-i vücudcuların fenafillah dedikleri.

Görülüyor ki, Platon'a göre Duyular Dünyasında algılanan sanıdır, tahminden ibarettir; asıl bilgi akıldan çıkan, İdeler Dünyasında olan epistemedir. Platon bu kabullenişle bilgi teorisinde rasyonalizmi savunarak ampirizmi yani deney yoluyla bilgiye ulaşmayı yanıltıcı olarak görmektedir.

c. Değerler Kuramı ve Ahlak

Değerler çeşitlidir, hiyerarşik bir şekilde sıralanmışlardır. Filozoflar bu değerlerin hiyerarşik olarak üstlerde yer almış olanına ahlak ve etik değer diyorlar. İşte filozoflar bu hiyerarşik üst kattaki kademedeki yer alan ahlak etik değerler üzerinde biraz daha fazla durmuşlar diğerlerine kıyasla.

Yukarıda da gördüğümüz gibi Platon bilmeyi Eros kıvılcımına bağlamaktadır. İnsanın mutlak özgürlüğe kavuşması, İdeler Dünyasına ulaşması bir değerdir, bu değer iyi değeridir, bizi iyiye iten ise sevgi(eros) değeridir. Doğanın amacı insan, insanın amacı idedir. Platon değerler hiyerarşisini şu şekilde sıralar:

- Tanrı
- İyi(mutlak değer, mutlak erdem, mutlak ahlak, mutlak adalet, güzellik)
- Yetkinlik(Tamlık)
- Duyular Dünyasının Nesneleri

Bu aşamalar insan ruhunun Eros tarafından itilip, ideyi aramasıyla gerçekleşir ancak tek bir hayat süreciyle insan değerinin mutlak değere ulaşması oldukça güçtür. Bu nedenle mutlak iyiye ulaşma genellikle, insanın birkaç kez Duyular Dünyasına gelmesiyle oluşur. İdeler

Dünyasına ait olan ruh bu bedene girdikten sonra artık Duyular Dünyasının malı olmuştur. Bedende hareket etmeye başlayan ruh, Eros'un etkisiyle yeniden İdeler Dünyasına dönmek ister. Zira onun Duyular Dünyasının malı olması asıl kimliğine aykırıdır. Nitekim beden ruhu yanıltır ve bir parçalanmaya sebep olur. Bu sebeple ancak ruh düşündüğü sürece beden etkisinden uzaklaşır, ideye yönelir.

Ruh ne zaman beden etkisinden uzaklaşır, ideye yönelir?

Düşündüğü zaman.

Demek ki insan kabullenişine yönelik olaya baktığımız zamanda da düşünmek çok önemli. Bizde nedir?

Düşünmez misiniz, hiç düşünenle düşünmeyen bir olur mu, düşünmüyor musunuz, akletmiyor musunuz, ne kadar az düşünüyorsunuz?

Düşünen, beden etkisinden kurtulup ideye yönelen ruh, düşünen ve bu ve sebeple etkisinden kurtulup ideye yönelen ruh bir saflaşmaya ve erdemleşmeye yol açar. Erdem ve bilgelik saflaşmayla başlar, gerçek değerlere açılan ilk bilim kapısı budur. Böylece İdeler Alemine girilir, iyi, güzel, ahlak, adalet gibi değerler hiyerarşisinin doruğundaki değerler tanınır. İşte en yüksek bilim, en derin din, Tanrı budur.

Platon'a göre, her şeyin ölçüsü Tanrıdır. Platon'un Tanrısı, mutlak değer, mutlak iyi, mutlak yetkinliktir. Ona ulaşan ruh bir daha geri dönmek üzere ideler dünyasında kalır ve sonsuza dek yürür.

İyiye yönelen, ahlak değerini, Tanrı değerini bulmaya çalışan ruh, üç bölüme ayrılır, Eflatun'a göre ruh 3'e ayrılır:

- Akıl
- Cesaret
- Arzu

Akıl, ruhun düşünen bölümü, cesaret ruhun atılımı yapan bölümü, arzu ruhun ihtiyaçlara yönelen bölümü.

Arzu, aklın emrindedir, cesaret aklın başarısına yardım eder. Arzu tam tersine aklın başarısına değil, akli yanlış yönlere sevk eder. Arzular der ki ben bifttek istiyorum. Ya nereden bulacağım? Hadi buldum. Bide demesin mi ben kaymaklı kadayıf istiyorum. Lan başlarım senin kaymaklı kadayıfına.

Arzunun hedefi akli yanlış yönlere sevk etmek, arzunun hedefi aklın başarısına yardımcı olmak değil. O zaman aklın görevi arzuları dizginleme.

Platon, insan ruhunu iki katlı arabaya benzetiyor, atlardan biri, sahibini dinleyen safkan at bu atın adı cesaret; diğeri de huysuz, itaatsiz, deli dolu bir at bu da hisler ve arzular. Peki kim sürececek bu atları?

Atları sürececek olan akıl.

İşte akıl bu iki zıt karakterli atları yönetir, cesaret akla yardım eder, arzu ise onu yanlışlara sürüklemeye çalışır. Bu üç bölüme ait üç tane de erdem vardır. Aklın erdemi bilgelik, hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? Olmaz. Cesaretin erdemi yürekli davranış, arzunun erdemi ise ölçülü olmaktır.

İşte bu 3 erdemin uyuşmasıyla 4.erdem olan adalet meydana gelecektir. Yani adaletin içeriğinde ne var?

Bilgelik var, yürekli davranış var bir de ölçülü olmak var.

İnsan ruhu, aklın yardımıyla ve onun sevk ve idaresiyle karanlık mağaradan yani bedenden kurtulacak ve aydınlık ideler dünyasındaki yerini bulacaktır, asıl değerler, asıl iyilikler, asıl güzellikler ve bütün mutluluklar işte o zaman bizim olacak.

B. Hukuk, Siyaset ve Devlet

Eski düşünürlerde politika ve ahlak birbirinden ayrılmaz, biri diğerinin içinde mündemiç değerler bütünüydü, bireyle vatandaş aynı kişilerdi, hedef, bireyin devlet içindeki mutluluğu, devlet ise ahlaklı bir düzen meydana getirmektir. Nitekim Platon için politika ahlaklı olma sanatından başka bir şey değildir.

Soru: Platon için politika nedir?

Ahlaklı olma(ders kaydında hocaya göre: akıllı olma ama kitapta ahlaklı olma yazıyor.) sanatından başka bir şey değildir. Politika ve ahlak birbirinden ayrılmaz değerler bütünüdür.

Devlet, Platon'a göre toplum için bir eğitim kurumudur. Bu eğitimin yüksek gayesi, insanı Duyular Dünyasından, duyular üstü dünyaya yükseltmektir ve bu dünyadaki hayatı ilahi hayata hazırlamaktır. Bu da felsefeyle, bilimle, sanatla, edebiyatla, musikiyle olur. Devlet düzeni bunlara(felsefe, bilim, sanat, edebiyat, musiki) önem verecek. Burada amaç bireyin yetişkin ve vasıflı olarak İdeler Dünyasına yaklaştırılmasıdır; bu sebeple siyaset mutlak olarak ahlaka tabi olmalıdır. Olması gereken adil hukuk, İdeler Dünyasındadır, ancak Duyular Dünyasında da bu hukuku gerçekleştirmek insan mutluluğu ve yetkinliği için gereklidir, devletin görevi bunu sağlamaktır. Demek ki yetkin insanlar bunu başarabilirler öyleyse Duyular Dünyasında da bu hukuku gerçekleştirmek gerekir. Yetkin insanlar, mutlu insanlar, muharrer, devlet bunu sağlama mecburiyetindedir.

Adaletin, düzen içinde gerçekleştiğinin dolu düzensizlikten daha iyi olduğunu ileri sürer.

Politika insanları erdemli ve adil kılan bir bilimden başka bir şey değildir. Politikanın asıl amacı ve görevi ahlaklı, eğitilmiş, vasıflı vatandaşlar yetiştirmektir. Bu da erdem, ahlak, güzelliğiyle mümkündür. Ahlak, politikanın idealidir. Politikanın hedefi, ahlak, adalet ve özgürlük ve bir nesil yetiştirmektir.

En büyük ahlak ve erdem, adalettir.

Politika insanları erdemli ve adil kılma sanatıdır. Adalet sosyal düzen içerisinde zorunlu bir unsurdur.

Erdem, ahlak ve güzellik zorla kabul ettirilemez.

Platon, adalet ve erdemin gerçekleşmesi için ilginç bir devlet düzeni öngörmektedir.

Düşünür, insanın ruh ve bedeniyle bir kıyas yaparak devlette ruh ve bedendeki, akıl, cesaret, arzu bölümlerini göz önünde bulundurarak bunlara uyacak şekilde devlette 3 sınıfın varlığı kabul edilir. Akıl, cesaret, arzu devlete getiriyor bu düşünür. Nasıl uyguluyor?

Diyor ki: İnsandaki aklın yerini devlette yöneticiler alır, yöneticiler kimlerdir? Onlar da filozoflardır.

Yine cesaretin yerini devlette yürekli savaşçılar alır.

Arzu, istek ve hırsların yerini devlette zanaatkar ve çiftçiler alacak.

İşte işçi ve zanaatkarları denetleyen, toplumu savunan savaşçıları yöneten, onlara emir verip genel düzeni, huzur ve adaleti sağlayan bir akla ihtiyaç vardır. İnsanı nasıl bir akıl yönetiyorsa toplum ve siyaseti de yöneten de böyle vasıflı bir akıl lazım. Ruhtaki üç bölüm, devlette de aynen vardır ve ruhta olduğu gibi her üç sınıfın kendine özgü erdemi de bulunmaktadır: yöneticilerin erdem akıl ve felsefe, askerlerinki yürekli davranış ve çiftçilerinki ölçülülüktür. Dolayısıyla yöneticilerin dayanacakları ana kaynak akıl olduğundan en akıllı kişiler arasında seçilmeleri gerekir ki onlar da filozoflardır. Aynı zamanda felsefe, ahlak, güzellik, iyilik, doğruluk bilimidir ancak gerek filozoflar gerekse savaşçılar kendi çıkarlarını, devletin çıkarlarından ayırt etmelidirler. Bunun için Platon bazı tedbirler almıştır. Bunlar da Mülkiyet ve Aile Kurma Yasağıdır. Mülkiyet kişisel çıkarların doğumuna yol açar, kişiye arzu ve ihtiras ve arzu vererek icabında devleti ikinci plana iter. Aile de toplum için sakıncalıdır, evlenmek, kendini belli kimselere tahsis etme, devlete verilmesi gereken önem, sevgi ve sempatinin

azalıp, sarsılmasına, aile sevgisinin genel çıkar karşısında ön plana geçmesine yol açar. Bu da Sitede barış ve sükunun bozulmasına sebep olur, dolayısıyla kadın ve çocuklar devletin denetimi altında Sitenin genel ve müşterek malı olmalıdır.

Platon önceleri, aile ve mülkiyeti sınırlamalarını yöneticilerini ve savaşçılar için düşünürken daha sonraları bunu yalnız filozoflar için öngörmüştür.

Platon'un filozoflara ağırlık veren ağırlık tarzı seçkin bir Aristokratik sınıfın devleti yönetmesi anlamına geleceğinden Platon'un devleti aristokratik bir devlettir. İdeal devlet diye adlandırdığı bu hükümete rastlanmış değil.

Farz ediniz ki toplumda kargaşa çıktı, savaşçılar, askerler diyelim, Site yönetimini ele geçirdiler. Bu kabulleniş de yönetime el koyma ta o dönemlerde adam diyor ki savaşçılar, askerler yönetime el koyarsa böyle bir duruma Timokrasi diyorlar. Askerlerin Site yönetimine el koymasına Timokrasi deniyor. Böyle bir durumdan eğer savaşçılar değil de zenginler el koymuşsa yani sermayedarlar el koymuşsa yönetime buna da Oligarşi diyorlar. Bunların hepsi sorulabilir(Timokrasi nedir, Oligarşi nedir, Demokrasi nedir, Tirani nedir). Eğer el koyanlar fakirler ise veya fakirler lehine olaylar geliyorsa buna da Demokrasi diyorlar. Bizim kullandığımız demokrasi de bu yani.

Bu kargaşa da mülkiyet ve aile hayatından kaynaklanıyordu. Bu kargaşa sonucu asker el koymuşsa Timokrasi, Zengin el koymuşsa Oligarşi, fakir el koymuşsa Demokrasi.

Tirani, özgürlüğü savunarak iktidara gelenlerin özgürlüğü tamamen yıkıp baskı ve tedhiş yaratmaları haline denir.

4)Aristo(M.Ö. 384-322)

Aristo sosyal realitenin, hukukun ve devletin oluşumundaki önemini vurgulayan ilk düşünürdür. Bu nedenle de kendine "hukuk sosyolojisinin uzak habercisi" adı verilmektedir.

Aristo tüm olay, olgu ve evreni açıklarken dört neden kabul eder:

- Maddi neden
- Biçimsel neden
- Etkin neden(müessir sebep)
- Amaçsal neden(ereksel, gai): Devletin temellerini oluşturan ana nedendir.

Devletin amacı manevi huzurun sağlanması, insanların erdemli ve mutlu bir ortam içinde yaşamalarıdır. Yani olması gereken bir sosyal ortam Aristo'nun idealidir.

Sosyal realitenin, hukukun ve devletin oluşumundaki önemini vurgulayan ilk düşünür kimdir bu düşünüre bu nedenle ne ad verilmektedir açıklayınız.

Aristo sosyal realitenin, hukukun ve devletin oluşumundaki önemini vurgulayan ilk düşünürdür. Bu nedenle de kendine "hukuk sosyolojisinin uzak habercisi" adı verilmektedir.

Aristo, evreni açıklarken hangi 4 nedeni kabul etmiştir?

- Maddi neden

- Biçimsel neden
- Etkin neden(müessir sebep)
- Amaçsal neden(ereksel, gai)

Sosyal realitenin, hukukun ve devletin oluşumundaki önemini vurgulayan ilk düşünür olmakla birlikte bu nedenle de kendine “hukuk sosyolojisinin uzak habercisi” adı verilen düşünür kimdir, bu düşünür olay, olgu ve evreni açıklarken hangi nedenleri kabul eder?

Aristo’dur. Aristo olay, olgu ve evreni açıklarken şu 4 nedeni kabul eder:

- Maddi neden
- Biçimsel neden
- Etkin neden(müessir sebep)
- Amaçsal neden(ereksel, gai)

Aristo’nun ideali nedir?

Olması gereken bir sosyal ortam Aristo’nun idealidir.

Aristo olay, olgu ve evreni açıklarken hangi nedenleri kabul eder, bunlardan gai nedeni iki cümleyle açıklayınız.

Aristo olay, olgu ve evreni açıklarken şu 4 nedeni kabul eder:

- Maddi neden
- Biçimsel neden
- Etkin neden(müessir sebep)
- Amaçsal neden(ereksel, gai)

Amaçsal neden(ereksel, gai): Devletin temellerini oluşturan ana nedendir. Devletin amacı manevi huzurun sağlanması, insanların erdemli ve mutlu bir ortam içinde yaşamalarıdır.

Aristo adalet kavramının tanımını yaparak adaleti neye dayandırmakta ve bu dayandırdığı şeyi nasıl bir görüşle tanımlamakta olup hangi görüşün kökenini oluşturmaktadır açıklayınız.

Aristo adalet kavramının tanımını yapmakla adaleti eşitliğe dayandırarak “eşyanın doğası, mahiyeti, kabullenışı” görüşü diye tanımlanan çağımızdaki doğal hukukçu görüşün kökenini oluşturmaktadır.

Adalet kavramının tanımını yaparak adaleti eşitliğe dayandıran filozof kimdir, bu nedenle hangi görüşün kökenini oluşturmaktadır bu görüşün tanımını da yaparak açıklayınız.

Aristo adalet kavramının tanımını yapmakla adaleti eşitliğe dayandırarak “eşyanın doğası, mahiyeti, kabullenışı” görüşü diye tanımlanan çağımızdaki doğal hukukçu görüşün kökenini oluşturmaktadır.

İşte bu doğrultuda eşyanın doğası anlayışıyla sosyo-ekonomik ilişkileri ve çağın adalet anlayışını bir

araya getirerek, mezcederek, sentezini kurmuştur. Günümüzde bunu hangi bilim dalı dillendiriyor?

Hukuk sosyolojisi dillendiriyor. Hukuk sosyolojisi diyor ki: Ya kardeşim bırak sen şu kendi öttürdüğünüz düdükle insanlığı sevk ve idare etme sevdasını bırakın. Bu insanlar mutlu olmak istiyor. Bu insanları kendi kabullenişleri, kendi vicdanlarına sığacak, vicdanlarıyla örtüşecek kabullenişlerini tespit edin. Bu halkın arasında vardır, halkın örfünde vardır, adetinde vardır, değerlerinde vardır. Bunlara bakarak kendi egonuzu değil kendi öttürdüğünüz zorbalık düdüğünü kaldırın, rafa koyun, halka nazar edin. Halkın arasında göreceğiniz o güzellikleri tespit edin ve kanununuzu, hukukunuzu oradan üretin. Bunu hukuk sosyolojisi diyor.

Hukuk sosyolojisi, sosyolojik mektep diyor. Sosyolojik mektep hukuku, adalet kavramından bağımsız bir biçimde ele almaktadır. Sosyolojik mektebe göre hukuk, sosyal olgunun norm haline dönüşmesidir.

Soru: Sosyolojik mektebe göre hukuk nedir?

Sosyolojik mektebe göre hukuk, sosyal olgunun norm haline dönüşmesidir.

İşte bu açıdan bakıldığında sosyolojik okullar salt realisttirler, akılcıdırlar ama Aristo'ya baktığımızda realizm içerisinde ideal bir düzen ve ahlaklı bir hayat öngörür.

Sosyolojik okulları Aristo'dan ayıran özellik nedir açıklayınız.

Sosyolojik okullar salt realisttirler, akılcıdırlar ama Aristo'ya baktığımızda realizm içerisinde ideal bir düzen ve ahlaklı bir hayat öngörür.

Felsefenin tanımını da yine Aristo yapmıştır, mantık ilmini kurmuştur, adalete içerik kazandırmıştır, maddeyle ruhun bağlantısını gerçekleştirerek buraya dikkat edin: felsefeyi gökten yere indirmiştir.

Aristo felsefenin tanımını yapmak suretiyle kurduğu ilim hangisidir, bu nedenle hangi kavrama içerik kazandırmıştır ve felsefeyi hangi şekle sokmuştur açıklayınız.

Felsefenin tanımını Aristo yaparak mantık ilmini kurmuştur, adalete içerik kazandırmıştır, maddeyle ruhun bağlantısını gerçekleştirerek felsefeyi gökten yere indirmiştir.

Günlerce bunun üzerinde tartışılabilecek müthiş bir tanım.

Aristo Felsefenin tanımını yaparak hangi iki ilişkiden yola çıkarak felsefeyi hangi şekle sokmuştur açıklayınız.

Aristo, maddeyle ruhun bağlantısını gerçekleştirerek felsefeyi gökten yere indirmiştir.

a) Genel Felsefesi

Aristo'nun genel felsefesinin en önemli özelliği ide ve madde ikilemini uzlaştırmıştır, uzlaştırma gayreti içerisinde olmuştur. Onun yapmış olduğu bu sentez aynı zamanda yeni bir felsefi akımın adıdır. O felsefi akımın uygulanmasıdır. O felsefi akım nedir?

Konseptüalizm veya diğer adıyla entelektüalizm. Bu akım külli kaidelerle cüz'i olaylar arasında diğer bir tabirle külliyyat ile cüziyyat sıkı bir ilişki kurmuştur.

Aristo genel felsefesinin en önemli özelliği nedir, bu özellik hangi akımın doğmasına neden olmuştur açıklayınız.

Aristo'nun genel felsefesinin en önemli özelliği ide ve madde ikilemini uzlaştırmıştır, uzlaştırma gayreti içerisinde olmuştur. Onun yapmış olduğu bu sentez aynı zamanda yeni bir felsefi akımın adı olan Konseptüalizm diğer bir adıyla entelektüalizmdir.

Genel felsefesinin en önemli özelliği ide ve madde ikilemini uzlaştırmak olan düşünür kimdir ve bununla birlikte ortaya çıkan yeni felsefi akımın adı nedir açıklayınız.

Aristo'nun genel felsefesinin en önemli özelliği ide ve madde ikilemini uzlaştırmıştır, uzlaştırma gayreti

içerisinde olmuştur. Onun yapmış olduğu bu sentez aynı zamanda yeni bir felsefi akımın adı olan Konseptüalizm diğer bir adıyla entelektüalizmdir.

aa) Varlık Teorisi

Hocası Platon gibi gerçek varlığın külli bir ide olduğunu kabul etmiştir. Ona göre hocası, idelerle nesneler arası yani külliyyat ile cüziyyat arasında gerçek bir bağ kuramamıştır. İdeler Dünyası, Duyular Dünyasından ayrı bir dünya olarak kalmıştır. O görünen dünyayı farz ediniz ki bir mağaraya arkadan güneş vuruyor. Arkadan güneşi alan mağaranın içerisindeki bütün nesnelerin gölgesi dünyaya yansıyor. Platon bu şekilde yorumlarken; Aristo'ya göre ide bir soyutlama değil bir hayat düsturudur aynen ruh ile bedenin birlikte bir ünite oluşturdıkları gibi. Reel ve ide ilkeleri de birleşerek bir birlik(ünite) meydana getirmişlerdir.

Felsefe, Aristo'da varlığı varlık olarak inceleyen bir bilimdir. O varlığın ana ilkelerini ve ana niteliklerini inceler. Peki nedir onlar?

Aristo'daki varlık teorisinin 3 tane alt başlığı vardır:

- 1)Varlığın varlık olarak incelenmesi
- 2)İlk nedenin araştırılması
- 3)Son gayenin, yaratanın, idenin kavranması, ulaşılması

Problemini ele alır.

Aristo'nun varlık teorisine göre Aristo varlığın ana ilke ve ana niteliklerini nasıl incelemiştir açıklayınız.

Aristo varlığın ana ilke ve ana niteliklerini şu 3 başlık altında incelemiştir:

- 1)Varlığın varlık olarak incelenmesi
- 2)İlk nedenin araştırılması
- 3)Son gayenin, yaratanın, idenin kavranması, ulaşılması

Platon ve Sokrat'a göre varlık ve ilk neden külli bir idedir, her şey bu ideden çıkmıştır; Aristo ise külliyyatı, cüziyyatı tanımak için bir araç kabul eder. Ona göre felsefe, önce bu dünya ile

ilgilenecektir, ondan sonraki aşamalarda manevi dünyaya ve Tanrı'ya ulaşacaktır. Ona göre gerçek varlık fenomenler içerisindeki gelişen özdür. Nesnelerin kavram ve ide halinde bilinen varlığı fenomenler dışında ondan ayrı bir gerçek değildir, fenomenler içinde kendini gerçekleştiren özdür; öz, hep olmuş olan bir varlıktır, öz, kendi şekillenmelerinin biricik dayanağıdır, bu şekillenmeleri de gerçek bir şeydir. Bütün fenomenler özün gerçekleşmesidir. Fenomenler Dünyasında her şey form kazanmakta, form kazanmakla oluşan ve gelişen bir maddedir.

Nesnelere hakim olan 10 tane kategori vardır:

- Öz
- Nitelik
- Nicelik
- Bağıntı
- Yer
- Zaman
- Durum
- İyelik(malik olma)
- Edim
- Edilim

Bu kategoriler dışında varlıkların 4 sebebi vardır:

- Varlığın maddi nedeni
- Varlığa biçim veren neden
- Varlığa hareket sağlayan neden

- Varlığın yöneldiği neden

Nesnelere hakim olan sebepler nelerdir? Bu kategoriler dışında varlıkların sebepleri nelerdir açıklayınız.

- Öz
- Nitelik
- Nicelik
- Bağıntı
- Yer
- Zaman
- Durum
- İyelik(malik olma)
- Edim
- Edilim

Bu kategoriler dışında varlıkların 4 sebebi vardır:

- Varlığın maddi nedeni
- Varlığa biçim veren neden
- Varlığa hareket sağlayan neden
- Varlığın yöneldiği neden

Form nedir? Form, maddeleri anlaşılır ve tanınır hale getiren özdür. Öz, tesadüfün zıddı, değişmeyen, her zaman geçerli ve gerekli olandır. Aristo'da Platon'un aksine genel bir öz değil, her varlığın kendine özgü bir özü vardır.

Aristo'da peki ilk hareket ettirici ya da salt form nedir?

İyilik idesidir diyor.

Salt form, eksiksiz, yetkin, her zaman için var olan Tanrı'dır. Tanrı, ruhtur.

Son erek, son gaye Tanrı'ya ulaşma, mutlak iyiye varmadır, bütün varlıkların ereği, gayesi budur.

bb) Bilgi Teorisi

İnsan akıllı, maddeyle doğrudan ilişki kurar, maddenin aracılığıyla Tanrı ve bilime ulaşır. Eserden müessire. Maddeyle ilişki kurmak suretiyle bütün olay ve nesneler tanınır, öğrenilir. Daha sonra hem idealistler hem de materyalistler şunu diyecek: İnsan maddeyi tanıdıkça ona hakim olan kanunları, incelikleri belledikçe insan özgürleşir. Nasıl özgürleşir?

Maddeye karşı tedbir alır, çevreye karşı tedbir alır, iklime karşı tedbir alır, değişimlere karşı tedbir alır ve böylece mağdur olmaktan kurtulur.

Böylece duyular ve hisler insanı harekete geçirir, arzu ve düşünce muhakeme şeklinde tezahür eder. Muhakeme. Eğer muhakeme olmazsa akıl sonuca ulaşamaz.

İşte kıyas ve tümevarım, aklın bilim yolundaki hareketleridir. Sezgi vasıtasıyla bazı durumlarda nesneler ve olaylarla ilişki kurmamız mümkündür. İnsan akıllı düz bir tahtaya benzemez, onun bazı ilkeleri vardır. Bu ilkeler evreni tanımaya ve evrendeki özün belirlenmesine yardımcı olan kategorilerdir ancak bu kategoriler deneysiz hiçbir işe yaramaz. Dolayısıyla deney bu kategorileri tamamlar ve formlarını açığa çıkarır. Dolayısıyla Aristo bilgi teorisinde aynı zamanda deneye de yer veren birisidir.

Şunu hiç unutmayın: Aristo akıl-deney, deney-sezgi arasında deneyi 2.planda tutar, akıllı, sezgiyi daha önde tutar.

Aristo'ya göre felsefe, doğayı ve insanı inceler ancak öncelikle bilimin ne olduğunu, anlamının, yapısının, bilimsel düşüncenin form ve kanunlarının nitelik ve vasıflarının neler olduğunu araştırılmasını zorunlu görür. Bu da ancak mantıkla ilişkisi olan metot probleminin çözümlenmesiyle mümkün olacaktır. Zira ilmi bilgiyi gayesine ulaştıracak olan yer, ulaştıracak olan yol mantıktır.

İlmi bilgiyi gayesine ulaştıracak olan yol nedir?

Mantıktır.

Mantık, bilimsel araştırma tekniğini öğretecek ayrı bir bilim dalıdır ve kurucusu da Aristo'dur. Onun kurmuş olduğu formel mantık yüzyıllar boyunca düşünce ve ilim dünyasına hakim olarak zamanımıza kadar gelmiştir.

Aristo'ya göre gerçek varlık form olan küldür. Külün bilgisi ise kavramdır ancak bu kavram cüziyatın realitesiyle ilişki halindedir. İşte mantığın problemi cüziyat ile külliyyat arasındaki bağı kurmaktır.

Nesnenin kavram kazanması hüküm yolu ile olur.(Kar beyazdır, ateş yakar vs.) Hüküm, bir düşünce oluşumdur. Nesnenin hüküm kazanması şu 3 şeyle olur:

- Özne
- Yükleme
- Bağ(kopula)

Kar+beyaz+dır. Kar, özne, beyaz yükleme, dir bağıdır.

Mantık ilminin kurucusu kimdir, tanımını da yaparak açıklayınız.

Mantık, bilimsel araştırma tekniğini öğretecek ayrı bir bilim dalıdır. Mantık ilminin kurucusu da Aristo'dur.

İşte Aristo, doğru hüküm diyor ki: Özne ile sıfatın birbirine kopula ile bağlandığı bir cümle formu altında ulaşılmış olduğu sonuçtur. Öyleyse bu ulaşılan kavramlar objektif, realiteye uyacak şekilde birbirlerine bağlanmalı veya birbirlerinden ayrılımları gerekir. Hüküm, külli, cüz'i ve sübjektif olabilir.

Aristo mantığının temeli nedir?

Aristo mantığının temeli mantıki kıyastır.

Mantıki kıyas nedir?

Mantıki kıyasta 3 tane unsur var:

- 1)Büyük önerme: Bütün insanlar ölümlüdür.
- 2)Küçük Önerme: Ben bir insanım veya Ahmet de bir insandır.
- 3)Hüküm: Ahmet ölecektir, o halde ben de ölümlüyüm.

Anlaşıyor ki küle, genele, kesin kavramlara gitmek ancak cüziyatla mümkün olmaktadır. Mantıkta buna tümevarım

diyoruz. Bu alemde tümevarımı en etkin, en üretken kullanan şahıs Aristo'dur. İşte tümevarım vasıtasıyla kavrama varılır, onun tanımı yapılır, forma ulaşılır. Kesin bir şekilde form, tanınarak, elde edilerek bilgiye ulaşılır.

cc) Değerler Teorisi ve Ahlak Anlayışı

Değerler Teorisinin son amacı en değerli olanın araştırılmasıdır. Eski Yunan Felsefesinde en değerli olan şey mutluluktur.

Mutluluk=Mutlak iyilik

O halde mutluluk nedir?

Bu hususta 3 tane görüş vardır:

- 1)Mutluluk hazladır.
- 2)Mutluluk erdemdedir.
- 3)Aristo'nun da dahil olduğu 3.görüş ise mutluluk, gözlem ve araştırma sonucu ulaşılabacak olan ilimdedir.

Aristo'ya göre mutluluk nedir?

Aristo'ya göre mutluluk, gözlem ve araştırma sonucu ulaşılabacak olan ilimdedir.

O halde mutluluk dış şartlara bağlıdır fakat ahlakın asıl konusu insanın kendi etkinliği ile elde ettiği iç huzur ve mutluluğudur. İnsanın özü de akıl olduğuna göre, insan ancak akıllı, etkinliğiyle mutlu olur. Zaten aklın şuurlu eylemi insanı erdeme götürür. Ancak erdem yalnız bilmek ve bilgiye sahip olmak değildir dikkat edin buraya: Şuurlu erdemi, insanı, aklın şuurlu eylemi insanı erdeme götürür ama erdem yalnızca bilmek ve bilgiye sahip olmak değildir, erdem ona sahip olduktan sonra onu uygulamaktır.

Erdem, bir insanın bildiğini davranışlarına yansıtma olgusudur.

Madde olan bedene form kazandıran, onu şekillendiren ruh ve akıldır.

Aristo ruhu 3'e ayırıyor:

- 1)Bitki ruhu: Yalnızca neslin devamlılığını sağlar. Buna bağlı olarak bitki büyür, meyvesini verir, meyve düşer, onun içerisinde çekirdek vardır, meyve de düşüp çürüdüğünde

çekirdek toprağa karışır bir müddet sonra bakarsın sen o meyve büyümüş.

2) Hayvan ruhu: Hayvanın yüreği vardır, bu ruh hayvanın gelişimini, üretimini, devamını içgüdüsel bir şekilde hareketlerini sevk ve idare eder. Dolayısıyla hayvan nesneleri algılar.

3) İnsan ruhu: Ruhların en değerlisi, en üst derecesinde olanı insan ruhudur çünkü ona bu özelliği veren şey akıldır.

Aristo'da akıl 2'ye ayrılır:

- Ruhla irtibatlı olan akıl: En yüce ruh her şeyi bilen, yukarıya doğru çıkabilen akıl ki daha sonra Yaradan'la bütünleşiyor akıl.
- Pasif akıl: Bizim nefis dediğimiz hayvani ruh olan akıl, bu bilinçsiz bir akıldır, açık, seçik olmayan ruhla irtibatlıdır.

İnsan ruhu, akıllı sayesinde bedenden bağımsız ve sonsuzdur. İnsan bedeni ölümle beraber çürür ama ruh kalır. Aristo da böyle diyor. Hayvan ruhuna hakim olan içgüdüdür, insan da ise insan ruhuna hakim olan hayvandaki iç güdünün yerinde irade vardır. İnsan ruhu şuurlu, sahip olma gücü ile bütün ruhların üstünde yer alır. Kavramlar kurar, asıl bilgiye ulaşır, asıl değer ile tanış olunur.

Asıl değer nedir? Yaradandır.

Kavramlı bilgi, duyuların verdiği malzemeyi aklın aktif bir şekilde işlemesi sonucu elde edilmektedir.

Kavramlı bilgiye nasıl ulaşılır?

En aktif akıl aynı zamanda ölümsüzlüğe ulaşan en aktif ruhtur. İnsanda bir de pasif akıl vardır. Bu hayvani ruhla ilgili olandır. Pasif ruhun kurduğu kavramlar şüursuz, kapalıdır. Çünkü pasif ruh, geçicidir, bu sebeple asıl değerlere ulaşamaz.

En aktif akıl, en yüce ruh, her şeyi bilen, her şeyi yaratan Tanrı'dır. Aristo değerler hiyerarşisinin doruğundaki Tanrı'ya, bilme erdemine bağlı olarak muhtelif merhalelerden geçerek ulaşmaktadır. Bu sebeple insan yeryüzündeki yaratıkların içinde Tanrı'ya en yakın olandır.

Peki burada insanı üstün kılan nedir?

Hayvanda da insanda olduğu gibi yürek vardır. Bizim yüreğimizi üstün kılan nedir?

Bizim yüreğimizi üstün kılan, bizi üstün kılan dil vasıtasıyla Rabbimizin lütfetmiş olduğu o aklın, o düşünme kabiliyetinin üretmiş olduklarını açıklayabilmemizdir.

İşte insan akla dayalı dili sayesinde aile, devlet gibi sosyal ilişkilere girer ve değerler üretir, değerler yaratır. Hak, adalet ve ahlaka dayalı örf ve adete sahip bir toplum düzenini, yalnız akla sahip olan dil aracılığıyla aklın ürünlerini ortaya koyan yaratıklar, yani insanlar gerçekleştirebilir. Bu değeri yaratan insandır. Ancak bu değerler belli verilerle oluşur. Değerleri meydana getiren veriler nelerdir?

Değerleri meydana getiren veriler akıldır, mantıktır, dildir.

Akıllı insanın iki davranışı vardır:

- Eylem
- Düşünce

Yani biz düşünürüz, planımızı, projemizi yaparız ondan sonra onu yürürlüğe koyarız.

Eylemde önemli olan ahlaklı olmaktır, düşüncede ise önemli olan düşünme olgunluğundadır. Her iki davranışta da insan mantığına uygun olması gerekir. Erdemli davranış akla uygun bir şekilde ortaya çıkan davranıştır. Burada gaye insan davranışının mükemmelleşmesidir. Bu da ancak akıl, mantık ve muhakeme sonucu gerçekleşir.

İnsan davranışının mükemmelleşmesinin formülü nedir?

Akıl+Ahlak+Muhakeme. Bunların somut bir şekilde insan davranışlarına girip onu yönetmesiyle mümkündür.

İnsan birtakım tutku, coşku ve korkularla doğar. Doğrudur. Bu haller ne kötülüktür ne erdemlilik ne övülür ne de yerilir. Bu doğuştan getirdiğimiz özelliklerin erdemlik vasfını kazanabilmesi için bilinç ahlaka uygun bir şekilde ortaya çıkmalıdır.

Doğru, ahlaklı ve erdemli olan nedir?

Bu evrenle insan arasında olan bir uyumdur. En güzelden en çirkine, en iyiden en kötüye, cesaretten korkuya kadar her yerde her şeyin tam ortasının bulunmasıdır. Demek ki, erdem insanlık anlayışımıza, mantık ve aklımıza, sosyal durumumuza en uygun olan yerdir.

Aristo adalet, dostluk, haz gibi insanı mutlu kılan öğelerin tanımını yaparak, aksiyolojinin temel konularına değinmiştir.

Aristo'ya göre dostluk, fazilet için en gerekli şartlardan biridir, en yüksek dostluk özgür insanlar arasında olur ve karşılıklı sevgi esasına dayanır. Haz iyi olanın yapılması, kötü olanın terk edilmesidir. Dostlukta adalet ve hazzın gayesi fazileti ve iyiyi getirmektir.

Aristo adalet, fazilet ve ahlak gibi kavramları site ve politika dışında ele almıştır. Aristo erdem ve faziletin kazanılmasında eğitim, öğretim gibi deneysel nedenlerle birlikte doğuştan var olan akıl, mantık gibi nedenleri birlikte ele almıştır.

Deney ve akıl uzlaşması Aristo'da dikkatimizi çeken bir husustur. Deney ve akıl uzlaşması aslında her alanda söz konusu olan nesne ve ruh uzlaşmasının bir forma altında entelektüel seviyesine ulaştığını biz Aristo'da görürüz.

b) Hukuk, Siyaset ve Devlet Anlayışı

Aristo'nun hukuk, siyaset ve devlet anlayışı tahlil edildiğinde genel felsefesine uygun olarak onda da yine bir uzlaşma vardır. Entelektüalist bir görünüm arz eder. Ona göre örf, adet, sosyoloji ve ahlakın yarattığı bir sosyal düzen(nomos) vardır, kanun koyucu buna dikkat etmek mecburiyetindedir. Yani nomosa dikkat etmek mecburiyetindedir. Kanun koyucu buna dayanarak normlar koyar. Bu işlemde devlet son gayeye uygun davranacaktır. Yine Aristo'da fisis(olması gereken düzen) adı altında bir anlayış vardır. Dolayısıyla nomosun meşruluk kriteri fizistir. Bununla birlikte Aristo sosyal düzenin zaten doğa

düzenine uygun olduğunu ileri sürmüştür çünkü her şeyde olduğu gibi sosyal olay forma girerken son ereği, gayesi, özü içine almaktı, almıştır da. Önemli olan yöneticilerin bu uygunluğu bulmasıdır. Kanun yaparken bu uygunluğa dikkat ve özen göstermesidir.

Aristo diyor ki: Sosyal düzende uyulması gereken ana kural adalettir. Aristo'da adalet, denkleştirici adalet, dağıtıcı adalet, hakkaniyet ve sosyal adalet şeklinde özetlenebilir.

Denkleştirici adalet: Ne kadar aldıysan o kadar vereceksin. Al gülüm ver gülüm.

Dağıtıcı adalet: Bir profesörün ders saati ücreti ile bir doktor öğretim üyesinin ders saati ücreti bir olmaz. Herkesin özel durumuna göre, yeteneği de göz önünde bulundurularaktan verdiğiniz takdirde dağıtıcı adalet diyoruz.

Hakkaniyet: Kişinin özel durumunu dikkate alarak hüküm verme. Farz ediniz ki bir ceza davasında siz mahkeme başkanıyorsunuz. Bir adam hırsızlık yapmış. Sordunuz niye? Komşusunun arabasını almış 1-2 gün sonra getirmiş. Niye almış? Bunun bir çocuğu kan kanseri, bir çocuğu böbrek yetmezliğinden yatıyor. Arabayı almış, çocuğu diyalize götürmüş, komşuya haber verecekmiş verememiş ama o esnada da kan kanseri olan çocuk fenalık geçirmiş onu da acile kaldırmış. Acildeki işleri bitmediği için de getirip verememiş o da komaya girmiş, o da koronadan yoğun bakıma girmiş. Bu adam için hakim diyecek ki tamam çaldı, etti, eyledi, 2 yıl ceza buna hükmetti. Ya hakim sormalı. Soruyor. Eşi de topalmış. Biz bu adamı 2 sene içeri atsak bu çocuk haftada 2 kere diyalize gidecek bunu kim götürecektir, eşi çalışmıyor, başka gelirleri de yok, nasıl olacak? Bunun özel durumunu dikkate alarak hakim diyor ki cezasının teciline veya HAGB'ye karar veriyor. İşte bu da hakkaniyet gereği.

Sosyal adalet: Eğer adaletin tevzinde, adaletin dağıtımında zayıfla güçlüye aynı dilimi verirsek mesela işçiyle işvereni, aile hukukunda karıyla kocayı aynı kefeye koyarsak bu haksızlık olur. Mesela toplu iş sözleşmelerinde, patron istiyor ki hiçbir şey vermeyelim karın tokluğuna çalıştıralım. Adam da çalışmak mecburiyetinde 19.yüzyılda böyle oldu 16 işçiye karın tokluğuna

alıştırdılar liberalistler. Kısaca devletin adaleti dağıtırken zayıfı öncelemesi ilkesine, zayıfın yanında yer alması ilkesine de sosyal adalet denildi.

Yine Aristo diyor ki: İlk sosyabilite biçimi yani insanları bir araya getiren olgu nedir?

Diyor ki: Dostluktur.

Ali ile Ayşe önceden dosttular bir araya geldiler yuva kurdular, aile oldular, kendilerinin zaten her birinin anası var babası var. Bu sefer çocuklarıyla birlikte onların evlatları ama kardeşlerinin yeğenleri ana babalarının torunları vs. büyüdük büyüdük, aile olduk, sülale olduk falan. Aristo diyor ki bu işin temeli dostluktur. Peki aileler dostlar bir araya geldiler aileleri kullandılar, kurdular, aileler bir araya geldi köyler kuruldu, köyler bir araya geldi siteler kuruldu falan. İşte eski Site devlet daha sonra devlet, ulus devlet daha sonra federe devlet, imparatorluklar falan. Burada diyor ki: Devleti meydana getiren unsurlar nelerdir diyor Aristo. Devleti meydana getiren unsurlar:

- 1)Halk
- 2)Toprak
- 3)şahsi mülk
- 4)Aile

Demek ki devleti meydana getiren ana unsur halk. Halk kimdir?

Halk, Site de vatandaşın sayısı vatandaş olarak mı yalnız dikkat edin bunlarda halk her türlü yetkiye sahip. Ama tabi ki Yunanistan Site devlet anlayışı bir de mesela çiftçiler var, bir de zanaatkarlar var. Bunlar tamamen kısaca hizmeti statüsünde. Bunların yetkisi, salahiyeti, özgürlükleri falan yok.

Halk kimdir?

Halk=Siteyi meydana getiren birey

Aristo diyor ki: Halk çok fazla olmamalıdır, nüfus fazla kalabalık olmamalıdır, bunları idare etmek zor. Bunların yiyimini, giyimini,

içimini, iskanını temin etmek zor. Fazla az da olmamalıdır. Çünkü bir başkası gelir hücum ederse Siteyi nasıl savunacağız?

Siteyi meydana getiren bireylere halk diyoruz. Bunlar iki sınıfa ayrılır:

- Bizzat devleti teşkil eden bireyler. Yani ana unsur o. Her türlü hak ve özgürlüklere sahip bütün yetkiler onlarda. 500ler meclisi devleti işte devleti yönetirler bunlar. Yargı bunlarda, yasama bunlarda falan.
- Hizmet edenler: Bunlar halka hizmet edenler. Zanaatkarlar ve çiftçiler. Bunlar hiçbir şeyden yararlanamazlar. Hakları özgürlükleri falan filan yoktur.

Peki yönetici sınıf kim olacak?

Yönetici sınıf, hem yönetme hem kanunları yapma hem de yargı tamamen halka ait. Bu devlete hizmet eden çiftçiler ve zanaatkarlar yok.

İkincisi toprak. Fazla büyük olmamalı, fazla küçük olmamalı ama aslolan toprağın deniz kenarında olması ulaşımdan yararlansın diye.

Üçüncüsü kişisel mülkiyet. Aristo'nun tercihidir, kişisel mülkiyet tercihidir. Ancak Aristo bireysel aşırı zenginliğe karşı çıkmıştır. Çünkü kimse yediğiyle, içtiğiyle başkasını imrendirmemeli ama ferdi mülkiyet mutlaka olmalı. Ferdi mülkiyet, toplumdaki çalışmanın, gayretin temel saikidir.

Dördüncüsü aile. Siteyi meydana getiren aile, toplumun esasıdır. Aile olmadan olmaz. İnsanları bir arada tutan, toplumsal dayanışmayı sağlayan aile gerekli bir kurumdur. Ana, baba, hısım, akraba gibi unsurları ortadan kaldıran ailesiz toplum hem insan fitratına aykırıdır hem de ahlaka uygun değildir.

Aristo'da iki tane hükümet şekli vardır:

- İyi yönetim: Monarşi(Yetki ve güç kralda), Aristokrasi(yetki ve güç soyluların elinde) ve Cumhuriyet(yetki ve güç halkın elinde)

- Kötü yönetim: Monarşi bozulursa Tiraniye dönüşür, Aristokrasi bozulursa Oligarşi, Cumhuriyet bozulursa demokrasiye dönüşür.

Sitede uyulması gereken ana unsur adalettir. Zaten toplumdaki kargaşa ve yozlaşmanın asıl sebebi adaletin uygulanmamasıdır. Yalnız yukarıda ifade ettiğimiz gibi Aristo düzeni, düzensizliğe tercih eder. Yani ne demektir bu? En kötü adalet, adaletsizlikten daha iyidir, en kötü kural kuralsızlıktan daha iyidir, en kötü karar kararsızlıktan daha iyidir.

Aristo kuvvetler ayrılığı teorisini benimser. 3 tane erk vardır ondan:

- 1) Yasama: Savaşa karışır, barışa karar verir, kanunları yapar, idam, sürgün veyahut müsadere cezalarını verir onları onaylar
- 2) Yürütme: Yüksek memurlardır. Yasamanın karar ve kanunlarını uygulatırlar.
- 3) Yargı: Devletle birey, bireyle birey arasındaki uyuşmazlıkları çözer. Aristo genel felsefesinden siyaset görüşüne kadar her alanda uzlaştırıcı bir pozisyon sergilemiştir. Maddeyle ruhu, iyiyle kötüyü, çirkinle güzeli bir gaye ve kavramda birleştirmiştir. Realiteyle ideal arasındaki olması gereken ideal köprüyü kurmuştur buna da Konseptüalizm denmiştir. Konseptüalizmin hem kurucusudur hem de uygulayıcısıdır.

Stoa ve Doğal Hukuk(Stoisizm)

M.Ö. IV.Yüzyılın sonlarına doğru Yunanistan'da yeni bir felsefi akım meydana geldi. Buna Stoisizm diyorlar.

Bunlar da deney ve akıl ile bilgiye ulaşmanın mümkün olduğunu söylüyorlar Aristo gibi. Ama Aristo deney-akıl ikileminde akıllı ön plana çıkarmış; Stoacılar ise deney-akıl ikileminde deneyi ön plana çıkarmıştır.

Bu mektebi Kıbrıslı Zenon kurmuş, Tarsuslu Krisippos devam ettirmiştir ve bunun etkinliği aşağı yukarı M.S. 2.asra kadar devam etmiş. Neredeyse 600 sene Yunan felsefesinin hakimi olmuşlar.

Stoa: Süslü direk

Bu adamların mektebinin önünde iki tane sütun var. Bu sütunu süslemişler. Dolayısıyla süslü mektep anlamında bunu kullanmışlardır.

Stoisizm, hukuk alanında yenilik getirmiştir:

- Tarihte ilk kez eşitliği savunmuşlardır.
- Köleliğe karşı çıkmıştır. Mesela Aristo köleliği zorunlu görürdü, mutlaka bir evin bir kölesi veya bilemediğin işinin kalabalıklığına göre, tarlasının çokluğuna göre

kölesi olmalıdır. Bunlar köleliğe karşı çıkarlar, Doğal Hukukla yöneltlen bir tek evrensel devletin altında birleşmesi gerekir derler, bunu tavsiye ederler.

- Yine bunlar dünyada ilk kez Birleşmiş Devletler fikrini öne çıkaran kişilerdir.

Felsefede ise, Stoisizm akıl-deney düalizmini birleştirmişlerdir. Bu yönüyle Aristo'yu takip etmişlerdir ancak Aristo deney-akıl ikileminde akıllı ön plana çıkarmış; Stoacılar ise deney-akıl ikileminde deneyi ön plana çıkarmıştır.

Bunlar insanı, maddeye, doğaya, bu şekilde yani deneye ağırlık vermek suretiyle yaklaşmışlardır. Stoisizm önce maddi realiteye dayanmaktadır ancak evrene mistik ve dini bir kavram verip hayr, hasenat içinde iyiliği önerirler ve madde-ruh ikilisinden birini diğerine tercih etmezler.

Bizdeki mistik-tasavvufi anlayışın Batı'da Yunanistan'da bunun kurucuları ilk uygulayıcılarıdır.

Genel Felsefesi

Zenon'a göre felsefe, ulvi ve insani olanı araştıran bilimdir. Tüm doğayı, nesneleri, insanı tanımaya çalışan felsefenin son hedefi evrensel akla(logos) ulaşmaktır. Böylece insandan akıl dışılığı(irrasyonaliteyi) atarlar, kabul etmezler, mutlak mantığın hakimiyetini sağlarlar.

Felsefe içine mantık, fizik ve ahlaklı alırlar. Ancak son gaye ahlaktır, fikirdir ve mantık ahlakın gerçekleşmesi için gayret sarf ederler. Hani tasavvufta insan-ı kamil, ahlaklı insan, erdemli insan noktası, bunlar da aşağı yukarı bu kabullenişin temellerini atmışlardır.

Fizik, mantık, ahlak bunlar birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış değildir, bunlar birbirlerinin içine girmişlerdir.

Varlık Teorisi

Bunlar diyorlar ki kainat maddidir, maddi olan gerçektir, çünkü maddi olan varlık etken ve edigendir. Evreni ilk yaratan madde ateştir.

Bunlara göre Tanrı logostur, akıldır. Tüm bu varlıkların nedeni olan ateş, zamanla tekrar maddeyi, kainatı içine alır ve külli, büyük bir ateş halinde yeni evrenlerin yaratıcısı olur. Evren onların görüşüne göre Tanrıyla el ele tutuşan bu ruhtur, yetkin akıldır.

Demek ki bunlar kainatı da evreni de maddenin yarattığını, ateş diye adlandırdıkları maddenin yarattığını ifade ediyorlar.

Bilgi Teorisi

Stoisyenlere göre doğuştan bir bilgi yoktur, tüm bilgiler deneyle elde edilir. Tüm bilgiler dıştan gelerek düz bir tahta olan ruhta izlenimler bırakır tıpkı yumuşak mum üzerine mühür basıldığı zaman o mührün o yumuşak mumda iz bırakması gibi. İşte bunun gibi duyu organları önce dış nesneyi algılar böylece o nesne hakkında ilk yorumlarını, yargılarını ortaya koyarlar. Eğer insan nesneye hatalı bakmışsa, onu hatalı algılamışsa haliyle o bilgi de yanlış olacaktır, eksik olacaktır, hatalı olacaktır. Doğru bilgiye kavuşmak için insanın nesneyle sağlam, tam bir ilişki kurması lazım. Yani duylara dayalı algılamamanın ruha yansıttığı iz nesneye uygunsa yanlış yoktur, elde edilen bilgi doğru ve sağlamdır.

Görülüyor ki Stoisizmin bilgi teorisi ve mantığında duyu organlarının rolü 1.plandadır. Ancak doğru bilgiye ulaşma bu verilerin akıl süzgecinden geçirilmesiyle mümkün olmaktadır.

Değerler Kuramı

Bunların denklemi veya formülü: akıl+algı+ruh. Böylece sağlam bilgiye ulaşılmış oluyor.

Stoisizm Hukuk Felsefesinde ahlakla çok yakın bir ilişki kurmuştur. Diyorlar ki insanın amacı ahlak, son gayesi ise mutluluktur. Son gaye olan mutluluk insan tabiatına uygun olan bir yaşama halidir. Öyle ki onda insan her türlü ihtirastan uzaklaşır, yani o mutlulukla onu yakaladığı zaman.

Aklına göre hareket eder, toplum içindeki fertleri sever ve toplum içindeki fertlerle onun arasında dostluk ve fazilet esasları hakim olur.

Bunların ideali evren ile insan arasındaki uyumu sağlamak, aklın emrine uyararak tabiatın şartlarına göre hayatı gerçekleştirmek faziletin etkinliğini temin etmektir.

Demek ki hedef evren ile insan arasındaki uyumu sağlamak. Bu da nasıl olacaktır?

Aklın emrine uyararak, tabiatın şartlarına göre hayatı gerçekleştirmek ve hayatın bu seyri doğrultusunda faziletin etkinliğini temin etmek ve mutluluğa ulaşmak.

İnsan duyu organlarıyla algıladığı evrenden faydalanarak akıl vasıtasıyla ruhun derinliklerine iner.

İnsan bazı eğilimlerle doğar, ilk eğilimiyle kendi bilincine varır, kendini tanır, kendini tanıdıktan sonra insan kainatın bir parçası olması sebebiyle bu kainata atılan ilk adımdır. Burada sağlık, rahatlık gibi kavramlarla karşılaşır ancak bunlar iyilik vasfını kazanmamıştır. **Asıl iyi erdemin sağlamış olduğu mutluluktur.**

İnsanın gerçek iyiyi, kainata uygun iyiyi tanıması için tutku ve alelade hazzardan sıyrılması lazımdır, egosundan kurtulmuş olması lazımdır. Tutku insanı rayından çıkartır, korku ve şiddet insanın dış verileri, nesneyi, ruhu vasıtasıyla tam algılayamadığı için oluşur. Korku ve şiddet ruhun dış verileri nesneye uygun bir şekilde algılayamadığı için oluşur. Bu durumda ulaşacağımız sonuç yani eğer nesneye tam ulaşamamışsak elbette ki ulaşacağımız yargı da yanlış olacaktır veyahut hatalı olacaktır.

Eğer eşyayı ve evreni aslına uygun algılayıp algılamada eksikliğimiz yoksa tam algılamışsak bu takdirde tutkusuz yargı yapmamız mümkün olur. İşte tutkusuz nesneyi uygun, tam algıladığınız durumlarda elde edecek olduğunuz yargılarda adalet vardır, ahlak vardır, hukuk vardır. Demek ki nesneyi iyi algılamamız lazım. Ne kadar iyi ruh, ne kadar devreye girerse nasıl devreye girecek?

Biz tam algılayacağız, akla vereceğiz, akıl değerlendirecek, akıl ruhun derinliklerine inecek ve böylece sağlam bilgiyi elde etmiş olmanın sonucunda biz de o sağlam verilere dayalı olarak da kanaat izhar edeceğiz, hüküm tesis edeceğiz. İşte bir yargıya ulaşacağız, o ulaştığımız yargı adalete, ahlaka ve hukuka uygun olacaktır.

Demek ki ahlakın pratik tezahüründe hukuk vardır, aynı zamanda bilgelik de vardır. Bilge kişide kötülük yoktur, o erdemlidir, doğal hukuka, olması gereken hukuka uygundur, aklını kullanır, nesneleri doğru değerlendirir, onda korku, keder ve

aşırılık bulunmaz. İşte ideal olan insanın eylemleri bu yüksek erdeme uygun olmasıdır.

İnsan davranışları 2'ye ayrılır:

- 1) Doğru, iyi, dolayısıyla ahlaka uygun davranış
- 2) Yanlış, kötü dolayısıyla tutku ve basit hazza dayalı davranış.

Biri aklın ürünü diğeri tutkunun bizim deyimimizle nefsin ürünü.

Zenon insanın toplu yaşama ihtiyacını doğal ve akla uygun bir içgüdü diye tanımlar, kabul eder.

Ahlak ve Hukuk Görüşü

Stoisizmin hukuk görüşü ahlak görüşüyle aynılık teşkil eder. Onlara göre ahlaki değerlerin gerçekleşmesi aynı zamanda hukuki değerlerin yani adaletin gerçekleşmesi demektir.

Evrende bir doğal hukuk vardır, başka bir ifadeyle evrene ve insana hakim olan, doğuştan, kendiliğinden gelen bazı ahlaki değerler vardır, bunlardan birisi de adalettir. Evren, adalete uygun olarak tek bir Tanrı tarafından idare edilir, insanın görevi bu kanunları metin haline getirmektir. Nasıl metin haline getirecek? Nesneden aldıklarını akla intikal ettirecek akıl sayesinde ruhun derinliklerine inecek ve işte orada bir hakeme başlayacak.

İnsan doğanın parçası olduğundan bu kanunlar aynı zamanda onun içinde de vardır. Yani iyilik duygusu, adalet duygusu insana uzak değil, insanın kendi içinde vardır bu. Doğal hukuk, doğal adaleti yansıtır, adaletin olmadığı yerde hak, hukuk olmaz.

Doğal hukukun kanun koyucusu Tanrı'dır. Tanrı, kanunların en eskisidir. Bizzat aklın kendisi olan bu kanunlar, akla sahip bütün varlıkları birleştirir ve onları bir araya toplar

Siyaset ve Devlet Anlayışı

Stoisizmin siyaset ve devlet anlayışlarını besleyen ana kaynak doğal hukuk anlayışıdır. Bu doğrultuda onlara göre ahlak ve doğal hukuk normlarıyla iyi, kötü, adaletli, adaletsiz, doğru, yanlış gibi ayrımların tek kıstası doğal hukuktur.

Bunlar sosyal, siyasal ve doğa bilimleri gibi her alanda geçerlidir, çünkü insanda mevcut olan akıl tektir ve bütün insanları kapsar. Bu sebeple bu kanunlar, sınıf, zümre, ırk farkı gözetmeksizin herkes için geçerlidir. Öyle olunca bu kanunlar siyasal sınırları kabul etmeksizin bütün insanlara yönelecektir. Bu kabullenişin sonucu tek bir kanunla yönetilen dünyada tek bir devletin, bir Kozmopolis'in, bir dünya devletinin vatandaşları olması sonucunu doğuracaktır.

Mademki herkesin uyacağı kanun tek, öyleyse bize düşen hislerden, tutkulardan ve arzulardan arınan ve böylece gerçek tabiatına, fazilet ve erdeme, ahlaka dolayısıyla mutluluğa ulaşan bir insan olarak özgürlüğümüze kavuşmak ve bu özgürlük içerisinde de hayatımızı devam ettirmek.

İç özgürlüğe sahip, bağımsız karar alabilen insanları dış baskılarla sınırlandırmak yanlıştır, doğal hukuk ve adalete aykırıdır. Demek ki esaret ve baskı insan tabiatına

uygun düşmez. Asıl olan özgürlük ve kardeşliktir. Soy, sop, statü, ırk ve milli ayrıcalıklar gözetilmeksizin insanlar arasında mutlak bir eşitlik hüküm sürmelidir.

XVII. Asırda Rasyonalist Doğal Hukuk

Doğal hukuk bir özgürlük bayrağı olması itibarıyla ilk Hristiyanlarca büyük ölçüde benimsenmiştir. Yani doğal hukuk Hz. İsa(a.s.)'nin geldiği dönemlerde Roma imparatorluğunun baskısı altında inim inim inleyen garip gurebanın bir sığınağı(iltica) olmuştur Hristiyanlık. Önceleri ezilenlerin, horlananların dini olan Hristiyanlık zamanın geçmesiyle mesela Ortaçağ'a gelindiği zaman kilise tarafından örgütlenerek Hristiyanlık cismani iktidar üzerinde etkin bir güç haline dönüşmüştür. Yani herkes o eski garip dönemlerinde çektiklerinin karşılığını almaya doğru adım atmıştır. İşte o Tanrı kilisenin anlayışı doğrultusunda söylüyorum: Kralların üstünde aracı bir devlet gücü olmadan doğrudan doğruya bireysel ruhlara hitap ediyordu. Bu durum cismani iktidarla ruhani iktidar arasında bir çatışmaya yol açmıştır. Kilisenin babaları çağın toplumsal ve siyasi realitesi karşısında ruhani gücü doğrulamak amacıyla çeşitli doktriner gayretlerde bulunmuşlar, görüşler geliştirmişlerdir. İşte bu doğrultuda kilise Platon felsefesini esas almış; Platon'un ikili evren görüşünü Hristiyanlığa yansıtmıştır.

Hristiyanlığa daha çok köleler, ezilenler sığınmışlar, bütün semavi dinlerde böyledir. Hristiyanlıkta da böyle oldu fakat kilise köleliğe karşı özgürlüğü savunurken despot yöneticiler karşısında kendilerinin temsil ettiği Tanrısal alana bağımlılığın gerçek özgürlük olduğunu öne sürdüler. Yani kendi dediklerine bağlı kalacaksınız, akıl devre dışı düşünmeyeceksiniz, zaten düşünemezsin. Ya sen papaz varken düşünebilir misin, kiliseye rağmen düşünebilir misin?

Ama gelin görün ki daha Ortaçağ'ın başlarında Batı'da ekili-dikili arazinin 1/3'ü kilisenin eline geçmiş. Böylece kilise toprak ağası olmuş, feodalitede önemli bir rol almış. Kilise Batı'nın en zengini olmuş. Patronlar yer değiştirmiş. Bir zamanlar garip gurebanın sığındığı kilise artık patron olmuş.

Plotinus

İşte Antik Yunan düşüncesiyle Hristiyanlığı birleştiren Platon'un görüşü doğrultusunda birleştiren düşünür Plotinus denilen adamdır. Bu adam da doğal hukukçudur ve diyor ki hukuku ben Tanrı katında buldum.

Plotinus, nesneler evreniyle ideler evrenini "us"la (us, akıl demektir latince) ruhu birbirine bağlayarak Platon'un görüşünü yinelemiş ve doğal hak ve hukuk kavramını yinelemiş, Tanrı katına sığınan insan akli ve ruhudur demiştir, "us"u bu şekilde tanımlamıştır. Bizde Yaratan düşünmüyor musunuz diyor, düşünün diyor, kainattaki bütün şeyleri önümüze çıkartıyor, güneşin doğuşunu, batışını, bundan 3 gün önce en uzun geceyi yaşadık, bir dönem gündüz kısa gece uzun, bir dönem gündüz uzun gece kısa. Rabbim düşünmememizi istiyor. Tabi düşünerek doğruyu bulacağımızdan emin Rabbim. Bizi hep akli devreye sokmamıza davet ediyor, bunları gibi değil. Göreceğiz Hristiyanlığı felsefe içerisinde tahlil edeceğiz.

Saint Augustin

Bu da filozof papaz.

Buna göre iki tane yasa vardır:

- 1) Adil olan yasa
- 2) Adil olmayan din dışı yasa

Biri pozitif dinle alakası olmayan yasa, diğeri de adaletli, adil kilise yasaları.

Bu anlayışıyla Saint Augustin, Tanrı devleti, Dünya devleti ikilemini üretmiştir, deklare etmiştir, ilan etmiştir. Tabi daha sonra Fransa'nın gayretiyle Dünya devleti, laik devlet, kilise devleti. İşte düşün ki Roma. Bunların bu laikisizmin bu cedellerin bizimle alakası yoktur, bunları Batı üretmiştir.

Batı laik olmak mecburiyetindeydi. Allah kilisenin eline düşürmesin, düşünemezsin ya, kilisenin onayı olmadan hiçbir şey diyemezsin. Sen kimsin ya? Birey. Bireyin ne hükmü vardır. Bu böyle 11.yüzyıla kadar geldi. 11.yüzyıldan itibaren Batı'da bazı şeyler değişti, ticaret gelişti, artı gayrimenkulden ziyade menkul değerler devreye girip bununla birlikte kilise yönetimine dayalı sosyal kurallar, sosyal hayatta yetersiz kaldı. Bu sebeple kendini yineleyen Roma hukuku, bilhassa Aristo'dan yararlanan Roma hukuku, kilise hukukunu geçti, etkile en az eşit noktada. Bu durum kilisenin temsil ettiği inanç yerine Aristo'nun aklına itibar edilmesi anlamına geliyordu. Nitekim bu doğrultuda bu dönemden sonra üniversitelerde Aristo'ya dayalı fizik, biyoloji ve siyasi doktrinler okutulmaya başlandı. Gittikçe kilisenin toplum içindeki itibarını kaybediyor.

Saint Thomas

Geldik 13.asra. Saint Thomas. Yine kiliseye yakınlığı var ama akli öne çıkartan, Aristo'nun teorisini güncellemeye çalışan birisi. Bu Saint Thomas bizim İbn-i Rüştle irtibat kuruyor, İbn-i Rüşten yararlanıyor, Aristo'dan yararlanıyor, Stoisizmden yararlanıyor.

İbn-i Rüşten almış olduğu akılla, ilkelerle İncili tahlil ediyor, yorumluyor.

Saint Thomas diyor ki 4 çeşit yasa vardır:

- 1) Ebedi yasalar: İlahi düzenin yasalarıdır ki akıl bunları algılayamaz, kavrayamaz.
- 2) İlahi yasalar: Bunları yalnız din adamları algılayabilir. Birey ve devlet bu ilahi yasalara uymalıdır.
- 3) Doğal yasalar: İlk temeli, ilk ilkesi, ilan ettiği ilk kavram "iyi"dir.
- 4) İnsani yasalar: Yürürlükte olan pozitif hukuk kuralları

İnsan yasaları doğal yasalara uygun olacak, doğal yasalar ilahi yasalara uygun olacak, ilahi yasalar da ebedi yasalara uygun olacak aksi düşünülemez.

Eğer insani yasalar doğal yasalara uygun değilse itaat gereksizdir, uygunsa itaat edilir. Demek ki ilahi yasalara aykırı olan insan yasalarına karşı uymak zorunda değil aksine direnmek, karşı koymak meşrudur.

Daha sonraları bu süreç hızlanarak devam etmiştir. Ticaret gelişiyor, buhar keşfediliyor, makine keşfediliyor. Artık menkuller önemseniyor. Altın, mücevher, düşünün ki ipotek devreye giriyor, hatta borsa doğuyor. Dünya bugünkü kadar hızlı değişmiyor. Çünkü bugünkü iletişim araç gereçleri çok fazla, o zaman bu kadar değil ama buna rağmen değişiyor, insanlar rahat oturmuyorlar, birbirleriyle dövüşüp, kavga ediyorlar. Ordular bir yere gidiyorlar, o gittikleri yeri görüyorlar. Kendi ülkelerinde aynı şeyin olmasını istiyorlar. Yapmışsa bu sefer ihtilal oluyor, alaşağı ediyor.

Bu gelip 20.yüzyıla kadar dayanıyor. Bu 20.yüzyılda Maritain denilen adam bu düşünceleri canlandırmaya çalışıyor ve insanın akla dayalı sezgiyle, evrensel değerlerle ve Tanrıya ulaşabileceğini söylüyor.

Yine biz geldik XVII. Asırdayız. **XVII. Asrın ne özelliği var?**

XVII. Asırda yavaş yavaş menkul mülkiyet değeri kazanıyor, ticaret gelişiyor, yeni bir sınıf doğuyor. O sınıfın adı da Burjuva.

XVII. Asırda doğal hukukun yeniden doğmasını gerektiren sebepler nelerdir?

Öncelikle Rönesans hareketleri kiliseye dayalı Doğal hukuk anlayışını olumsuz yönde etkilemiştir. Gündemi yavaş yavaş hakimiyet hakkını savunan merkezîyetçi, devletçi, otoriter bir hukuk anlayışı, iradeci hukuk anlayışı hakim olmaya başlamıştır.

Bu dönemde ticaret devrimi gerçekleşmiş ve kentsoylu zenginleşmiş Burjuva. Gelişen bu sınıf mevcut iktidarlar karşısında etkin bir güce dönüşmüştür.

Mülkiyet hakkı merkezi iktidarın daha mütenahi güç ve kudretini karşısında görmüş ve mülkiyet hakkı bu merkezi iktidarın daha mütenahi güç ve kudretleri karşısında hiçbir şey ifade etmiyordu, bunu da görmüş. Dolayısıyla kentsoylular haklarını korumak ve özgürlüklerini elde etmek için Antik Yunan'ın doğuştan kazanılan, vazgeçilmez, devredilmez, özgür mülk, eşitlik, dünya nimetlerinden eşit şekilde yararlanma, bunları kendine bayrak edinmiştir. Böylece doğal hukukun yeniden gündeme geldiğine şahit oluyoruz ne zaman?

Rönesansın başlarında , o süreçte.

Peki bunun sebepleri ne?

- 1) O zamanki ekonomik durum: O zaman ticaret devrimi gerçekleşmiş. Biz Türkler Osmanlı Devletiyle birlikte Batı'da ağırlığımızı hissettirmişiz. Bir kere Batı'nın ticaret kervanını, ticaret yolunu engellemişiz. Nasıl engellemişiz? Osmanlı Ön Asya'yı eline geçirmiş, dolayısıyla İpek yolunun üzerine oturmuş. Bunun üzerine uzakdoğunun nimetleri, biberi, bademi. Ümit Burnunu dolaşarak Batı'ya gidebilmenin gayretinde bulunmuş. Dolayısıyla bu açık denizlerde seyredecek olan şeyin, büyük büyük gemiler yapılmış, kimi sanayi ilerlemiş ve buna bağlı olarak da ticaret farklılaşmış, gelişmiş. Yine altın, gümüş sirkülasyonu kentlerde çoğalmış, birikime yol açmış, böylece düşün ki bankacılık bile kurulmuş. Buna bağlı olarak reform hareketleri.
- 2) Reform hareketleri: Temeli, bireyin doğrudan Tanrı ile temasa geçebileceği söyleniyordu. Reform hareketleri bireyin kendi başına kilise devrede olmadan, papa devrede olmadan hiç kimsenin Tanrıyla irtibat kurması mümkün değildir. Sen bu yetkiyi nereden aldın? Bu üretilmiş bir iddiadır. Dolayısıyla birey doğrudan Tanrı ile temasa geçebileceği reform hareketlerinin temelini teşkil eder. Bu bireyciliğin(endividüalizm) savunulması demektir. Birey toplum içinde bir değerdi. Hukukun laikleşmesi, bireyden hareket etmeyi de gerekiyordu.
- 3) Bilimsel gelişmeler: Yeni ilmi buluşlar, yeni ilmi çalışmalar bütün bunlar kilisenin aleyhine geliyordu ve kiliseden bağımsız hareket ediyorlardı dolayısıyla kiliseden bağımsızlığın gittikçe geliştiğini görüyoruz, ilmi çalışmalar buna katkı sunuyor. Yine bireyin bir değer olması, evreni tanıyabilme yeteneğine sahip olması, bireyden hareket etmesi yeni bir hukukun yaratılabileceğini de dile getirmiş oluyordu.
- 4) Rönesansa dayalı olarak felsefi devrim: Başında Descartes gelir. İnsan özgürlüğünün ilahi güce bağlı olarak, mutlak olduğunu savunmuştu Descartes. Özgürlük o kadar açıktı ki ispata gerek yoktu. Özgürlük bir değer, bir olgu olarak

kabul edilince Rönesans sonrasının özgür insan, bağımsız insan gerçeği ortaya çıktı, gittikçe de önem kazandı.

Doğal hukukun dini temeli böylece sarsılıyor, kilise gittikçe itibar kaybediyor, onun yerini akıl alıyordu. O doğal hukukun laikleşmesi demekti. Nitekim şu noktaya gelinmişti: İktidar, din kökenli değildir, bireye onun irade ve özgürlüğüne dayanmaktadır. Yani iktidar hatta hukuk birey kökenlidir noktasına doğru geliniyordu.

Kısaca rasyonalist doğal hukuk şu ilkeleri içeriyordu:

- Hukukun gerçek kaynağı insan aklıdır.
- Hukuk laik temellidir, ölçüsü ve kaynağı insandır.
- Aklın algıladığı matematik nasıl mutlaksa insan aklının algıladığı doğal hukuk da bütün zamanlar ve mekanlar için geçerli, mutlak ilkelerden oluşan bir bütündür.
- Evrenseldir, küllidir, bireycidir, gayesi bireyin mutluluğudur, bireyin mutluluğu ise özgürlük, eşitlik ve mülk sahibi olmasına bağlıdır. Bu da Aydınlanma Çağının sloganları böylece doğmuş oluyor. Özgürlük, Eşitlik, Mülkiyet.

Descartes

Descartes kendisi devlet ve hukuk kavramları üzerinde yazıp çizmemiş.

Dolayısıyla hukuki düşünce tarihi alanında kendisinden fazla söz edilmemiştir ama doğal hukukun rasyonelleşmesine de büyük katkısı olmuştur.

Descartes ilk olarak yeni bir kavram üretmiş. Diyor ki: Ruh sahibi bilinçli kişilik haklarına sahip insandır.

Ona göre, kişinin kendisinden kaynaklanan bir şahsiyeti ve değeri vardır. O güne kadar insan A ailesinin veya B ailesinin bir ferdidir, ailesiyle değer kazanır.

Descartes'a kadar bireyin asıl portresini kimse görememişti. O insanı bir birey olarak ele almış bilinçli madde dışı insanın bir öze olduğunu dillendirmiş ve bu hususu dünyaya ilk tanıtan kişi olmuştur.

Kendisine kadar Descartes'a kadar kişinin, şahsın kendiliğinden kaynaklanan bir kişiliği, bir değeri yoktu.

Descartes'a kadar insan neydi?

Descartes'a kadar insan A ailesinin veya B ailesinin mensubu veya savaşçısı, Dukanın uşağı, kilisede hizmetkardır. Kısaca kendisine özgü insanın hiçbir değeri yoktu.

Descartes: Akıl veya sağduyunun dünyada en iyi paylaşılmış şey olduğunu dünyada düşünüyorum. Zira insan kendi aklından aldığı payının sağ düşünceden almış olduğu payının o kadar iyi olduğuna inanır ki daha fazlasına arzu etmez, benim aklım bana yeter der. Hiçbir insan acaba aldandım mı diye sormaz, aldanılmamama ihtimali yoktur. Bu sağduyu veya akıl denilen iyi hüküm vermek, doğruyu yanlıştan ayırt etmek gücünün bütün insanlarda yaratılıştan eşit olduğunu kabul etmek demektir. Bunun için Descartes diyor ki: Sağduyu ya da akla önem vermek mecburiyetindeyiz der.

Zira bu doğrultuda biz birbirimize eşitiz.

Bütün değerleri değerlendirip karar verecek olan insanın aklıdır.

Doğuştan eşit yeteneğe sahip olan insanın toplum hayatında, siyasi düzende onun da başkaları gibi eşit makam ve haklar isteme hakkı vardır.

Herkes doğru düşünme yollarını takip ettiği takdirde doğru sonuca varabilecektir, bu hususta bir kral ile bir dilenci arasında bir fark yoktur. Böylece Descartes kendisinden sonra gelen birçok düşünürü etkileyecek ve onun tarif ettiği bireyi XVIII.yüzyılda doğuştan vazgeçilmez, devredilmez haklara sahip bir

varlık olarak, hukuki ve siyasi alanla devrimler yapacak ama övülerek ama yerilerek ama bu söylemler hep başta olacak.

Descartes(1596-1650)

Hız. İsa(A.S.) gelmesinden 1600 sene geçmiş demektir. Hız. İsa'ya peygamberlik kundaktayken geldi, Rabbimin bir mucizesi. O meşhur melekler Meryem Anamıza geldi dedi ki: Rabbimin kelimesi sende tecelli edecek, Rabbim "Ol" demesi sonucu sende oluşacak bir erkek evladı senin şahsında büyütecek ve o dünyaya gelecek. Meryem Anamız üzüldü dedi ki: Bana erkek eli değmemiş benim nasıl çocuğum olabilir?

Cebrail(A.S.): Rabbim için bu zor değil O, ol derse olur, O'na teslim olacaksın.

Rabbimin "Ol" demesiyle Meryem Anamız hamilelik ağırlığını hissedince ailesinden uzaklaştı, bir yere gitti. Kuran'ı Kerim'in ifadesiyle ailesiyle arasına bir perde çekildi ve orada Hız. İsa dünyaya geldi, onu kundakladı ve ailesine döndü. O esnada müthiş bir beyanı var Meryem Anamızın: Ah! Keşke ben de ölüp gitseydim de unutulmuş birisi olsaydım, ne diyeceğim Rabbime dedi.

Rabbim dedi ki: Sen bir şey deme, sen kundağı göster, ailesine geldiği zaman, çevresi etrafı soruyor Meryem kızım bu nereden geldi?

Senin baban çok değerli bir insandır, senin anan çok iffetli bir kadındır. Bu nedir ya diyor. Meryem Anamız kundağı işaret ediyor. Kundak konuşur, bebek konuşur: Ben Allah'ın kulu Meryem'in oğlu İsa'yım Rabbim bana "Ol" dedi ben de oldum, Rabbim beni peygamber olarak görevlendirdi, bana kitap verdi, hikmet verdi, bana mucize verdi, diyor.

Demek ki Hristiyanlığın gelişi Hız. İsa'nın doğumuyla beraber. Aradan 1600 sene geçmiş Descartes'a kadar fakat kilise Hristiyanlık demiyorum, kilise.

Hız. İsa(A.S.)'ya gelen Hristiyanlık bir Tevhit inancı. Peygamberimize(S.A.V.) nasıl inanıyorsak Hız. İsa'ya da öyle inanıyoruz. O da bizim peygamberimiz. Bizim onun aslına Allah'tan geldiği şekline bir sözümüz olabilir mi?

Ama kilise. 1600'da bundan öncesinde Batı'da ne kadar ekili, dikili arazi varsa bunun 1/3'ü kilisenin. Bu şekilde kilisenin kendi ifadesiyle: Dünyevi devlet üzerinde ruhani devlet sıfatıyla otorite kurdu. Roma imparatorluğunun gerçekleştirmiş olduğu o eziyeti, zulmü, cefayı, kölelik diye adlandırılan baskıyı aynen kilisede çevresine uyguladı. E peki bu arazilerde feodal yapı o zaman, çalıştıracak adamı nereden bulacak kilise eğer bu baskıyı yapmış olmasaydı böyle bir dünya.

Peki bu dünyada yani 1600'de insan nasıl kabul ediliyor?

İnsan ilk günahın mahcubiyeti ile şartlandırılıyor. İlk günah nedir? Hız. Adem(A.S.) ile Hız. Havva'nın hata, uymayarak, şeytanın kendilerini aldatması sonucu Rabbimin

yemeyeceksiniz dediği elmadan yemiş olmaları. E bu suç. Biz de Hz. Adem babamızdan Hz. Havva anamızdan meydana geldik.

Suç şahsidir. Senin işlemiş olduğun suçtan dolayı benim ne günahım var?

E siz bununla suçlusunuz kilise diyor bunu. Affettiğini de parayla affediyor kilise, papaz. Aksi halde bu dediklerini nasıl yerine getirecek? Getiremeyecek.

İşte böyle ilk günahın mahcubiyeti içerisinde insanlar baskı altında tutulmuş, insanın fert olarak hiçbir özelliği yok. İnsan kendi başına hiçbir şey değil. Ya bir ailenin veya bir klanın mensubu ve savaşçısı veyahut kilisenin hizmetkârı. İşte Descartes'a kadar, bireyin, şahsın asıl portresini kimse görememiş.

Tarih 1596-1650 arası. Bu şahıs Batı'da insanı bir birey olarak bilinçli, madde dışı bir öze sahip varlık olarak dünyaya tanıtan, deklare eden, arz eden kişi. Doğuda bizim nasıl? Elbette ki itibarlı bir varlık hatta ve hatta Yaradan'ın karşısında birbirine eşit aynen bir tarağın dışları gibi, hiçbir üstünlüğü yok A'nın B'ye karşı.

Herkes düşünebilir, herkes üretebilir, herkes fikir beyan edebilir, herkes kemalat noktasına doğru, erdemlilik noktasına doğru, insanlığın zirvesine doğru yürüyebilir. Bir Yunus Emre, bir Mevlana gibi. İşte bunun sonucu Batı'da artık kilisenin baskısı azalıyor demiyorum artıyor ama insanlar üzerindeki etkisi, etkinliği azalıyor. Peki Descartes bu noktaya nasıl geldi?

İnsan iki şeyin paylaşımına karşı çok anlayışlı, müsamahakardır. Nedir onlar?

Birisi akıl, diğeri sağduyu.

Descartes diyor ki: Akıl ve sağduyu öyle hayati bir araçtır ki bu aracın bütün insanlarda iyiliği üretmenin aracıdır, doğruyu üretmenin aracıdır. Bir hukukçu olarak hukuka uygun olanı bulabilmenin aracıdır. Nasıl bulacağız, doğruya nasıl gideceğiz, adalete nasıl gideceğiz, güzelliğe nasıl gideceğiz?

Akıl ve sağduyumuzla gideceğiz. Bu öyle bir araçtır ki bütün insanlarda eşittir diyor Descartes.

Böylece bunun eşit olduğunu söylemek suretiyle Descartes yerleşik düzene, yerleşik kilise taassubuna, yerleşik kilise düzenine en büyük darbeyi vurmuş oluyor. Batı'da Aydınlanma Çağı bundan sonra başlar, Batı bundan sonra düşünmeye başlar.

Batı'da gerek kilise gerekse bu kilisenin taassubu altında, baskısı altında inim inim inleyen düşünen kesimde her ikisinde de aşırılık var. Her ikisine de şunu diyebilirsiniz: Vur dediysek, öldür mü dedik ya.

Birisi bireyi yok sayıyor, bireyin düşüncesini, aklını hiç kabul etmiyor, diğeri de redde çok ileri gidiyor. Tamam sen düşün, kilisenin bu tavrını tasvip etme ama hiç olmazsa şunu düşün. Ne biçim düşüncedir o, düşün bul aslanım, bu işin aslına insene sen, hepsini toptan reddediyorsun. Kilisenin düşünceye ihtiyacı yoktu ki, kilisenin ihtiyacı bileği kuvvetli, tarlada çalışacak, kilisenin, papanın her dediğini yapacak, serdengeçtiye ihtiyacı vardı kilisenin.

Bizde İbn-i Rüşd, Farabi, El Kindi, İbn-i Haldun bunlar eski Yunan felsefesini yani felsefenin geri üçlüsünü yani Sokrat-Platon-Aristo üçlüsünü tercüme ettiler, güncellediler ve Batı bu güncellemeye muttali oldu.

İbn-i Rüşd'ün bir de Maimonides adında bir talebesi vardı. Bunlar vasıtasıyla bu döneme, kendi dönemlerine bu bilgiyi yaydılar, bilginin tekamül etmesi topluma ulaşması tabi zaman alıyor. Bunlar St. Thomas gibi ve Maimonides gibi kişiler vasıtasıyla bu yavaş yavaş geliyor. Gün geçtikte kilisenin tahakkümü azaldı, düşünce sistemi laikleştirdi, Aristo mantığı, Aristo düşüncesi, Aristo aklı Batı'yı yönlendirmeye doğru biraz daha etki kazandı. Bunlar laik olma mecburiyetindeydi. Bir kere bir insan kendi düşüncesiyle, kendi iradesiyle filini ortaya koymadıkça tercihini yapmadıkça o insanı yargılamak mümkün değildir. Sen özgür iradenle bir şey yapacaksın, bir karar vereceksin, onu uygulayacaksın ben de diyeceğim ki arkadaş senin bu yaptığın yanlış, senin bu yaptığın usule uymaz, kanuna uymaz, vicdana uymaz diyeceğim ama bunu diyebilmem için senin özgür iradeni kullanmış olman lazım. Yani kilise özgür iradenin kullanılmasına karşıydı.

Bu hususta doğal hukuk kendi savlarını da iddialarını da değerlendirmelerini de kilisenin yönlendirmesinden kurtarıp günbegün Aristo mantığına doğru yaklaştırdı. Bu ne demektir?

Bu dönemde doğal hukuk da laik temellere yol alıyor demektir.

Her ne kadar Doğu medeniyeti, Endülüs medeniyetinin varlığı, İstanbul'un fethi, Sicilya'nın fethi Batı'yı bugünkü noktaya yönelten 3 tane saiktir. Eğer İstanbul'un fethi olmasaydı, eğer Sicilya'nın fethi olmasaydı, eğer Endülüs Emevi devleti olmasaydı, şahıs olarak eğer Farabi olmasaydı, İbn-i Rüşd olmasaydı, İbn-i Sina olmasaydı bugünkü Batı olmazdı.

Endülüs o dönemde, biz öndeydik, bizim çalışmalarımızla Yunan felsefesi canlandı, Batı kendine geldi, onlar galip geldiler, onlar öne çıktılar ama şunu herkes bilsin ki günlerin sahibi o mutlak kudret sahibi Rabbim, o günleri yine bir gün bize çevirecektir.

Sonuç olarak Descartes: Herkes doğru düşünme yollarını takip ettiği takdirde doğru sonuca varabilecektir.

Descartes kendisinden sonra gelen birçok düşünürü etkilemiş ve tarif etmiş olduğu bireyi 18.yüzyılda doğuştan vazgeçilmez, devredilmez haklara sahip bir varlık olarak hukuki ve siyasi alanda devrimler yapacak ama övülerek ama yerilerek başarıları bireyi götürecek düşüncelerin ilk üreticisidir.

Hugo Gratius ve Laik Hukuk

Hugo, hukukun laikleşmesi hususunda görev ifa etmiştir.

Samuel von Pufendorf

Yine hukuku dinden ayırma hususunda tavır ortaya koymuş, gayret göstermiştir.

Thomasius

Daha ileri gitmiş bu hukuku ahlaktan ayırmak. Vur dediysek öldür mü dedik aynen bu.

Batı bu noktada düşüncenin üretimine bir sınır getirememiştir. Böylece gittikçe Aydınlanma Çağına yaklaşıyoruz.

Gottfried Wilhelm Leibniz

Bu da toplumlarda uyum hukukla birlikte din ve ahlak kuralları tarafından gerçekleştirilir diyor. Bütün bu kurallar ve doğa bilimlerinin cevheri akıldır diyor.

Bunun da hedefi yine aynı şekilde mümkün mertebe hukuku aklın üretimine vermek, hukuku hem dinin etkisinden hem de ahlakın etkisinden kurtarmak. Bir de bunun 3 tane ilkesi var:

- Kimseye kötülük etme
- Başkalarına zarar verme
- En mükemmel ve en adil devleti kur.

Burada dediklerini insanın yapabilmesi için mutlaka deruni duygularla, ruhla, merkezde, Yaratana insanın irtibatlı olması lazım.

Diyor ki bu: Devlet mutlaka ve mutlaka toplumsal hayrı yani toplumsal iyiliği, erdemli olma vasfını ve bunlara dayanan toplumsal hayrı üreten, erdemi geliştiren hukuku üretmektir. Nasıl üretecek?

Akılla üretecek ama şunu da unutmayın: Akıl bir saik olmadan, bir yol göstericisi olmadan kendi başına doğruya ileten, hata etmeyen bir ilke, bir saik, bir kıtas değildir. Onun da şaşırması için bir yol göstericiye ihtiyacı vardır. Bizim inancımıza göre o yol gösterici Yaratandır, o yol gösterici vahiydir, o kaynak son olarak elçisini göndermiş, elçisiyle birlikte insanın düşünürken, fikirleşirken neye göre fikirleşecek, o kriterleri göndermiş. Yani bunlardan bağımsız bir şekilde insanın doğruyu bulması zor.

Christian Wolf

Bu da insanın ideali, gelişip olgunlaşmaktır. İnsanın kendi kendini yetiştirmesi, başkalarının da yetişkin ve olgun olmalarına bağlıdır. Bu da hukuk ve ahlak kuralları aracılığıyla gerçekleşebilecektir.

Yani hukuk böyle geldi, geldi, Aydınlanma Çağının önlerine kadar geldi.

Sosyal Sözleşme İlkesine Dayalı Doğal Hukuk ve Aydınlanma Felsefesi

Aydınlanma çağının sloganı nedir?

İnsanlar çok modern, insanlar çok anlayışlı, birbirlerini gözetiyorlar, birbirlerini anlıyorlar. Peki ne oldu sonra?

Bu anlayış içerisinde tek başına yaşamayacaklarını kabul ediyorlar, bir araya gelip diyorlar ki: Biz birlikte yaşayalım, toplumsal hayat düzenini kuralım. Bu hususta anlaşıyorlar, bunun adına toplumsal sözleşme diyorlar.

Bu Aydınlanma Çağının iki tane ustası var:

- J.Locke
- J.J.Rousseau

O zamana kadar gelinen nokta nedir?

Mesela bunlardan önce T.Hobbes denen bir adam var. Bu hukuku, monark yani monarşi bir etkin, saygın, toplumun itibarlı kişisi, itibarlı ailesi, o itibarlı ailenin öncüsü.

T.Hobbes diyor ki: Hukuk, monarkın iradesi, ne diyorsa odur. Şimdi laikleşmeden önce doğal hukukun söylemi neydi?

Doğal hukukun söylemi, logos, akıl(us), tin ve nihayet Tanrı.

En güzel hukuk veyahut adaleti temsil edecek, tesis edecek ilke Tanrı tarafından konulurdu. Yani hukuk Tanrının iradesi.

Biraz önce bahsetmiş olduğumuz kilisenin tahakkümüne tepki mahiyetinde meydana gelen ve Descartes'ın formülüyle açıkça dillendirilen hukukun laikleşmesi süreci geldi, geldi, geldi. T.Hobbes da dedi ki: Hukuk monarkın iradesidir.

Bu Aydınlanma Çağı işte bir araya geldik. Bizi bir araya getiren birtakım özellikler var. Bunu daha dillendirmiyorlar onu daha sonra sosyologlar dillendiriyorlar.

Bizim felsefemiz biraz daha farklı bizim idealimiz ötelere gitmek. Bunu Osmanlıda, Selçukluda, Ertuğrul'da görüyorsunuz. Ertuğrul ölüm döşğinde, oğlu Osman Bey'in ağzından bir söz çıkıyor: Gaza ateşini harlayacağım ve senin davanı, senin ideallerini ötelere götüreceğim. Öteler.

Günümüz sosyologlarının ifade ettiği neye dayanıyor temeli J.J.Rousseau'ya dayanıyor temeli. Bir araya geldik. Batı toplumu tabi deruni kabulleniş veyahut dini kabulleniş açısından fazla farklılık gözetmiyor. Bütün Batı Hristiyan. Zaten o yıllara kadar inim inim inlemiş kilisenin tahakkümü altında adam bir kenarda bir şey söylemeye korkuyor papaz görür diye, kilisenin etkisi altında. Dolayısıyla inanç birliği, kültür birliği(kültür dediğin şeyi geliştiren zaten kilise) var, bir araya geldiler.

E dil birliği. Bakıyorsunuz ki o Fransızlar dil birliği etrafında, Almanlar o dil birliği etrafında, İngilizler o dil birliği etrafında bir araya geldiler. Bunu J.J.Rousseau diyor ki: Görünmeyen bir sözleşme yaptılar buna. Buna toplumsal sözleşme diyor. Ondan sonra Aydınlanma Çağının en önemli formülü akit serbestisi. Yani sözleşme yaptık, büyük devleti kurduk ya, bütün hak ve yetkilerimizi devlete verdik. Yani devlet bizim adımıza, bizim güvenliğimiz için, bizim huzurumuz için şahıs olarak bizim, benim alman gereken tedbirleri alacak. Ben bütün haklarımı devlete verdim, devlet de bana medeni haklarımı iade etti.

Nasıl iade etti?

Güvenceli bir şekilde iade etti, garantisi benim dedi. Peki ben diğer özel işlerimi nasıl yapacağım, nasıl alacağım, nasıl sataacağım?

Onu da akit serbestisi anlayışıyla, formülüyle izah ediyorlar. Diyorlar ki: Sen ev mi almak istiyorsun? Tamam şurada site var, inşaat var, önünde de ilan var. Süper lüks daireler. Şu şartlarla satılık. Gidersin. Sen alıcısın, oranın yapımcısını bulursun patronunu bulursun. O da satıcı otursunuz, pazarlık edersiniz, sen şartlarını söylersin, o şartlarını söyler anlarsanız tamam akit yaparsınız. Özgür iradenizle birlikte akit yaparsınız, altına imza atarsınız o iş biter. Bu şekilde ispanak da alırsın, ev de kiraya verirsin. Akit serbestisi. İşte bundan istifade kilisenin de taassubu gittikçe zayıfladı. Kiliseye karşı Aristo mantığının, Aristo akılcılığının devreye girmesiyle birlikte kiliseye karşı elde edilen üstünlüğün vitrine yansımasıdır Aydınlanma Çağı. Bu arada Ticaret Devrimi de gerçekleşmiş, zenginleştirme ve merkantalizmi geliştirmiş, buharlı makine keşfedilmiş, zenginliği sanayileşmeye doğru yöneltmiş, sanayi devrimi başlamış, ekonomik açıdan güçlenen yeni bir sınıf siyasal iktidarda pay alma peşine koyulmuştur. Bu da Burjuva sınıfıdır. Burada bu

Burjuva sınıfı başta olmak üzere bu değişimi geliştirmek isteyen, tetiklemek isteyen Ticaret Devrimi, Sanayi Devrimi bütün bunların bir şeye ihtiyacı vardır. Bunların mülkiyet hakkının çok ciddi bir şekilde olmazsa olmaz nitelikte kabul edilmesine ve bunun topluma yaygınlaştırılmasına, sunulmasına ihtiyaç vardır. İşte bu doğrultuda bu J.Locke İngiliz düşünür kendisini bu işin öncüsü bellemiş ve mülkiyet hakkının gelişmesi, kutsallığı, kutsal olarak kabul edilmesine yönelik formüller geliştirmiştir. Aydınlanma Çağının ikinci büyük özelliği akit serbestisidir, ikincisi mülkiyet hakkını muhkemleştirme gayretleri. Peki Aydınlanma Çağının, Aydınlanma Felsefesinin hedefi neydi?

İlk olarak insanları baskı altında tutan tüm baskı unsurlarına, baskı güçlerine kilise de başta olmak üzere karşı çıkmak ve bu hususta bireye yönelik tahakkümün yıkılması yolunda gayret göstermişler ve peşin yargıları akla uymayan bu yargıları bu mistik kabullenişleri doğaüstü kavramlara dayandıran kabullenişleri, yargılamaları, muhakeme etmek, yargılamak. Bu yargılara karşı çıkmamanın kökü, temeli Rönesans ve Reforma dayanmaktadır. Peki bunda daha önce bahsetmiş olduğum Stoisizmin, Descartes'ın, Rönesans'ın ve Reformun her birinin katkısı vardır. Bunları bir sentez olarak bir araya getirin ve bu doğrultuda bir düşüncenin, felsefi bir kabullenişin oluştuğunu düşünün ve bu felsefi kabullenişin insanlığa egemen olduğunu kabul edin. İşte Aydınlanma Çağı bu.

Peki Aydınlanma Çağının gülleri nedir, ürettiği sonuçlar nedir?

Yasa önünde herkes eşittir. Bu hususta ilim etkili olacak, ilimden yol alınacak, matematik, kimya, akıl bu hususta insanlığın önünü aydınlatacak. Hedef, evrensel bir mutluluk üretmektir.

Peki bu mutluluğu nasıl üreteceksiniz?

Bu da erdemli, laikleşmiş kişilerin, yurttaşların kararıyla olacaktır.

Aydınlanma Çağı böylece siyasal ve ekonomik liberalizmi kuran bir düşünce akımı kimliğiyle, özgürlük açısından siyasal alanda olumlu; ekonomik alandaysa olumsuz bir tarihi görev yüklenmiştir. Sosyal liberalizm yasa önünde eşitliğe dayanarak doğuştan özgürlük ve eşitlik kavramlarını içeriyor. **Özgürlük denince akla; kişinin devlete ve diğerlerine karşı korunması gerekiyordu, kişi güvenliğinin sağlanması, nedensiz tutuklanmaların artık son bulması, malın, canın saldırılardan uzak tutulması, korunması, düşünce, toplanma, dernek kurma, seçme, seçilme özgürlüklerinin gerçekleşmesi.** Yani Aydınlanma Çağının söylemleriyle bugünün söylemleri arasında pek bir fark yok.

Eşitlik ise artık kişinin ailesinden aldığı birtakım unvanlara sığınıp başkalarına karşı üstünlük taslama olanağı kalmamıştır diyor Aydınlanma Çağı. Herkes eşittir, kimsenin kimseden bir üstünlüğü yoktur. Burjuvanın eşitlikten anladığı hukuksal eşitlik ise ekonomik yapıyı ve toplumu düzenleyen bizatihi kendisidir. Özgürlük denince de devletin işe karışmaması kastedilir. Tüm özgürlüklerini kullanabilecek insan dilediği şahsiyetini geliştirecek. Bu karışmama hem politik hem de ekonomik alanda olmalıdır.

Bu dönemin hakim unsuru, insan unsuru Burjuvadır.

J.Locke

J.Locke İngiliz tutucu bir ailenin çocuğu. İlk önce papaz olmayı düşünürken daha sonra kendisi filozof olmuş, tabip olmuş ama çok etkili bir adam. İngiliz Devriminin, Amerikan Devriminin, Fransız Devriminin kökleri J.Locke'a dayanır.

J.Locke liberal bireyciliğin babasıdır.

Sosyal sözleşmeyi üreten adamlardan birisidir. Doğal yaşam döneminin başlangıcında mutluluk vardı diyor. Doğal yaşama dönemi dediğimiz mağara dönemi, insanlığın ilk dönemi. O zaman mutluluk vardı diyor, çünkü özgürlük vardı diyor. Özgürlük ve eşitlik alabildiğine hüküm sürüyordu, henüz siyasal toplum oluşmamıştı, siyasal kurumlarca düzenlenmiş yasalar da yoktu ama daha sonra daha değerli, anlamlı kesin olan doğal yasalar vardı. Bu var olan yasalar o dönemde adalet, özgürlük, eşitlik, mala, cana saygı esaslarına dayanıyordu. Mal, mülkiyet kavramı yoktu. Yani insanlık bu noktaya kadar geldi, gelecekti, olması gereken buydu.

Diyor ki bu: Devlet kurulurken insanlar cezalandırma hakkını devlete devretmişlerdir. Diğer özgürlükler siyasal topluluğun kuruluşundan sonra da bireyde kalmalıdır ve kalmıştır da diyor. En önemli özgürlük mülkiyet hakkıdır. Bu adam mülkiyet hakkını kutsayan kişidir. Mülkiyet hakkı kutsaldır, kimse ona dokunamaz, bu hak babadan oğula geçmelidir, aile de bu kaygıyla kurulmuştur diyor. Devlet ilk önce mülkiyet hakkını koruyacaktır, bütün hakların temeli mülkiyet hakkıdır. Temel özgürlük mülkiyettir. Diğer özgürlükler ancak mülkiyet hakkının sağlanmasından sonra söz konusu olabilir. Mülkiyet hakkı diğer özgürlüklerin teminini araçtır. Güçler ayrılığı ilkesini kabul ediyor, yasama, yürütme, yargı açısından. Yalnız bu şöyle der: Güçler ayrılığı şart. Çünkü güçler ayrılığı özgürlüğün güvencesidir. Diyor ki: Yasama yürütmeden daha önemlidir, yürütme de yargıdan daha önemlidir. Yani yargıyı yürütmeye bağlıyor, yasamayı da yürütmenin üstünde tutuyor. Burjuvaya dayanan yasama diğer güçlerin üstündedir, özgürlük bakımından ideal yönetim liberal demokrasidir.

Direnme hakkı, devlet yasama hakkını kötüye kullanırsa halk direnir. Halkın onaylamadığı iktidar meşruluğunu kaybeder. Devletin meşruluk ölçüsü, özgürlüktür. Eğer devlet özgürlüğü temin edememişse halk ayaklanabilir. Bunun K.Marx'la arasında bir benzerlik vardır. O da şudur: J.Locke yaygın ve eşitlikçi mülkiyet anlayışının engellenmesine tepki göstermiştir. Yaygın ve eşitlikçi mülkiyet anlayışı engellendiği takdirde direnme hakkı vardır ve mutlaka direnmelidir. K.Marx. O da doğru. O da işçi sınıfının çıkarlarına, o da direnmeyi başkaldırmayı meşru bellemiştir. Biri işçi burjuva sınıfının diğeri proletaryanın çıkarlarını korumuştur.

Kutsal mülkiyet hakkının J.Locke'dan sonra sorun haline geldiğinden söz edilmiştir. Kuşkusuz bu J.Locke'un kusurundan kaynaklanmaktadır. Belki çağımızın koşulları J.Locke tarafından görülseydi, belki J.Locke da bu kadar çok mülkiyet hakkını dillendirmezdi. Tabi bu son derece Burjuvaya karşı, mülkiyet hakkına karşı tepki

doğurdu ve ondan sonra da K.Marx geldi onların anasını ağlattı. Düşün ki 1928'de ölen Duguit ve arkadaşları dönemlerinde bu aşırı mülkiyet anlayışının yürümeyeceğini, bunun insanlığa ters olduğunu düşündüler ve dediler ki: Hiç kimse mülkiyet hakkını kamunun zararına kullanamaz. J.Locke mülkiyet hakkıyla, mülkiyet hakkına sahip olan kişiden hemen sonra sahip olduğu malı getiriyordu. Yani sahip olan kişi özne, mal nesne. Daha sonra mal ile, özne ile nesne arasına kamu yararını getirdiler. Yani siz elinizdeki malı kamu yararını göz önünde bulundurarak kullanabilirsiniz. Buna da sosyal fonksiyon olarak mülkiyet dediler. İşte ondan sonra sosyal haklar çıktı, politik haklar çıktı, askeri geçit terimi çıktı falan.

Jean-Jacques Rousseau(1712-1178)

J.J.Rousseau Aydınlanma Çağının en belirgin, en etkin filozoflarından birisi.

1789 Fransız İhtilalinin dünyayı parçalayan, daha çok Osmanlıyı parçalayan belki de Osmanlıyı parçalamak için Batı'nın kurmuş olduğu tezgahlarının müşahhas hale dönüşmüş şeklidir Fransız İhtilali. Bunun en etkili adamıdır.

Etkilediği kişiler: J.Locke, Montesquieu, Descartes'ten çok etkilenmiştir. Bu şahıslarla birlikte ama daha çok Fransız İhtilalinde etkisi vardır ama Fransız İhtilalinin banilerinden, üreticilerinden diğerleri de bu saydıklarımıdır.

Rousseau'ya göre doğal hukukun temeli özgürlüktür. İnsan ancak toplum içinde özgür olabilir. Özgür halk, itaat eden fakat köle olmayan halktır; şef vardır ama efendi yoktur; yalnız ve yalnız yasalara uyar ve yasalar sayesinde insanlar, diğer insanların emri altına girmez, yasanın altına girer. Yani o zaman toplumu emri altına alacak kişi yasa koyar. Siz yasanın emri altına giriyorsunuz.

Rousseau'nun özgürlük anlayışı eşitliktir. Özgürlük eşitlikle dayanışmayla el eledir. Yani bir bakıma Rousseau'da özgürlük=eşitlik=dayanışma desek yanlış bir şey demeyiz.

J.Locke'un birazcık çağdaşı.

J.Locke bireysel özgürlük üzerinde çok duruyor, özgürlüğü mülkiyetle birleştiriyor. J.Locke'a göre özgürlük korunması gereken bir nimettir. Niye?

Özgürlük sayesinde mülkiyet hakkını elde ediyoruz. Mülkiyet hakkı bütün hakların temelidir.

J.Locke'a göre özgürlük korunması gereken bir nimet; Rousseau'ya göre tamamlanması gereken bir imkandır.

Bu Rousseau toplumsal sözleşmenin, toplumsal kabullenişin banisi sayılır, bunu ilk dillendiren, birlikte yaşayan insan unsurunun huzurlu, müreffeh olmasının formülü mahiyetinde ilk dillendiren adamdır.

Doğal yaşam dönemi, yani ilk insanın, kanunsuz, kuralsız, bağlı olduğu hiçbir ilke yok. Tamamen doğal o yüzden, doğal yaşam dönemi diyor buna.

Diyor ki: Doğal yaşam döneminde sınırsız bir özgürlük vardı, eşitlik vardı. Uygarlığın gelişmesiyle doğal yaşam dönemi yozlaştı. Doğal yaşam döneminde ortak mülkiyet vardı, daha sonra iş bölümü ile ferdi mülkiyet ortaya çıktı. İşte böyle herkes çoğu benim olsun, güzeli benim olsun, tatlısı benim olsun deyince ve bunun için de gayret edince, yavaş yavaş da sonuç alınca eşitlik bozuldu diyor. Mülk sahipleri güçlendi ve zayıfları ezmeye başladı. Diyor ki: Böylece mülkiyet fakire köstek vuran, zengine yeni güçler kazandıran sonuç olarak da doğal özgürlüğü bozan bir hal aldı ve böylece eşitsizlik yasası depreşti, gelişti ve huzuru bozdu. Devam ediyor diyor ki: Bugünkü uygar toplumda mülkiyet de uygarlaşmıştır. Yani mülkiyet hakkında biraz iyi düşünmeye kalkıyor. Bu ifadeyle birlikte Rousseau mülkiyet hakkını kabul ettiğini ima ediyor ama bu doğrultuda diyor ki: Devlet aşırı servet ve mülkiyet farklılıklarını ortadan kaldırmak mecburiyetindedir. O zaman çok vergi koyacak ve miras hakkının sınırlarını genişletecek(kitapta(syf. 179) miras hakkının sınırlandırılması gerekir diyor). Batı'daki vergilerin çokluğunun temelinde bu yatar. Daha sonra adam kedisine miras bakıyor. Kişinin mirasçısı evlatlarıdır. Sen tutup malını kediye bırakacaksın, şuna veya buna bırakacaksın. Bunun bir sınırı olmalıdır.

Mirasta mahfuz hisse var. Malvarlığının ancak şu kadarını vasiyet edebilirsin, geri kalanı mirasçıların korunmuş hakkıdır.

Daha sonra Rousseau'nun geliştirmiş olduğu toplumsal sözleşme kavramı ile bireye daha sağlam haklar sağlanmış. Nedir o sağlam haklar?

Mülkiyet, özgürlük, eşitlik.

Rousseau'ya göre, insan hür doğar ama her yerde zincire vurulmuştur. Halbuki toplum düzeninin sağlanması şarttır. Bu da toplum sözleşmesiyle olur. İnsan, toplumsal sözleşmeyle özgürlüğünü yitirir. Niye?

Toplumsal sözleşmeyle özgürlüğünü topluma, devlete devretti. Bu devri yaptı ama onun yerine medeni özgürlüğünü kazanır. Kendisini şahsiyetinin hakimi kılan manevi özgürlüğü kazanır.

Birtakım çelişkili görüşleri ve J.J.Rousseau'nun:

- Mülkiyete karşıydı
- Toplumcu görüşü öndeydi

Daha sonra mülkiyeti kutsallaştırıyor ve bireyci tavır sergiliyor.

Rousseau diyor ki: Özgürlükten caymak, insanlıktan caymak gibi bir şeydir. Malınızı, canınızı koruyan üstün güç aynı zamanda toplum dışında tek başına yaşadığımız günlerin bağımsızlığını da sağlamaktadır, sağlayabilir, sağlıyordur.

Rousseau, bütün haklarımızı topluma aktarırsak birlik içinde medeni özgürlüğe kavuşuruz diyor. O zaman haklar arasında eşitsizlik olmaz, kimse kendi hakkına dayanarak başkasına zarar veremez. Kişi verdiği kadar alacağından bir kaybı olmaz. Ayrıca birey iktidara katılmalıdır diyor. Tabi bunlar hep varsayım. Tamam ben bütün haklarımı topluma, devlete devredeyim. Fiziki olarak teslim, tesellüm işlemi yok. Tamam bütün haklarımızı devrettik. Bu sözle oluyor, bu niyetle oluyor. Daha sonra o söze göre hareket etmen gerekiyor.

Herkes verdiği sözden çıkarları zedelendikçe dönebiliyor, herkes kendi çıkarları doğrultusunda hareket ediyor.

Ey Rousseau sen insanı tanımadın, devrettim demekle sen insanın devredeceğini sanıyor musun?

Bu Rousseau bakın dikkat edin. Halk kavramı vardır, vatandaşlık kavramı vardır bir de uyruk kavramı vardır.

Yurtdışına çıktığınızda uyruğun neresi, uyruğum T.C.

Veya vatandaşlık hakları diyoruz, vatandaşlık görevimizi yapmak zorundayız. Bir de halk kavramı var. Bunları da Rousseau üretmiştir. Dedik ya birey iktidara katılmalıdır. Bunlar halkın iktidarı, toplumun iktidarı. Biz de toplumun bir ferdiyiz, iktidara katılmalıdır. Kişi, birey toplum sözleşmesi ile bir araya gelip birlik olduğunda orada halk olarak o birliğin bir ferdidir.

Biz egemen varlığın yani hakimiyet unsurunu elinde tutan T.C. devletin oluşumuna katılıyoruz, o yüzden vatandaşız. Oy kullanmaya sıra gelince sandık önümüze gelince gideriz oyumuzu kullanırız, sandığa giderken vatandaşır bizim adımız. Sağda, solda dolaşırken alışveriş yaparken orada da biz halkız. Devletin kanunlarına bizim itaat etmemiz gerekiyor oradaki adımız da uyruktur. İşte doğuştan hür ve eşit olan insan hür iradesiyle toplum sözleşmesini yapıyor, hak ve özgürlüklerini devlete devrediyor ancak devrettiği doğal hakları, medeni haklar şeklinde kendisine iade ediliyor fakat geri aldığı bu haklar teminatlıdır.

Devlet bu hakları koruyacağına dair teminat veriyor. Onun için bize bir şey olduğunda, bize vurduklarında, kırdıklarında, sövüp saydıklarında hemen devlete koşuyoruz. Teminatını vererek iade etmiş olduğu medeni haklarımıza bir tecavüz vaki olduğunda onu bertaraf ediyor. İşte toplum sözleşmesi bu gayeyle yapılmıştır.

Egemenlik hakkı bizatihi halka ait olacağından hak ve özgürlüklerini halk kendi düzenleyecekleri ve o doğrultuda da kullanacakları mevzuatları belirlerler. Bunlar izah, varsayım.

J.J.Rousseau'nun egemenlik anlayışı kendine özgüdür. Rousseau, egemenlik deyince bundan genel yararlanmayı anlıyor. Elbette ki özel istek ve yararların ortak yanları vardır fakat egemenlik asla temsilciye bırakılamaz, devredilemez. Aynı zamanda Rousseau'ya göre egemenlik bölünemez. Dolayısıyla bu adam kuvvetler birliğinin teorisinin banisidir. Montesquieu ise o da Fransız. O da kuvvetler ayrılığı teorisini savunur. 3 tane kuvvet vardır klasikte: Yürütme, yasama, yargı. Rousseau bunları şu şekilde sırasıyla saymış: Yasama, yürütme, yargı. Tabi Rousseau'da kuvvetler birliği hakim olduğuna göre bunların sırası önemli değil ama Montesquieu'de önemli. Rousseau diyor ki bu 3 kuvveti bir bütün olarak kabul ediyor bölünemez. Montesquieu da tam tersini söylüyor. Bunlar bölünmelidir, ayrı ayrı ellerde, ayrı ayrı birimler tarafından yürütülmelidir ki birbirlerini kontrol etsinler. Yani yasama, yürütmeye karışmasın, yürütme yargıya karışmasın, yargı da ne ona ne ona karışmasın.

İnsanın içini dizayn eden bir kuvvet vardır, bir irade vardır. İnsanın dışını, fiziğini etkileyen etmenler var, etkenler var, katkılar var.

Sonuç olarak J.J.Rousseau diyor ki: Egemenliğin en ilginç yanı yanılmazlığıdır. Yanılmayan, bölünmeyen, devredilmeyen egemenlik mutlak egemenliktir. Egemenliğin etkinliği de bu özelliğindendir. Tabi bunlar kabulleniş farklılıkları, bunlar

büyük laflar. Herkesin yetişmiş olduğu ortamın, kabullenmiş olduğu kültür ve değerler demetinin bunda katkısı vardır.

Bu adamı tenkit edelim. Nasıl edeceğiz?

Toplum sözleşmesi dediğimiz şeyi biz nasıl yapacağız?

Bu sözleşmeyi bir araya gelerek, bir noktada buluşarak. Peki herkesin buluşması şart mı?

Bu hiçbir yerde olacak bir şey değil. J.J.Rousseau da demiş ki yarından çoğu bir araya geliyorsa tamamdır demiş. E %51 geldi, %49 ne olacak?

Yani ulaşmış olacağı sonuçlara da mutlak diyorum. Ne mutlağı ya. Öyle mutlak egemenlik, mutlak doğru diye bir şey yok.

Biz de diyoruz ki: Ey Rousseau çoğunluğun sözü haklıdır. Yani çoğunluk, hani bir laf vardır delidir ne yapsa doğrudur. Aynı onun gibi. Çoğunluk dedi doğru, çoğunluk yaptı doğru. Çoğunluğun dediği her zaman doğru olduğunu ileri sürmek çoğunluk baskısını meşrulaştırır.

Haklılık ehemmiyete, sayıya dayalı bir olgu değildir. Haklılık hakkaniyet değerlerine bağlılığın ifadesidir.

Demokrasilerde temel olgu ve ilke çoğunluğun azınlık haklarına saygı göstermesidir. Aksi takdirde eskide bir kral, bir despot varken şimdi birçok kral ve despotlar oluşacaktır. Buna rağmen Aydınlanma Çağı öncesinin "Devlet Benim" anlayışı karşısında halk egemenliğini savunmak olgusu hakikaten çok önemli bir merhaledir. Yani topluma, insanlık anlayışına, müşterek medeniyetin, insanlığın gelişmesine katkı sunmuştur.

Kant(1724-1801)

Kant'ın doğal hukuk tarifi var: Doğal hukuk, başımızın üstündeki yıldızlı gök ve içimizdeki ahlak yasasıdır.

Doğal hukukun temelinde Kant'a göre önce doğal evren vardır. İki. Ahlak ve moral değerler diye bu adam evreni ikiye ayırır. Bu ayrım yani doğal evren ahlak ve moral değerler evreni ayrımı Kant'ın sisteminin temelini teşkil eder.

Olgular evreni ile aşkın(müteal) evren Kant'ta da vardır. Bilgi teorisi içerisinde iki evreni de tanımaya çalışır.

Kant'a göre üç tane akıl vardır; teorik akıl(kurumsal akıl), pratik(uygulamalı) akıl, estetik akıl.

Teorik akılla olgular evrenini kavrar insan. Pratik akılla, aşkı evreni ve ahlakı kavrar. Estetik akılla da güzellik ve Tanrıyı kavrar.

Kant'a göre teorik akılda 12 tane kategori vardır, kalıplar vardır. Bu kalıpları duyular aleminde deney için insan yerleştirir. Deney bu mutlak kalıplarla bir düzen kazanarak bilgiye dönüşür. Aklımızdaki bu 12 tane kalıp olmasaydı olayları müşahade edip bilgi sahibi olamayacaktık. Öyleyse kurumsal aklın inceleme alanına giren olgular ve nesneler evreninde determinizm egemendir. Sebep sonuç ilişkisinde determinizm dedik.

Klasik idealizmde açık gerçek idedir, manevidir. Kant ise maddi gerçekliğin varlığından asla şüphelenmez. Ancak bunları algılamamız, bunların aklımızda var olan 12 kalıptan geçmesiyle oluşacaktır. Bu kalıp teorik akıldaki kalıp. Peki nedir o kalıplar?

Şu güzel, şu çirkin, şu tatlı, şu acı. Kaç bunun sayısı?

Nasıllık, nicelik, kemmiyet kalıbı, keyfiyet kalıbı. Kalıp derken de bunlar. Hani aklımızı kullanarak bir sonuca varıyoruz ya işte o.

Kant diyor ki: İnsan bir taraftan biyolojik eğilimleri ve psikolojik dürtüleriyle olgular dünyasına bağlıdır; diğer taraftan da düşünülen (Numen dünya) dünyaya bağlıdır. İşte dünyada bütün olaylar determinist bir zincire bağlıdır diyor Kant. Ancak nedensellik zinciri 12 kategoriden biri olduğundan nedensellik serisini başlatacak olan insandır. Demek ki nedensellik zinciri dışında insan bir şey yapabilmektedir. İşte özgürlüğün başlangıcı burasıdır diyor. Kant'a göre özgürlük ancak ahlaki bakımdan kurtarılabilir. Eğer her şey nedenlerle belirlenebilseydi insanın karşısına ahlaki taleple çıkamazdık, onu suçlayamazdık, ayıplayamazdık. Nasıl olsa nedensellik var. Neden bunu yaptın? E şöyle oldu da onun için yaptım. Peki senin aklın neredeydi?

İşte o noktada özgürlük devreye giriyor. Sen insan olarak nedensellik zincirinin karşısına iradenle çıkacaksın, nedenler zincirine dur diyeceksin. Kişiyi sorumlu tutan deneysel (ampirik) evrenin esaretinden onu kurtaran bu tavrıdır. İnsan dolayısıyla determinist sistemin esiri değildir. Eğer böyle olsaydı kaderciler vardı ya bizde cebriye. İnsan rüzgarın önünde savrulup giden bir gazel gibidir. Sen insansın müdahale edeceksin.

İşte insan irade ve ödev bilinciyle kesin emirlere bağlıdır. Kant kurumsal(teorik) aklın karşısına ahlak bilincini çıkartmaktadır. Ahlaki yönüyle insan artık insan olgular dünyasının içinde değildir; o şimdi akılla kavranan dünyaya, duyular üstü alana yani metafiziğin dünyasına girmiştir. İşte özgürlüğün gerçek anlamı budur. Ampirik(deneysel) evrenin şartlarına bağlı olmamak, onların hüküm ve esareti altında bulunmamak. Evrende özgürlüğe sahip tek mahluk insan. Yani ampirik(deneysel) zinciri kıran insandır.

Evrende özgürlüğe sahip tek mahluk insandır; diğer varlıklar için nedensellik bağının geçerli olduğu bir evren düşünmek mümkün değildir. Bizde düşünülen entelijibl evrenin yasaları ahlaksal kesin emirler verir. İşte böylece özgür davranış, ahlaki davranışla özdeşleşmiş olur ancak özgürlük ve ahlak eş anlamlı iki sözcük değildir. **Özgürlük, ahlak yasalarının algılanmasına imkan sağlar.** Demek ki teorik aklın 12 kategorisinin yerini pratik aklın ahlaki kesin emirleri almıştır. Pratik aklın ürünü olan ahlaki kesin emirleri insan kendi iradesiyle bulur. İrade yoksa kesin emir dolayısıyla ahlak da yoktur. Deneye dayalı şartlara karşı insanın ahlak yasalarını uygulaması, insanın irade sahibi oluşundan ileri gelmektedir. **Pratik akıl ahlak yasasının çıktığı mercidir.** Algılama ve yürütme özgürce olur; korku, ceza, haz ve güdüler dışında bir vazife anlayışı içerisinde yürütülür. Müeyyideden korkmak başkalarının koymuş olduğu yasalara uymayı gerektirir. Halbuki ahlak özerktir, yani deneye dayalı evrenden tamamiyle bağımsızdır. Ahlakın emri iyidir. Kant'a göre iyi kötü ikilemi insanda ana sorundur. Genellikle kötüye doğru yönelişle kişi yola koyulur. Fakat bu özellik, ani olarak değişebilir, kutsallık arzusuyla ahlak kuralına yönelir ve iyi gerçekleştirilir. Bu özellik, ahlak ve özgürlük, seni hukuka götürüyor, insanlığa götürüyor.

Özgürlükten Hukuka Geçiş

Kant diyor ki Doğal Hukuk-pozitif hukuk ayrımını teorik akıl-pratik akıl ayrımı içinde aramak gerekir diyor. Pozitif hukuk doğanın ve toplumsal ilişkilerin ürünüdür; doğal hukuk ise aklın ve ahlaki temele dayalı emirlerin ürünüdür. Aklın buyruğu olan doğal hukuk ilişkilerini şöyle sıralamak mümkündür diyor:

- 1) Doğuştan kazanılan ilkelerin, hakların ilki olan özgürlük. Kişilerin, başkalarının baskısına karşı bağımsız davranmasının gerekçesi özgürlüktür.
- 2) Doğuştan kazanılan ikinci temel hak toplum içerisindeki eşitliktir. Kanun önünde eşitlik anlayışıdır.
- 3) Doğuştan kazanılan üçüncü temel hak toplum içerisindeki bireyin bağımsızlığıdır.

Doğuştan kazanılan, özgürlük, eşitlik, bağımsızlık gibi toplumsal haklar mahiyetinde değerlendirilir ve ilerideki insanın toplum içerisinde elde edeceği haklar demetine kaynaklık eder. Nedir onlar?

Özel mülkiyet hakkı, ticaret hakkı, sanayi hakkı ve çalışma hakkı. Haklar demetinin devamıdır.

Ahlak ve Hukuk

Kant'a göre insan davranışları iki aşama içinde oluşur:

- 1) İnsanın davranışını hazırlayan saik. Yani insanı o davranışa sevk eden amin
- 2) Davranışın dış görünümü

Bunlardan ilki yani insanı o davranışa sevk eden o saik var ya o saik o ahlaki alanı ilgilendirir. İkincisi yani ben düşünüyordum, ediyordum, düşündüğümü yaptım. Davranışımın dış görünümü bu. İşte bu ikinci dış görünüm bu da hukuku ilgilendirir. Yani davranışı sergileyene kadar düşündüğümüz, taşıdığımız, vermiş olduğumuz kararlar, değerlendirmeler ahlaki ilgilendiriyor. Yaptıktan sonra fiili işledikten sonra acaba başkasına zarar verdim mi vermedim mi, kamuya zarar verdim mi vermedim mi ha işte işin o tarafı da hukuku ilgilendiriyor. Ahlaki alanda bir olması gereken, yapılması istenen bir husus vardır. O kesin emir olarak olması gereken, yapılması istenen şeydir, mahiyettir. Bu mutlaka olması gereken, yapılması istenen şey

gerçekleştirilmelidir, gerçekleştirilmiştir. Tamam. Hukuk alanında ise kesin emir yani hipotetik(farazi) emre dönüşür. Derler ki size ya mutlaka yemek ye kardeşim öyle yememezlik olur mu ya ama hukuk da diyor ki yiyeceksen kendi alın terini ye, kendine ait olanı ye başkasının hakkını yeme. Eğer başkasının rızası olmadan hipotetik derken, farazi derken bunu kastediyorum. Rızası olmadan ne olur bunun adı hırsızlık olur. Kesin emirde olması gereken emirde, yapılması istenen bir gaye için, ahlaki gerçekleştirmek için belli şekilde davran anlayışı vardır. Örnek: Yalan söyleme, çalma, kırma. Oysa hipotetik(farazi) buyrukta şunu istiyorsan şunu yap. Örnek: Aç kalmak istemiyorsan yemek ye, hapse girmek istemiyorsan hukuka uy, sınıf geçmek istiyorsan çalış.

Kant ahlakın temelinde şu temel kurallar var diyor: O şekilde davran ki hareketlerinde sana yol gösteren ilke, aynı zamanda insan davranışlarının genel kuralı olabilsin.

Ahlakın hedefi bireysel iyiyi gerçekleştirmektir. Davranışlarında öyle ol ki sana yol gösteren ilke aynı zamanda başkalarına da yol gösteren bir kural olsun.

Kant diyor ki: Ahlakın hedefi bireysel iyiyi gerçekleştirmektir. Ahlakın kaynağı içtedir, yaptırımı da içtedir, o da vicdandır. Ahlaka uymak iyi niyetli olmak demektir bu da ahlaklı olmak demektir.

Hukuka baktığımız zaman o da ahlak demektir. Ancak hukuk olan, meydana gelen olay için söz konusudur. Hukuku ahlaktan ayırmak gerekir. Peki nasıl ayrılır?

- Hukuk davranışların dış görünümü ile ilgilenir.
- Hukukun kaynağı dışıdır
- Hukukta sorumlu olan makam dışıdır
- Hukukta emirler hipotetiktir, farazidir.
- Hukuk, saiklerle, niyetlerle pek ilgilenmez.
- Hukuk biçimseldir.
- Hukuk zecridir.

Devlet

Kant, toplumsal sözleşmeyi devletin temeli kabul eder. Burada J.Locke ve J.J.Rousseau'nun çizgisini benimser. Sosyal sözleşme aklın ürünü olup, kaba toplumsal ilişkileri hukuki hale getirir. Hukuki olmayan her şey vahşidir. Kant bu görüşüyle T.Hobbes gibi doğal yaşama halinin kötü olduğunu söylemektedir. Çünkü o doğal yaşam döneminde ne devlet vardır ne de hukuk vardır. Bu nedenle sosyal sözleşmeye kayıtsız şartsız uymak gerekir. Çünkü herkesin katıldığı sözleşme aynı zamanda aklın bulduğu adalet zemini teşkil eder. Aklın buyruğu olduğuna göre sosyal sözleşme de adildir; adil olduğuna göre direnme hakkı da olmaz. Bu durumda direnme en büyük suçtur. Yani diyor ki akla uygun olduğu zaman akıl, mantık mahsulü yani adalet

dayalı olduğu zaman direnme olmaz, suçtur. Çünkü akla uygun olan, aklın ürünü olan sözleşmeyi yıkmak, ortadan kaldırmak hedefine yönelik tutum ve davranışı yansıtmak demektir ki o da hukuka aykırıdır.

Diyor ki: Yöneticiler de sözleşmeye uymalıdır. Ancak Kant uymayan yöneticiler için bir yaptırım getirmiyor, önemli değil. Zaten devletin görevi hukuku korumaktır; halkın mutluluğu buna bağlıdır ikinci derecede önem taşıyan bir realitedir bu. Halk, yöneticileri ölçülü bir biçimde eleştirebilir.

